

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

MART 1962. GODINA VI

3

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA VI
Mart 1962.

Uredivački odbor:

Predsednik NIKOLA MINČEV, *članovi:* dr JOŽE BRILEJ, BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ, LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ, STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA.

Glavni urednik: BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač:

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«,
BEOGRAD, Knez Mihailova 6.

SADRŽAJ

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Opšta politika Saveznog izvršnog veća u 1961. godini ..	97—114
Sednice Savezne narodne skupštine	115
Sednice republičkih narodnih skupština	116—119
Sednice Saveznog izvršnog veća	120

PRIVREDA

Spoljnotrgovinske cene i odnosi razmene u periodu 1956—1961.	121—124
Povrtarstvo	125—132

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Struktura lekara	133—136
------------------------	---------

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Prosveta i kultura u 1961.	137—140
---------------------------------	---------

SPOLJNA POLITIKA

Bilateralni odnosi u 1961.	141—142
Delatnost Jugoslavije u OUN i drugim međunarodnim organizacijama	143—144

OPŠTA POLITIKA SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA U 1961. GODINI¹

U 1961. godini postignut je dalji napredak u razvoju proizvodnih snaga i učvršćenju socijalističkih odnosa u zemlji. Pored toga, 1961. godina bila je i godina dalje afirmacije naše politike mira i miroljubive koegzistencije, a samim tim i dalje međunarodne afirmacije socijalističke Jugoslavije.

U 1961. godini, zakonima koje je usvojila Savezna narodna skupština i propisima Saveznog izvršnog veća, dalje je razrađivan i dograđivan naš društveno-politički i ekonomski sistem. Na toj osnovi sprovedene su obimne mere za usavršavanje privrednog sistema, a naročito sistema raspodele i komunalnog uređenja. Veliki značaj za dalje razvijanje društvenog samoupravljanja imalo je sprovođenje propisa o finansiranju samostalnih ustanova, a naročito o organizaciji i finansiranju školstva i zdravstvene službe.

U okviru mera za dograđivanje našeg društveno-ekonomskog sistema, u 1961. godini je rađeno i na pripremama u vezi sa donošenjem novog Ustava.

PROBLEMI DRUŠTVENO-EKONOMSKIH ODNOSA I SAMOUPRAVLJANJA

1. U oblasti *privrednog sistema* 1961. godina je protekla u radu na uspostavljanju i konsolidovanju novih odnosa u oblasti raspodele, kreditnog mehanizma, cena, spoljnotrgovinskog poslovanja i deviznog režima, na osnovu izmena koje su izvršene početkom godine. Sve ove izmene imale su višestruko uzajamno dejstvo. Stoga je Savezno izvršno veće, prateći ostvarivanje principa na kojima su ove izmene zasnovane, preduzimalo potrebne mere da bi se što potpunije sprovele osnovne intencije promena u sistemu.

Izme u privrednom sistemu izvršene početkom 1961. godine imale su za cilj potpunije usklađivanje uslova privrednog poslovanja sa osnovama sistema samoupravljanja i dostignutim stepenom materijalnog razvoja. Kao takve, ove izmene su bile upravljane na dalje snaženje socijalističkih odnosa i postizanje što boljih rezultata u ostvarivanju zadataka privrednog razvoja koji su utvrđeni Društenim planom privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine. Time se otvorio proces daljeg jačanja uloge osnovnih nosilaca privredne aktivnosti i njihovog još slobodnijeg delovanja.

Materijalne promene, nastale dotadašnjim privrednim razvojem, i šire mogućnosti spoljnotrgovinske razmene, dozvoljavale su da se otklone mnoge ranije neusklađenosti u cenama proizvoda i usluga različitih delatnosti, kao i da se uklone ili bitnije ublaže veoma osetne razlike u položaju pojedinih delatnosti.

Izmenama u odnosima cena u skladu sa materijalnim mogućnostima, trebalo je obezbediti ravnomerniji raspored društvene akumulacije po pojedinim privrednim delatnostima. Time se želelo da obezbedi i ravnomernije formiranje fondova preduzeća namenjenih njihovom razvoju, i ravnomernije, a time i manje destimulativno, zahvatanje dela

akumulacije u društvene fondove van preduzeća. Oblici raspodele i njihovo kvantitativno odmeravanje mogli su, u vezi s tim, biti više vezani za uslove poslovanja odnosno osnovne faktore proizvodnje i prometa, tj. za sredstva, cene, lične dohotke itd.

Na toj osnovi mogla su biti ukinuta i izvesna preostala ograničenja u pogledu samostalnog i slobodnog odlučivanja preduzeća o raspodeli dohotka na lične dohotke radnika i fondove preduzeća, kao i ograničenja u pogledu korišćenja sredstava ovih fondova za osnovna i obrtna sredstva prema poslovnim potrebama odnosno potrebama razvoja preduzeća. Isto tako, stvaranjem jedinstvenog fonda poslovnih sredstava, umesto ranije odvojenih fondova osnovnih i obrtnih sredstava, kao i slobodnijim korišćenjem amortizacionih sredstava, omogućeno je da privredne organizacije slobodnije i prema svojim uslovima koriste sva raspoloživa sredstva za poslovanje.

Sprovedenim izmenama u odnosima raspodele, a naročito u kreditnom sistemu, bitno je izmenjen i položaj opština. Naime, izvori i veličina njihovih fondova neposrednije su vezani za rezultate i poslovnu politiku preduzeća na njihovom području. Pored toga, prenošenje znatnog dela kreditnih sredstava i funkcija sa centralnih na komunalne banke, omogućilo je da opštine, odnosno komunalne banke, postanu veoma značajni faktori u oblasti preraspodele društvenih sredstava za proizvodnju, odnosno u faktore koji bitno utiču na privredna kretanja i razvoj.

Poslovanje banaka prema novoj organizaciji i načelima novih zakona otpočelo je već u prvoj polovini 1961. godine. Najznačajnije u tom pogledu bilo je formiranje komunalnih banaka. Umesto postojećih 110 komunalnih banaka, reorganizacijom bankarskog sistema formirana je 341 komunalna banka, koje su preuzele i poslovanje zadružnih štedionica. Komunalne banke su dosadašnjim prenosom poslova preuzele preko 80% ukupnih bankarskih kredita koje koristi privreda u celini. One su na taj način u praksi postale osnovne banke privrede.

U okviru mera kojima je proširivana materijalna osnova samoupravljanja, treba napomenuti da je u toku 1961. godine Služba društvenog knjigovodstva dalje razvijala svoje kontrolne, statističke i analitičke funkcije i obuhvatila veći broj korisnika društvene imovine nego u 1960. godini. Iako njeni rezultati još nisu u skladu sa našim potrebama i zadacima Službe, ipak se može konstatovati da je ona našla svoje mesto u sistemu naših odnosa. Iz toga razloga, potrebno je dalje jačati ovu službu i osposobljavati je za širu i uspešniju kontrolu zakonitosti materijalno-finansijskog poslovanja korisnika društvene imovine.

Sa spomenutim izmenama, a naročito sa izmenama u uslovima poslovanja i formiranja dohotka preduzeća, bile su povezane i izmene u spoljnotrgovinskom i deviznom režimu, tj. prelazak na jedinstveni kurs za obračun stranih sredstava plaćanja, na sistem carina i izvoznih premija, odnosno na uvođenje liberalnijih odnosa u spoljnotrgovinskoj razmeni. Ove izmene stvorile su uslove za šire, slobodnije i ekonomski celishodnije povezivanje naše privrede sa svetskom, kao i za pravilnije merenje odnosa u našoj privredi.

Sve ove, kao i ostale manje promene u ekonomskom sistemu, obezbeđuju slobodnije i samostalnije poslovanje preduzeća i proširuju ulogu opština u usmeravanju privrednih kretanja. Istovremeno ove promene čine rezultate poslovanja i privredna kretanja u celini u mnogo većoj meri zavisnim od poslovne politike preduzeća i opština. U takvim uslovima, a naročito u prvo vreme, dok se novi odnosi ne konsoliduju i privredne organizacije i opštine potpunije ne prilagode novim uslovima poslovanja, bilo je potrebno određenim merama kontrolisati kretanja i osigurati sprovođenje izmena bez izazivanja većih poremećaja i ekscesa. To je zahtevalo u prvo vreme primenu i izvesnih prelaznih restriktivnih mera, kao što su one na sektoru cena, kredita, upotrebe sredstava određenih fondova, i sl.

¹ Iz Izveštaja Saveznog izvršnog veća za 1961. godinu.

Promene u odnosima cena i uslovima spoljnotrgovinske razmene značile su po svojoj prirodi preraspodelu dohotka između različitih delatnosti i preduzeća. Slično dejstvo imali su i novi odnosi raspodele koji su u većoj meri proporcionalni i srazmerni opštim faktorima poslovanja nego što je to bio slučaj ranije. Iako su takve promene bile najvećim delom osigurane materijalnim bilansima odnosno odgovarajućim merama koje su delovale na prilagođavanje preduzeća novim odnosima, veliki deo preduzeća pružao je otpor smanjenju sopstvene akumulacije, ili je, nasuprot intencijama usvojenih izmena, nastojao da očuva sopstvene prednosti u odnosima raspodele. Zbog toga je na sektoru cena ne samo izostalo jednim delom očekivano sniženje cena određenih proizvoda i usluga, nego je često dolazilo do povišenja cena gde, inače, do njega ne bi moralo, a ponekad, gledajući na objektivne uslove, ne bi ni smelo doći. Zbog toga je u toku godine kontrolom cena morao biti obuhvaćen širi krug proizvoda. Međutim, i pored toga nisu u potpunosti mogli biti uspostavljeni oni odnosi u cenama sa kojima se prvobitno računalo. Ovakvo kretanje cena moralo je dovesti do određenog povećanja troškova života van okvira sa kojim se računalo. Ovo povećanje životnih troškova radnici su kompenzirali odgovarajućim povećanjem ličnih dohodaka. Međutim, ovi dohoci su rasli i nezavisno od datih troškova i povećanja produktivnosti rada i na taj način postajali i sami faktor pomeranja cena van pretpostavljenih okvira. Potrebni odnosi su narušavani naročito kod onih privrednih organizacija koje su se našle u relativno povoljnijem položaju, ali su, zatim, nastalo povećanje ličnih dohodaka kod njih pratila odgovarajuća povećanja i kod ostalih.

S druge strane, povećanje dohotka kod određenih delatnosti i privrednih organizacija, nastalo bilo pomeranjem cena, bilo izmenom odnosa raspodele, nije takođe u očekivanoj meri korišćeno za formiranje poslovnih fondova. I sredstva fondova komuna nisu uvek korišćena u skladu sa novim odnosima. Izostala su neophodna ulaganja u obrtna sredstva, a ulaganja u osnovna sredstva, a naročito u neprivredne investicije, rasla su iznad predviđenog nivoa. Uz ostale momente, i ovaj je stoga morao doprineti narušavanju proporcija neophodnih za normalan tok reprodukcije i za očekivano povećanje proizvodnje.

Sve ove pojave, uz osetno smanjenje poljoprivredne proizvodnje u protekloj godini, dovele su do izvesnih neočekivanih poremećaja i povećale su teškoće u sprovođenju usvojenih izmena u prvobitno zamišljenim okvirima i rokovima. Otuda potreba za naknadnim merama. U tome cilju Savezna narodna skupština uvela je obavezu izdvajanja određenog procenta decentralizovanih fondova u rezerve. Da bi se otklonile ili umanjile negativne posledice, stavljena su u drugoj polovini 1960. godine privredi na raspolaganje veća sredstva.

Iako je vreme primene promena u sistemu bilo relativno kratko, i sve izmene nisu mogle u potpunosti delovati već tokom protekle godine, novi odnosi su ispoljili mnoga pozitivna svojstva. Ovim promenama uspostavljeni su mnogo slobodniji odnosi u privrednim organizacijama. Popravio se ekonomski položaj pojedinih privrednih grana. Svi osnovni faktori našeg privrednog života ispoljili su veću poslovost. Podstaknuta je nova inicijativa za ekonomičnije poslovanje i za aktiviranje svih faktora veće produktivnosti rada. Radni kolektivi su se u novim uslovima još neposrednije zainteresovali za poslovanje i rezultate rada privrednih organizacija i na toj osnovi razvili su se novi oblici samoupravljanja preduzećima. Radne jedinice i proizvođači su još neposrednije odlučivali o svim bitnim pitanjima rada i razvoja preduzeća. Posmatrane u sklopu pozitivnih rezultata, i neke ispoljene slabosti u primeni privrednog sistema u protekloj godini mogu se u izvesnom smislu okarakterisati samo kao slabosti koje nužno prate ostvarivanje značajnih promena u društvenim odnosima kakve su bile i one u protekloj godini.

Potpuniji uvid u ostvarene odnose moći će se dobiti tek po donošenju završnih računa privrednih organizacija

za 1961. godinu, odnosno kada odgovarajući podaci budu sređeni i analizirani.

U cilju daljeg otklanjanja neusklađenosti u položaju pojedinih delatnosti i preduzeća, Savezno izvršno veće je, u okviru svojih nadležnosti, krajem godine izvršilo odgovarajuće izmene poreza na promet proizvoda, carinskih stopa i izvoznih premija, donelo odluke o izmeni cena određenih poljoprivrednih proizvoda, i sl., i predložilo Saveznoj narodnoj skupštini odgovarajuće izmene nekih propisa. Među ovim usvojenim izmenama od naročitog su značaja one koje se tiču većih ingerencija republika u pogledu kreditnih intervencija, intervencija u oblasti raspodele, i sl. Republikama je dato pravo da u određenim granicama utvrđuju obavezu formiranja rezervi društvenih fondova i da odgovarajuća sredstva koriste za potrebne intervencije u oblasti kreditnih odnosa, da proširuju obaveze privrednih organizacija prema društvenim investicionim fondovima republika i opština, da šire utvrđuju okvire za ustanovljavanje raznih doprinosa i poreza od strane lokalnih organa, itd.

Druge izmene koje se tiču uslova poslovanja odnosile su se uglavnom na davanje izvesnih olakšica u raspodeli i spoljnotrgovinskom poslovanju privrednim organizacijama određenih delatnosti koje su imale manje povoljne uslove za poslovanje i razvoj, odnosno na ukidanje povlastica ili na zavođenje novih poreza i doprinosa kod onih delatnosti koje su imale nesrazmerno povoljnije uslove. Među opštim merama te vrste, od naročitog je značaja ustanovljenje doprinosa na vanredne prihode i za 1962. godinu. Pri tome su u odgovarajućim propisima znatno ublaženi kriterijumi za utvrđivanje vanrednog prihoda i otklonjene izvesne uočene slabosti u ranijim propisima o ovom doprinosu koji su bili doneti početkom 1961. godine. To se u prvom redu odnosi na stara ili tehnički slabo opremljena preduzeća, kojima je, zbog primene prosečne stope fondova prema individualno raspoloživim sredstvima, utvrđivan po ranijim propisima kao vanredan prihod i deo dohotka koji je jedva bio dovoljan da im osigura normalan razvoj. Važne korekcije u primeni propisa o doprinosu na vanredne prihode sprovedene su takođe i svrstavanjem preduzeća u odgovarajuće delatnosti po novoj nomenklaturi, u kojoj su otklonjene mnoge slabosti ranije nomenklature, koja nije u dovoljnoj meri respektovala razlike u uslovima proizvodnje i poslovanja pojedinih delatnosti.

Savezno izvršno veće je u 1961. godini radilo i na pripremi predloga za prelazanje na obračun prihoda preduzeća prema naplaćenju vrednosti prodatih proizvoda i usluga, umesto po izdatim fakturama, kako je bilo u dosadašnjoj praksi. Savezno izvršno veće, odnosno njegovi organi, razmatralo je u toku 1961. godine i druga pitanja od opšteg značaja za poslovanje privrednih organizacija, naročito pitanje revalorizacije osnovnih sredstava u privredi, za koju je načelno prihvaćeno da je treba što pre izvršiti. U vezi s tim, Savezno izvršno veće je, u okviru svoje nadležnosti, već krajem 1961. donelo Odluku o slobodnijem određivanju stopa amortizacije vrednosti osnovnih sredstava u nekim delatnostima, koja će već u 1962. godini rešiti za ove delatnosti neka od pitanja koja inače treba da budu rešena revalorizacijom osnovnih sredstava.

U vezi sa formiranjem društvenih sredstava kojima raspolažu opštine, od značaja je i odluka da se redovni doprinosi budžetima iz ličnih dohodaka radnika, kao i doprinosi za finansiranje stambene izgradnje plaćaju opštini u kojoj radnici imaju prebivalište, umesto dosadašnje prakse da se oni plaćaju opštini u kojoj su radnici ostvarili svoj dohodak odnosno u kojoj se nalazi mesto njihovog rada. Pored toga, republikama su i u pogledu sredstava za finansiranje stambene izgradnje data ovlašćenja da ih u prelaznom periodu mogu delimično usmeriti u mesta rada, kada je takvo rešenje s obzirom na konkretne uslove stvarno celishodnije. Opštinama je takođe dato pravo da mogu svojim odlukama šire uvoditi lokalne poreze i doprinose, kao i da za potrebe finansiranja osnovnog školstva mogu povećavati dopunski doprinos iz ličnih dohodaka radnika.

Treba, na kraju, istaći i predlog koji je Savezno izvršno veće dalo Savznoj narodnoj skupštini — da donese posebnu preporuku o internoj raspodeli dohotka preduzeća na lične dohotke radnika i fondove, a koji je usvojila Skupština na svom poslednjem zasjedanju u 1961. godini. Ova preporuka treba da doprinese da se ubuduće izbegnu poremećaji i ekscеси kakvi su se još mogli desiti u protekloj godini, kada opšti društveni kriterijumi o potrebnim odnosima, i ulozi koju u vezi s tim treba da ostvare neposredno radni kolektivi, nisu bili dati ovakvim ili sličnim aktom najautoritativnijeg društvenog organa.

Ono što važi za odnose u unutrašnjoj raspodeli u preduzećima, u okviru koje se u stvari rešava o jednoj od najvažnijih proporcija u procesu društvene reprodukcije — o odnosu između potrošnje i akumulacije, važi u osnovi i za sve ostale odnose. Veća sredstva kojima sada raspolažu privredne organizacije i ostali samoupravni organi, i njihova veća samostalnost u donošenju privrednih odluka, znače istovremeno i njihovu veću odgovornost za stabilnost privrednih kretanja uopšte i za skladan privredni razvoj u celini.

Kada se u celini posmatraju izmene izvršene u privrednom sistemu u toku 1961. godine, može se konstatovati da je time učinjen veoma značajan korak u daljem razvijanju sistema radničkog samoupravljanja u privredi i drugim društvenim aktivnostima, odnosno u društvenom upravljanju u komunama. Kada odnosi ustanovljeni izmenama izvršenim u 1961. godini budu u potrebnoj mери stabilizovani, i kada to materijalne mogućnosti dozvole, moći će se na toj osnovi učiniti i dalji koraci.

U tom duhu je Savezno izvršno veće, zajedno sa Savezom sindikata, privrednim komorama, odgovarajućim republičkim organima i drugim zainteresovanim faktorima, početkom 1962. godine preduzelo i odgovarajuće organizacione mere da se određeni problemi sa područja društveno-ekonomskih odnosa i sistema još u prvoj polovini godine dublje sagledaju. U vezi s tim, od naročitog je značaja analiza postojećeg sistema i metodologije planiranja; kritička ocena odnosa u oblasti raspodele, kreditnog sistema, odnosa u oblasti robne razmene, i sl.; detaljnije sagledavanje pozicije preduzeća kao osnovne ekonomske jedinice, njegove unutrašnje organizacije, metoda i oblika neposrednijeg međusobnog povezivanja privrednih organizacija, kao i drugih momenata, i kodificirati svu tu materiju: sagledavanje uslova daljeg razvoja poljoprivrede i socijalističkog preobražaja sela, za koje su dosad ostvareni rezultati otvorili nove perspektive, itd.

2. U 1961. godini dalje je razvijano *radničko samoupravljanje u privrednim organizacijama* i samoupravljanje u opštinama, a uporedo sa usavršavanjem sistema raspodele proširivana je materijalna osnova samoupravljanja. Učešće privrednih organizacija u raspodeli ukupnog društvenog proizvoda društvene privrede poraslo je od 36% u 1954. godini na 49% u 1960. i 51% u 1961. godini. Učešće privrednih organizacija i drugih samoupravnih organa, opština i narodnih republika, iznosilo je u 1961. godini oko 76% društvenog proizvoda, odnosno 69% raspoloživih sredstava.

Unutrašnju raspodelu ostvarenog dohotka i nagradivanje prema radu trebalo je, u skladu sa novim propisima, u 1961. godini sprovesti donošenjem novih pravilnika o ličnim dohocima. Zahvaljujući naporima sindikalnih i drugih društvenih organizacija, komora i opština, do kraja 1961. godine oko 90% preduzeća donelo je svoje pravilnike. U tim pravilnicima dolaze sve više do izražaja odnosi u proizvodnji bazirani na raspodeli prema radu. Raspodela dohotka prema radu pretpostavlja neposredno i što punije učešće radnog kolektiva, što je uslovalo uvođenje u sistem nagradivanja i upravljanja nove faktore — ekonomske jedinice.

U radu na donošenju ovih pravilnika ispoljile su se i razne slabosti. U nekim privrednim organizacijama ovom radu se prišlo formalistički, tj. nastojeći da se postojeći pravilnici samo prilagode novim propisima. U drugim

privrednim organizacijama ispoljila se težnja za linearnim povećanjem ličnih dohodaka. Ove tendencije često su bile praćene i težnjom za velikim rasponom između ličnih dohodaka rukovodnih i drugih radnika. Isto tako, može se reći da neki kolektivi još ni izdaleka nisu iskoristili sve mogućnosti koje im pruža sistem regulisanja radnih odnosa. Sve te slabosti dolazile su više do izražaja tamo gde je bilo manje organizovane pomoći i odgovarajuće društvene kontrole ovih procesa. I pored toga, za 1961. godinu je karakteristično da su se kriterijumi za primenjivanje pojedinih normi u oblasti radnih odnosa sve više objektivizirali. U sve većoj meri dolazi do izražaja ekonomsanje radnom snagom. Međutim, pri tome se pojavljuju i izvesni problemi, naročito kada su u pitanju žene, invalidi i starija lica.

Od značaja je takođe da su radni kolektivi i njihovi organi poklanjali veću pažnju problemima zaštite pri radu i da su u tu svrhu izdvajali u 1961. godini veća sopstvena sredstva nego ranije. To je imalo za posledicu smanjenje povreda pri radu, koje su u odnosu na 1960. godinu u opadaju. Mada će i dalje pitanje zaštite pri radu predstavljati brigu zajednice, koja će određivati opšte uslove i norme zaštite, novi odnosi raspodele uticaće da privredne organizacije budu sve značajniji faktor u sprovođenju zaštite pri radu.

Promene u odnosima raspodele zahtevale su odgovarajuće izmene propisa o radnim odnosima u pravcu utvrđivanja prava radnih kolektiva da samostalno regulišu, u okviru zakona, i pitanje zasnivanja i raskidanja radnog odnosa, i da, u saglasnosti sa narodnim odborom opštine, vrše skraćivanje radnog vremena na 45-časovnu radnu nedelju, u skladu sa kretanjem proizvodnje i produktivnosti rada.

Početkom godine pristupilo se sprovođenju u život Zakona o organizaciji Jugoslovenskih železnica i Zakona o organizaciji Jugoslovenskih pošta, telegrafa i telefona. Iako je sprovođenje u život ovih zakona nailazilo na razne teškoće, u prvom redu subjektivnog karaktera, može se reći da su u toku 1961. godine u osnovi rešeni glavni organizacioni problemi. Izabrani su i počeli su rad organi radničkog samoupravljanja pogona, sekcija i preduzeća, kao i organi društvenog upravljanja u zajednicama železničkih preduzeća, zajednicama PTT preduzeća, Zajednici Jugoslovenskih železnica i Zajednici JPPT. Međutim, sporije se sprovode mere decentralizacije u ekonomskom poslovanju, iako su one od suštinskog značaja i predstavljaju uslov za sprovođenje radničkog samoupravljanja, za uspešno ekonomsko poslovanje, racionalno korišćenje društvenih sredstava i razvijanje novih društvenih odnosa. I u oblasti drumskog saobraćaja uvođenje radničkog samoupravljanja omogućeno je novim Zakonom o preduzećima za puteve. U poslovanju luka i pristaništa uvodi se radničko upravljanje na osnovu Zakona o iskorišćavanju luka i pristaništa. I najzad, Zakonom o preduzećima za aerodromske usluge omogućeno je formiranje preduzeća sa organima radničkog samoupravljanja. Na taj način, stvoreni su uslovi da se i saobraćaj u celini uključi u sistem radničkog samoupravljanja i izjednači sa drugim privrednim delatnostima, s tim što su, s obzirom na njegove društvene funkcije, morali biti na određeni način obezbeđeni i direktni interesi zajednice.

Na osnovu novog Zakona o šumama, šumska gazdinstva su pretvorena u privredne organizacije u kojima je uvedeno radničko samoupravljanje.

I u oblasti osiguranja imovine i lica sprovedeno je, Zakonom o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja, načelo da se odlučivanje o svim važnijim pitanjima raspolaganja materijalnim sredstvima približi što više samim osiguranicima i da se sama služba osiguranja imovine postavi na princip dohotka.

U 1961. godini postignut je dalji napredak sistema samoupravljanja i u zemljoradničkom zadrugarstvu.

U protekloj godini nisu izvršeni izbori za radničke savete i upravne odbore privrednih organizacija. Zakonom

o produženju mandata radničkih saveta, koji je Savezna narodna skupština usvojila početkom godine, produžen je mandat članova radničkih saveta na dve godine. Izbori su izvršeni, na osnovu ovlašćenja iz zakona, samo u pojedinim privrednim organizacijama i železničkim i poštansko-telegrafsko-telefonskim preduzećima.

Kroz radničke savete od prvih izbora do kraja 1961. godine prošlo je ukupno oko 555.000 lica, što znači oko 21% od ukupnog broja zaposlenih u društvenom sektoru privrede. Svake godine 65%—77% od članova radničkih saveta birano je iz redova radnika sa samog mesta u proizvodnji. Učešće žena od 13% u 1951. godini poraslo je na 18% u 1960. i 1961. godini, a omladinaca od 9% u 1953. godini na 16% u 1960. i 1961. godini.

3. U 1961. godini, sprovođenjem novih propisa o *finansiranju samostalnih ustanova*, a u prvom redu zdravstvenih, školskih i naučnih, stečena su i prva iskustva u toj oblasti. Dosadašnja iskustva su u punoj meri potvrdila neophodnost i opravdanost primene principa raspodele prema radu i na svim ovim područjima. Međutim, razvijanje novih odnosa nije se moglo u potpunosti sprovesti kako zbog objektivnih teškoća, tako i zbog nedograđenosti sistema i raznih subjektivnih slabosti. Savezno izvršno veće i njegovi organi će stoga morati u narednom periodu da ulože potrebne napore da se ova pitanja brže rešavaju i da se obezbedi saradnja sa zainteresovanim ustanovama.

U 1961. godini novi saveti obrazovani su samo u manjem broju zdravstvenih ustanova. U ostalim ustanovama ranije izabrani upravni odbori, kao društveni organi, preuzeli su privremeno funkcije novih saveta. Upravni odbori, kao izvršni organi radnih kolektiva izabrani su u svim zdravstvenim ustanovama.

U primeni finansiranja zdravstvenih ustanova pojavili su se i neki problemi koji su u 1961. godini ostali dobrim delom nerešeni. Oni se tiču utvrđivanja programa rada, određivanja visine naknade za usluge, ugovaranja sa socijalnim osiguranjem, i sl. Većina zdravstvenih ustanova u toku 1961. godine donela je pravilnike o raspodeli čistog prihoda i o ličnim dohodcima. Biće potrebna akcija i pomoć svih društvenih faktora, kako bi se u primeni tih pravilnika ostvario svugde princip raspodele prema radu i dao novi stimulans za razvijanje samih zdravstvenih ustanova u skladu sa potrebama i materijalnim mogućnostima zemlje.

U 1961. godini Savezno izvršno veće i njegovi organi nastavili su rad na proučavanju sistema i organizacije socijalnog osiguranja. Pripremljen je i Nacrt novog zakona o zdravstvenom osiguranju.

Osnovni zakon o finansiranju školstva počeo se primenjivati polovinom 1961. godine. Njime je znatno pojačana materijalna baza samoupravljanja u školama i dati su svi uslovi za raspodelu prema radu. Izvestan broj škola već je prešao na ovaj sistem raspodele.

Sistem društvenog samoupravljanja izgrađivan je dalje i u oblasti kulture, jačanjem uloge radnih kolektiva u tim ustanovama, njihovim osamostaljivanjem od budžeta i stabilizacijom sredstava za njihovu proširenu delatnost.

U naučnim ustanovama, naročito onima koje se finansiraju kao privredne organizacije, znatno je učvršćeno samoupravljanje. U većini tih ustanova doneti su pravilnici o raspodeli čistog prihoda i pravilnici o raspodeli ličnih dohodaka. Protekli period, od donošenja Zakona o finansiranju naučnih ustanova do kraja 1961. godine, karakteriše obilna aktivnost i na organizacionom sređivanju naučnih ustanova.

Donošenjem republičkih zakona o finansiranju socijalnih ustanova, i drugim merama koje su preduzimane u republikama i opštinama, samoupravljanje je učvršćeno i u socijalnim ustanovama.

Uvođenjem sistema raspodele dohotka u privredi i drugim delatnostima, stvoreni su uslovi za stvaranje novih

odnosa i u onim delatnostima koje su još uvek obuhvaćene sadašnjim službeničkim sistemom, a naročito u državnim organima. Organi Saveznog izvršnog veća pripremili su predlog za rešavanje problema raspodele u upravi. Zbog komplikovanosti ove problematike, kao i zbog potrebe sticanja prethodnih praktičnih iskustava, donošenje predviđenih propisa odloženo je za 1962. godinu. Međutim, Zakon o izmenama i dopunama Zakona o javnim službenicima kojim je omogućeno politickoteritorialnim jedinicama i organima da slobodno određuju položajne plate, daje već izvesne elemente novog sistema. Na istoj liniji su i mere koje se odnose na izdvajanje iz sistema državne uprave službi odnosno organa i ustanova u čijem radu pretežu stručni i vanupravni poslovi. Mnogi od ovih organa i ustanova, a naročito savezni, već su izmenili svoj status.

4. U 1961. godini postignuti su značajni rezultati i na području *dalje izgradnje samoupravljanja u opštini*. Tome su doprinele već spomenute mere na području finansiranja i organizacije samostalnih ustanova, naročito školskih i zdravstvenih, proširenje radničkog samoupravljanja i na privredne organizacije za uzgoj i korišćenje šuma, u železničkom, poštansko-telegrafsko-telefonskom, vazdušnom, pomorskom i rečnom saobraćaju, kao i reorganizacija komunalnih banaka i osnivanje samostalnih opštinskih fondova. Uporedo s tim preduzimane su mere koje znače jačanje prava i uloge stambenih zajednica, mesnih odbora, zborova birača i drugih oblika samoupravljanja u komuni.

Mesni odbori i stambene zajednice, čiji broj je porastao u 1961. godini za 4.000 u odnosu na prethodnu godinu, postaju sve više organizam neposrednog samoupravljanja građana, preko kojeg naročito dolazi do izražaja njihovo učestvovanje u rešavanju problema i potreba domaćinstva, porodice i užeg naselja. Razvoj i aktivnost mesnih odbora i stambenih zajednica nametnuli su potrebu daljeg jačanja njihovih sredstava i njihove uloge kao samoupravnih organizacija.

Uvođenjem radničkog samoupravljanja u svim privrednim oblastima i jačanjem društvenog samoupravljanja u samostalnim ustanovama, prošireno je samoupravljanje građana u opštini i učvršćeni su međusobni odnosi organa društvenog samoupravljanja, čime narodni odbor i njegov mehanizam sve više i izrazitije poprimaju, pored funkcije vlasti, i ulogu opšteg teritorijalnog organa društvenog samoupravljanja. Ovo se naročito odrazilo na veća proizvođača i savete narodnog odbora, koji sve više, naročito u oblasti školstva, zdravstva i socijalne zaštite, jačaju svoju ulogu kao teritorijalni organi društvenog samoupravljanja.

U 1961. godini ojačana je i materijalna osnova opština. Porasla su budžetska sredstva i sredstva fondova. Ovaj porast i veća stabilnost u formiranju ukupnih sredstava opštine rezultat su u prvom redu sprovođenja novog sistema raspodele uvedenog na osnovu propisa koji su doneti u 1961. godini. Pored povećanja sredstava opštinskog investicionog fonda, kojem su određeni novi izvori prihoda, formirani su i opštinski rezervni fondovi, koji se obrazuju od doprinosa koje privredne organizacije uplaćuju iz svojih ostvarenih čistih prihoda i služe za pokriće poslovnih gubitaka privrednih organizacija, za njihovu sanaciju, kao i za druge potrebe u cilju unapređivanja privrede.

U toku 1961. godine izvršene su manje korekture u politickoteritorialnoj podeli. U Narodnoj Republici Hrvatskoj ukinuto je 6, a u Narodnoj Republici Sloveniji 17 opština. Prema tome, na dan 31. decembra 1961. godine u Jugoslaviji je bilo ukupno 75 srezova i 759 opština.

PRIVREDNA POLITIKA

Pri oceni privrednih kretanja i postignutih rezultata, kao i ispoljenih problema i teškoća u sprovođenju utvrđene privredne politike za 1961. godinu, treba imati u vidu specifičnosti kojima se karakteriše ta godina. U 1961.

godini trebalo je, u skladu sa osnovnim ekonomsko-političkim ciljevima utvrđenim Društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine, sprovesti krupne promene u oblasti društveno-ekonomskih odnosa i privrednom sistemu, obezbediti dalji porast proizvodnje i nacionalnog dohotka, povećanje produktivnosti rada, i na toj osnovi dalji porast potrošnje i standarda stanovništva, proširenje spoljnotrgovinske razmene i smanjenje deficita u bilansu plaćanja sa inostranstvom.

Na izvršenje spomenutih krupnih i složenih zadataka bili su usmereni celokupna aktivnost Saveznog izvršnog veća i njegovih organa u oblasti privrede i pojedinačne mere koje su oni donosili i sprovodili u toku godine. Međutim, u izvršavanju ovih zadataka pojavljivale su se razne teškoće i problemi. Sa mnogim od tih teškoća i problema računalo se još prilikom donošenja Društvenog plana i usvajanja privredne politike za 1961. godinu. Pre svega, računalo se sa tim da će ovakve krupne promene u privrednom sistemu zahtevati određeni period za prilagođavanje organizacija i ostalih učesnika privredne aktivnosti novim uslovima privređivanja, i da će se, naročito u prvo vreme, to u izvesnom smislu odraziti na obim i dinamiku proizvodnje, kao i na ostala privredna kretanja. Taj period prilagođavanja privrednih organizacija novim uslovima privređivanja, problemi i teškoće koji su se u vezi s tim pojavljivali, predstavljali su nužnu fazu čije savladivanje obezbeđuje da pozitivni rezultati promena u sistemu u narednom periodu dođu jače do izražaja. Međutim, pored teškoća i problema sa kojima se računalo, u toku 1961. godine pojavili su se neki novi i nepredviđeni momenti koji su uticali na privredna kretanja. To se u prvom redu odnosi na znatan podbačaj poljoprivredne proizvodnje, koji se nepovoljno odrazio na industrijsku proizvodnju, na kretanje izvoza, na platni bilans, na stanje tržišta i kretanje cena. Prema tome, privredna kretanja u 1961. godini odvijala su se, s jedne strane, pod dejstvom promena vršenih tokom godine u sistemu privređivanja, a s druge strane, pod dejstvom znatnog podbačaja poljoprivredne proizvodnje i posledica koje su time izazvane. Međutim, i pored toga, u 1961. godini su nastavljene u oblasti proizvodnje, u strukturnim promenama privrede, u kretanju zaposlenosti i produktivnosti rada, osnovne tendencije iz prethodnih godina, s tim što su ova kretanja u 1961. godini imala usporeniju dinamiku.

Fizički obim industrijske proizvodnje veći je za oko 7% u odnosu na prethodnu godinu, odnosno za oko 5 poena manji od obima koji je bio predviđen za 1961. godinu. Usled nepovoljnih klimatskih prilika i drugih uzroka, poljoprivredna proizvodnja je u celini manja za oko 6% nego prethodne godine, a za oko 20% u odnosu na planom predviđeni nivo. Usporeni porast industrijske i podbačaj poljoprivredne proizvodnje uticali su da i ostale oblasti privrede ostvare nižu stopu porasta nego što je planom bilo predviđeno. Na taj način ukupan društveni proizvod povećan je u celini za oko 4%, što predstavlja nižu stopu od one koja je prosečno godišnje ostvarena u prethodnom četvorogodišnjem periodu i od one koja je predviđena Društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine. Zaposlenost u privredi povećana je za oko 6%, prema porastu od oko 9% u prethodnoj godini. Mereno odnosom porasta proizvodnje u društvenom sektoru (bez poljoprivrede) i porastom zaposlenosti, produktivnost rada povećana je u 1961. godini za oko 2%. Ovakvo kretanje proizvodnje odrazilo se i na spoljnotrgovinsku razmenu i platni bilans. Smanjen je izvoz poljoprivrednih proizvoda i povećan uvoz, što nije nadoknađeno povećanim izvozom industrijskih proizvoda. Na taj način, u 1961. godini zaoštrio se problem deficita u platnom bilansu sa inostranstvom. U odnosu na kretanje proizvodnje svi vidovi unutrašnje potrošnje imali su u 1961. godini veću stopu rasta. Investicije u osnovna sredstva povećane su nominalno za oko 21%, ukupan platni fond povećan je za oko 22%, a ukupni budžetski rashodi i fondovi socijalnog osiguranja za oko 25%. Ovakve neusklađenosti između proizvodnje i novčane tražnje nepovoljno su se

odrazile na stabilnost tržišta i kretanje cena. Troškovi života povećani su za oko 10%, tako da su realni dohodi radnika i službenika porasli u proseku za 5,3%.

Industrija. Sprovođenje politike razvoja industrije bilo je u 1961. godini potpomognuto odgovarajućom investicionom politikom, koja je omogućila dalje proširenje industrijskih kapaciteta, zatim kreditnom politikom i merama novog privrednog sistema, kojima je popravljen ekonomski položaj pojedinih industrijskih grana i grupacija, što je povoljno delovalo na razvoj industrije. Međutim, na industrijsku proizvodnju delovali su u 1961. godini i drugi faktori. Pre svega, tržišna situacija i drugi uslovi za industrijsku proizvodnju bili su složeniji nego prethodnih godina. Pod dejstvom promena izvršenih u sistemu privređivanja, uticaj tržišta bio je izrazitiji. U takvim uslovima, jače su se ispoljile razne subjektivne slabosti i nepovoljne posledice sporijeg prilagođavanja novim uslovima poslovanja. Pored toga, usled podbačaja poljoprivredne proizvodnje smanjene su mogućnosti kupovine industrijskih proizvoda namenjenih poljoprivredi, što je izazvalo teškoće u plasmanu i proizvodnji nekih industrijskih grana i proizvodnih grupacija, a naročito u hemijskoj, metaloprerađivačkoj i nekim drugim granama. Teškoće u plasmanu bile su izrazitije kod proizvoda sredstava rada, što je u osnovi posledica izvesnih strukturnih neusklađenosti proizvodnje i potrošnje ovih proizvoda. Rešavanje ovog problema zahtevaće složenije i dugoročnije mere. Do usporavanja u realizaciji proizvoda došlo je i kod izvesnih proizvoda široke potrošnje, uglavnom usled nedovoljno elastičnog prilagođavanja industrijske proizvodnje zahtevima tržišta. Na kretanje industrijske proizvodnje nepovoljno su delovali i nedovoljna snabdevenost obrtnim sredstvima, povećani stepen nelikvidnosti i međusobnih zaduživanja privrednih organizacija. Usled toga, po podacima do kraja septembra 1961. godine, potraživanja industrijskih preduzeća od kupaca bila su za oko 134 milijarde dinara, ili za oko 40%, veća u odnosu na isti period prethodne godine. U istom periodu obaveze industrijskih preduzeća prema dobavljačima povećane su za oko 147 milijardi dinara, ili za oko 60%. Odlaganje puštanja u pogon nekih kapaciteta sa čijom se proizvodnjom računalo u 1961. godini (u industriji nemetala, tekstilnoj i drvnoj industriji), ograničenje potrošnje električne energije u jesenjim mesecima usled suše i smanjenje proizvodnje hidroelektrana, kao i izvesne prolazne i kratkotrajne teškoće u snabdevanju nekim sirovinama, delovali su takođe na usporeniji porast proizvodnje nekih grana industrije.

U cilju otklanjanja dejstva spomenutih negativnih pojava na proizvodnju, Savezno izvršno veće i njegovi organi preduzimali su razne mere. Pored liberalizacije korišćenja sredstava tekućeg čistog prihoda privrednih organizacija za obrtna sredstva, odobravani su dodatni krediti za finansiranje zaliha, odobravani su posebna sredstva i davani su povoljniji uslovi za korišćenje kredita radi kupovine određenih vrsta opreme.

Pod dejstvom spomenutih faktora, industrijska proizvodnja ostvarila je u 1961. godini porast od oko 7%, dok je Društvenim planom predviđen porast od 12%. U okviru ukupne industrijske proizvodnje, proizvodnja reprodukcionih materijala i potrošne robe porasla je za 8%, a proizvodnja sredstava rada za 4%.

I pored toga što je industrijska proizvodnja u 1961. godini imala usporeniji tempo porasta, na tržištu se nije osećala nestašica one industrijske robe koju normalno obezbeđuje domaća proizvodnja. Štaviše, počele su da rastu zalihe gotove robe. Ukupne zalihe gotovih proizvoda u industriji porasle su u 1961. godini za 20% prema decembru prethodne godine, u čemu porast zaliha sredstava rada iznosi 33%, reprodukcionog materijala 26% i potrošne robe 8%. Ovo pokazuje da je obim kapaciteta pojedinih grana i proizvodnih grupacija industrije dostigao nivo koji pokriva ili premašuje domaće potrebe i da postojeće proizvodne mogućnosti treba u većoj meri koristiti za povećanje izvoza.

Kod niza industrijskih grana aktivnost u pravcu modernizacije proizvodnje nastavljena je i u 1961. godini, a kod sve većeg broja preduzeća dolaze do izražaja naponi da praktičnu primenu elektronike, nuklearne fizike i drugih tehnika koje doprinose racionalizaciji tehnoloških procesa.

Ukupna investiciona ulaganja u osnovna sredstva industrije u toku 1961. godine iznosila su 382,4 milijarde dinara, što je za 83,9 milijardi, ili za 28,9%, više nego u prethodnoj godini, odnosno za oko 66,4 milijarde dinara više nego što je predviđeno Društvenim planom za 1961. godinu. Međutim, usled poskupljenja opreme, građevinskog materijala i građenja, realne investicije u industriji su manje nego što proizilazi iz podataka o vrednosti investicija.

Poljoprivreda. Politika razvoja poljoprivrede u 1961. godini predstavljala je nastavak politike u ovoj oblasti iz ranijih godina. Osnovu te politike činili su jačanje materijalne baze društvenih poljoprivrednih organizacija u cilju unapređenja poljoprivrede i razvijanja društvenih odnosa u poljoprivredi. Pored toga, u 1961. godini naročito značaj imalo je rešavanje nekih problema koji su se od ranije javljali kao smetnja uspešnijem razvoju poljoprivrede, zatim sprovođenje izmena u privrednom sistemu u oblasti poljoprivrede i rešavanju problema izazvanih dejstvom nepovoljnih klimatskih prilika i sušom.

Osnovna intencija izmena u privrednom sistemu na sektoru poljoprivrede bila je da se popravi ekonomski položaj društvenih poljoprivrednih organizacija i da im se u pogledu poslovanja stvore približno jednaki uslovi kao što ih imaju organizacije ostalih privrednih oblasti. Sprovođenje ovih izmena vršeno je putem promena u politici cena, regresa i premija za određene proizvode. Izvršene izmene u raspodeli dohotka imale su za cilj da podstaknu razvoj sopstvenih fondova poljoprivrednih organizacija i da povećaju zainteresovanost opština za razvoj poljoprivrede. Na toj osnovi su bili postavljeni zadaci u oblasti proizvodnje i razvijanja socijalističkih odnosa u poljoprivredi. Ovim zadacima prilagođena je kreditna politika i izmenjen je metod kreditiranja investicija. U korišćenju sredstava Opšteg investicionog fonda, izuzev za kreditiranje opreme, prešlo se sa namenskog korišćenja kredita na kreditiranje kompletnog opremanja određene proizvodnje u skladu sa postavljenom proizvodnom politikom.

Od ukupno 120 milijardi dinara predviđenih za ulaganje u poljoprivredu u 1961. godini, u osnovna sredstva je utrošeno 105,5 milijardi dinara, što je za 1,1 milijardu manje nego prethodne godine, a za 8,3% manje u odnosu na plan.

I pored mera koje su preduzimane, ukupan obim poljoprivredne proizvodnje u 1961. godini je za 20% manji od planom predviđenog obima, a za 6% manji od proizvodnje u prethodnoj godini. Proizvodnja pšenice i raži iznosila je oko 3,4 miliona tona i bila je za oko 440.000 tona, ili za oko 12%, manja nego prethodne godine. Pri tome je značajno da su u 1961. godini dalje proširene površine pod visokorodnim sortama pšenice i da je povećan udeo proizvodnje ovih sorti u ukupnoj proizvodnji. U ukupnim setvenim površinama pod pšenicom visokorodne sorte pšenice su učestvovala u 1961. godini sa 45,5%, a u ukupnoj proizvodnji pšenice sa oko 65%. Proizvodnja kukuruza iznosila je oko 4,5 miliona tona i bila je manja za oko 1,6 miliona tona, ili oko 26%, nego u prethodnoj godini. Ostvarena je i manja proizvodnja kasnog povrća, dok je proizvodnja ranih povrća bila nešto iznad nivoa prethodne godine. Proizvodnja voća bila je veća nego i u jednoj od prethodnih pet godina, s tim što je proizvodnja grožđa bila manja za oko 25% do 30% u odnosu na očekivanu proizvodnju. Proizvodnja duvana, usled plamenjače, iznosila je 16.800 tona, odnosno bila je za oko 50% manja u odnosu na prethodnu godinu. Proizvodnja mesa u celini je veća za oko 5%, a za oko 36% u odnosu na 1957. godinu. Proizvodnja mleka bila je veća za oko 7% u odnosu na prethodnu godinu. Posledice ovakvog pada poljoprivredne proizvodnje su utoliko veće što je i u 1960. godini proizvodnja bila za oko 6% manja nego u 1959. godini.

Na pad poljoprivredne proizvodnje u 1961. godini delovali su najvećim delom nepovoljne klimatske prilike i suša, čiji je uticaj bio znatno veći nego prethodne godine. Dejstvo nepovoljnih klimatskih prilika nije bilo istoga obima na celom području zemlje niti kod svih proizvođača. Smanjenje prinosa usled suše bilo je relativno manje na površinama društvenih poljoprivrednih organizacija i u proizvodnoj saradnji nego na posedima individualnih poljoprivrednih proizvođača. Međutim, suša nije bila jedini uzrok smanjenju poljoprivredne proizvodnje. Neki od uzroka vezani su za unutrašnje probleme samih poljoprivrednih organizacija i ekonomski položaj poljoprivrede. Iako se bez završnih računa poljoprivrednih organizacija za 1961. godinu teško mogu dati potpune ocene dejstva mera koje su u toku godine sprovedene u cilju popravke ekonomskog položaja poljoprivrednih organizacija, već sada se, na bazi raspoloživih podataka, može reći da se neke od pretpostavki u pogledu cena nisu ostvarile i da su neke obaveze poljoprivrede veće od predviđenih. Ovo stanje pogoršano je dejstvom suše na poljoprivrednu proizvodnju. Neki od problema u poljoprivredi su vezani za obim i strukturu investicija, kao i nedovoljan interes lokalnih fondova za ulaganja u poljoprivredu. Primena novog sistema raspodele dohotka kod poljoprivrednih organizacija, udruživanje poljoprivrednih organizacija i udruživanje između njih i drugih privrednih organizacija, razvijaju se dosta sporo. Sve se to odražavalo na zainteresovanost poljoprivrednih organizacija za održavanje stabilne proizvodnje i na razvijanje procesa specijalizacije proizvodnje.

Društvene poljoprivredne organizacije, i pored nepovoljnih ekonomskih i prirodnih uslova, ostvarile su dalji porast proizvodnje. Ukupan obim proizvodnje na društvenim poljoprivrednim organizacijama bio je u 1961. godini za oko 9% veći u odnosu na prethodnu godinu. Kod glavnih ratarskih kultura proizvodnja na društvenim poljoprivrednim dobrima je uglavnom na nivou prethodne godine, a kod nekih proizvoda je i veća. Proizvodnja pšenice i raži veća je kod poljoprivrednih organizacija za 12%, a proizvodnja mesa veća je za oko 33% u odnosu na prethodnu godinu. Prinosi pšenice na društvenim poljoprivrednim organizacijama bili su za 2,4, a u kooperaciji za 1,6 puta veći od prinosa individualnih proizvođača van proizvodne saradnje. Na taj način, udeo društvenih poljoprivrednih organizacija u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji povećao se u 1961. godini na 13,4%, a njihov udeo u proizvodnji pšenice i raži iznosi oko 23%, u proizvodnji šećerne repe oko 47%, u proizvodnji kukuruza oko 15%, itd. Međutim, i pored postignutih uspeha, ovi rezultati se ne mogu smatrati zadovoljavajućim, s obzirom na potrebe, zadatke i perspektivu društvenih poljoprivrednih organizacija. I u oblasti proizvodnje u kooperaciji došlo je u 1961. godini do zaostajanja u odnosu na prethodnu godinu.

Savezno izvršno veće i njegovi organi, u saradnji sa ostalim organizacijama, pristupili su proučavanju pojava koje nepovoljno deluju na razvoj poljoprivrede i iznalaženju mera kojima će se rešiti izneti problemi.

Politika koju je Savezno izvršno veće sprovedilo u oblasti šumarstva u 1961. godini išla je za tim da se intenzivnije nastavi primena nove tehnologije i da se putem pojačanih ulaganja u intenzivne zasade brzorastućih lišćara i četinaru, unošenjem četinaru u lišćarske šume i melioracijom prirodnih šuma, ostvare veći proizvodni rezultati. Sprovođenjem novog Zakona o šumama i propisima koje je na osnovu njega donelo Savezno izvršno veće, otvoreni su novi pozitivni procesi u šumarstvu, koji se ogledaju u novim oblicima organizacije proizvodnje, u proširivanju delatnosti šumskih gazdinstava, uvođenju savremene tehnologije i objedinjavanju celog procesa šumske proizvodnje.

Ostvareni obim proizvodnje društvenog sektora šumarstva u 1961. godini veći je za oko 5% u odnosu na prethodnu godinu, a manji je za oko 3% u odnosu na predviđanja plana. U okviru ukupne proizvodnje šumarstva proizvodnja industrijskog drveta za mehaničku preradu

veća je za 3%, a proizvodnja drveta za hemijsku preradu je manja za 11% u odnosu na plan, zbog smanjenja izvoza ove vrste drveta. Proizvodnja ogrevnog drveta ostvarena je na nivou proizvodnje prethodne godine, s tim što su značajnije povećane zalihe kod proizvođača. Šumsko-kulturni radovi zaostaju u 1961. godini i u odnosu na plan i u odnosu na izvršeni obim ovih radova u 1960. godini. Ovakvi rezultati delom su posledica problema u ostalim oblastima privrede i usporenog kretanja izvoza, a delom reorganizacije koja je sprovedena u toku godine u šumarstvu.

U oblasti *građevinarstva* Savezno izvršno veće i njegovi organi nastavili su sprovođenje ranije utvrđenog programa unapređivanja, modernizacije i specijalizacije građevinarstva, u cilju postizanja što bržeg i ekonomičnijeg građenja. Pri tome je naročita pažnja bila poklonjena razvoju tehnoloških i organizacionih metoda za industrijalizaciju stambene izgradnje. U isto vreme podržavano je razvijanje procesa primene savremenijih građevinskih materijala i jačanja proizvodnje građevinskih materijala uopšte. Na taj način je u 1961. godini, prvi put posle nekoliko godina, uspostavljena izvesna ravnoteža između potreba i proizvodnje građevinskih materijala, što je rezultat u prvom redu napora koji su u poslednje vreme činjeni za brži razvoj proizvodnje građevinskih materijala.

Građevinarstvo je u toku 1961. godine postiglo dalji napredak kako u pogledu razvoja sopstvene materijalno-tehničke osnove, tako i u pogledu obima izvršenih radova. Ukupna vrednost građevinskih radova u 1961. godini je za oko 31% veća nego u prethodnoj godini. Kada se ima u vidu porast cena građevinskih materijala i građevinskih usluga, realno povećanje obima građenja je niže od povećanja vrednosti građevinske proizvodnje. Ovaj obim proizvodnje ostvaren je uz porast zaposlenosti od oko 8%, tako da je u 1961. godini u građevinarstvu dalje povećana produktivnost rada.

Ukupne investicije u osnovna sredstva građevinarstva iznosile su u 1961. godini oko 24,2 milijarde, što je za oko 15% više u odnosu na plan, a za oko 60% više od prosečnih godišnjih ulaganja u građevinarstvo u prethodnom četvorogodišnjem periodu. Na taj način je kod većeg broja građevinskih preduzeća, naročito specijalizovanih, povećana mehanizovanost. Uslovi stvoreni novim sistemom raspodele omogućuju u narednim godinama još brže odvijanje procesa modernizacije i opremanja građevinarstva, što će znatno skratiti trajanje građenja pojedinih objekata i doprineti daljem porastu produktivnosti u građevinarstvu.

U oblasti *saobraćaja* rad saveznih organa bio je usmeren na pružanje pomoći u reorganizaciji saobraćaja. U vezi s tim, preduzimane su mere za stvaranje šire materijalne osnove poslovanja privrednih organizacija u saobraćaju i za njihovo što potpunije uključivanje i usklađivanje sa našim privrednim i društvenim sistemom. Istovremeno su nastavljeni naporu za razvijanje kapaciteta i modernizaciju sredstava saobraćaja, kao i za šire povezivanje i unapređenje međunarodnog saobraćaja. U skladu s tim, naročita pažnja je poklonjena razvijanju naučnoistraživačkog rada u oblasti saobraćaja i iznalaženju metoda i sredstava za povećanje bezbednosti u saobraćaju.

Promene koje su 1961. godine vršene u organizaciji saobraćaja, sa promenama u privrednom sistemu, zahtevale su i preispitivanje ekonomskog položaja i uslova privređivanja u saobraćaju. U okviru mera koje su u toku 1961. godine sprovedene u cilju izmene ekonomskog položaja saobraćaja i uspostavljanja ravnomernijih odnosa između pojedinih saobraćajnih grana, izvršena je izmena sistema i nivoa tarifa za saobraćajne usluge. U železničkom saobraćaju povećane su tarife u prevozu putnika za oko 15%, a robne tarife za oko 13%. Time je omogućeno odgovarajuće povećanje tarifa i u ostalim granama saobraćaja. Sastavni deo ovih mera su i doneti propisi o povlasticama u putničkom saobraćaju i o načinu nadoknade za propisane povlastice i propisi o nadoknadi za neekonomske tarife za pojedine robe.

Investiciona ulaganja u pojedine grane saobraćaja u 1961. godini odvijala su se u skladu sa Društvenim planom za period 1961—1965. godine i predviđenim razvojem proizvodnje, spolnotrgovinske razmene i porastom standarda stanovništva.

Ukupna investiciona ulaganja u osnovna sredstva saobraćaja iznosila su u 1961. godini oko 163 milijarde dinara, što je za oko 8% više nego prethodne godine. U tome sredstva Opšteg investicionog fonda učestvuju sa oko 74 milijarde dinara, a ostatak su sredstva privrednih organizacija i investicionih fondova političkoteritorijalnih jedinica. U vezi s tim, može se primetiti da učešće fondova političkoteritorijalnih jedinica u finansiranju saobraćaja nije u srazmeri sa doprinosom saobraćaja u formiranju tih fondova niti sa konkretnim problemima, za koje bi u prvom redu trebalo da pokažu veće interesovanje komune i narodne republike. Savezno izvršno veće pristupilo je proučavanju sistema investiranja u saobraćaju i iznalaženju, u skladu sa principima privrednog sistema, mogućnosti udruživanja usitnjenih sredstava zainteresovanih investitora radi ulaganja u objekte od zajedničkog interesa i eventualnog prelaska na sistem kreditiranja svih investicija.

I pored problema koji su se u toku godine ispoljili, investicije u oblasti saobraćaja su se uspešno razvijale. Postignuti su uspehi u proširenju i modernizaciji železničkih kapaciteta. Kapaciteti trgovinske mornarice povećani su krajem 1961. godine na oko 820.000 BRT (bez brodova ispod 100 BRT), čime je udvostručena njihova predratna tonaža. Dužina puteva sa modernim kolovozom povećana je za oko 800 km, tako da njihova ukupna dužina iznosi sada oko 7.500 km. Povećan je broj prevoznih sredstava u svim granama saobraćaja.

Zahvaljujući ulaganjima u transportne kapacitete u 1961. godini i ranijim godinama, kao i naporima radnih kolektiva u saobraćaju, može se konstatovati da je u 1961. godini saobraćaj uglavnom sa uspehom zadovoljio potrebe privrede i stanovništva u prevozu. Nije bilo neizvršenih prevoza u robnom saobraćaju, čak ni u jesenjoj sezoni pojačanih prevoza. U putničkom saobraćaju bilo je u letnjim mesecima, zbog masovnog odlaska na godišnje odmore, prenatrpanosti i nekvalitetnog prevoza.

Usporenije kretanje proizvodnje i spolnotrgovinske razmene odrazilo se u 1961. godini i na obim saobraćaja. Ukupan obim saobraćaja u 1961. godini u odnosu na 1960. godinu povećan je za 5,4%. Pri tome je prevoz robe povećan za 6,8%, a prevoz putnika za 0,3%.

U okviru opšte politike unapređivanja i modernizacije saobraćajnih kapaciteta, naročita pažnja u 1961. godini je poklonjena bezbednosti u saobraćaju. Ovaj problem se u toku godine naročito zaoštrio u drumskom, a i u železničkom saobraćaju u vezi sa uvođenjem dizel vuče i povećanjem brzina. Da bi se povećala bezbednost u saobraćaju, preduzimane su mere u oblasti unutrašnje organizacije rada, kontrole i aktiviranja inspekcija u saobraćaju. U tom cilju formiran je novi organ — Savet za bezbednost saobraćaja — čiji je zadatak da objedinjuje mere bezbednosti na javnim putevima. Time su postignuta izvesna poboljšanja bezbednosti saobraćaja, mada se ona ne mogu još smatrati zadovoljavajućim. Pored toga, u 1961. godini nastavljen je rad na uzdizanju stručnih kadrova i razvijanju naučnoistraživačkog rada u saobraćaju.

Trgovina. Robni promet u celini imao je u 1961. godini usporeniji porast nego u prethodnoj godini. Robni promet na malo u 1961. godini povećan je za 17%, a robni promet na veliko za 7% u odnosu na prethodnu godinu. Na kretanje robnog prometa i stanje tržišta odrazila su se opšta privredna kretanja, a naročito podbačaj poljoprivredne proizvodnje, usporeniji porast industrijske proizvodnje, teškoće u platnom bilansu i promene u privrednom sistemu. U takvim uslovima, Savezno izvršno veće i njegovi organi preduzimali su potrebne mere u cilju obezbeđenja tržišta robnim fondovima i usklađivanja potrošnje sa materijalnim moguć-

nostima, kao i druge mere za poboljšanje organizacije trgovine i njeno bolje funkcionisanje.

Inače, i pored usporenijeg rasta industrijske proizvodnje, snabdevenost tržišta industrijskim proizvodima poboljšala se u prošloj godini. To pokazuje dalji porast zaliha robe i širi asortiman proizvoda na tržištu. I snabdevenost poljoprivredno-prehrambenim proizvodima bila je u osnovi zadovoljavajuća, s tim što su se povremeno pojavljivale izvesne teškoće u snabdevanju pojedinim proizvodima, kao, na primer, nekim vrstama povrća, svinjskim mesom i mašču, i dr. Ove teškoće su jednim delom bile posledica proizvodnje, a delom rezultat slabosti u organizaciji prometa i nedovoljnog staranja lokalnih organa da se privrednim organizacijama pomogne u snabdevanju gradova. Tome je doprinosila i nedovoljna osposobljenost zadruga za uspešno obavljanje otkupa.

U toku godine došlo je do daljeg proširenja i modernizacije trgovine, ali je taj razvoj išao sporije u odnosu na potrebe. Na to su, pored ostalog, uticali nedostatak sredstava i nedovoljna ulaganja iz fondova opština. Savezno izvršno veće i njegovi organi, u saradnji sa ostalim organizacijama i organima, pratili su u toku godine razvoj trgovine i preduzimali mere za otklanjanje ispoljenih slabosti, unapređenje organizacije trgovinske mreže i obezbeđenje uslova za potpunije snabdevanje tržišta.

Na razvoj *ugostiteljstva i turizma*, posmatrano u celini, delovale su povoljno u toku godine izvršene promene u privrednom sistemu i druge mere koje su bile upravljene na poboljšanje ekonomskog položaja ovih delatnosti. Ukupna ulaganja u osnovna sredstva u ugostiteljstvu i turizmu veća su za oko 30% nego u prethodnoj godini. Pored toga, u toku godine preduzimane su mere za poboljšanje uslova putovanja, smeštaja i boravka turista, naročito u mesecima pre i po sezoni. Uveden je novi turistički kurs od 600 dinara za 1 dolar SAD, a iz sredstava saveznog budžeta dotirana su društvenim investicionim fondovima republika i opština, kao i fondovima ugostiteljskih privrednih organizacija, posebna sredstva, koja odgovaraju visini od 25% od ostvarenih stranih sredstava plaćanja iz turističkog prometa sa inostranstvom.

Ukupan promet ugostiteljstva veći je u 1961. godini za oko 25% u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, usled porasta cena, fizički obim prometa ugostiteljstva bio je uglavnom na nivou prethodne godine. Broj turista povećan je za 2,6%, a broj noćenja za 5,1%, s tim što je porast prometa inostranih turista bio veći nego domaćih turista. Ukupan devizni priliv od turizma povećan je za oko 37% u odnosu na prethodnu godinu.

Promene koje su izvršene u toku 1961. godine u sistemu, a naročito prelazak na novi turistički kurs, i druge mere, omogućile su ugostiteljskim i turističkim organizacijama da poboljšaju svoj ekonomski položaj. Lični dohoci u trgovini i ugostiteljstvu povećani su za oko 19%, a fondovi ugostiteljskih organizacija veći su za preko dva puta u odnosu na prethodnu godinu. Uvođenje kursa od 750 dinara za 1 dolar doprineće da se u narednom periodu nastave pozitivne tendencije ispoljene u toku 1961. godine u razvoju turizma.

Politika razvoja *zanatstva* u 1961. godini bila je usmerena u prvom redu na brži razvoj uslužnog zanatstva, čemu je, pored ostalog, trebalo da doprinese i novi sistem raspodele, kojim se uslužno zanatstvo stavlja u povoljniji položaj od proizvodnog i obezbeđuje veća materijalna zainteresovanost opština za njegov razvoj. Međutim, ova nastojanja nisu u toku godine dovela do željenih rezultata, u prvom redu zato što nije bilo dovoljno ulaganja od strane lokalnih zajednica u razvijanje uslužnog zanatstva. Ukupna vrednost proizvodnje i usluga zanatstva povećana je u 1961. godini za oko 9%. U okviru ovakvog ukupnog porasta vrednosti proizvodnje i usluga zanatstva, društveno zanatstvo je povećalo vrednost proizvodnje i usluga za oko 13%, dok je privatno zanatstvo u celini ostalo na istom nivou, a u nekim delatnostima je i opadalo.

Proces dalje izmene *strukture stanovništva i povećanja zaposlenosti* nastavljen je i u toku 1961. godine. Međutim, usled dejstva promena u privrednom sistemu i drugih mera koje su bile upravljene na povećanje produktivnosti rada, kao i ostalih privrednih kretanja, porast zaposlenosti u društvenom sektoru bio je nešto usporen. Ukupan broj zaposlenih u 1961. godini povećan je za oko 180 hiljada lica, ili za oko 6% u odnosu na prethodnu godinu. U 1960. godini ovo povećanje iznosilo je 240 hiljada lica, ili 8,4%. U okviru ukupnog povećanja zaposlenosti zaposlenost u privredi povećana je za oko 143 hiljade, dok je u prethodnoj godini ovo povećanje iznosilo oko 203 hiljade lica. Tempo porasta zaposlenosti bio je blaži kod svih privrednih delatnosti i iznosio je u saobraćaju i šumarstvu 2%, u industriji 5%, u trgovini i ugostiteljstvu 6%, u poljoprivredi i građevinarstvu po 8%, i u zanatstvu 9%. U neprivrednim delatnostima broj zaposlenih je povećan za oko 38 hiljada lica, odnosno za oko 6%, čime je i u 1961. godini u neprivrednim delatnostima nastavljen tempo porasta ispoljen ranijih godina.

Produktivnost rada, merena odnosom porasta broja uspešenih prema porastu proizvodnje u društvenom sektoru (bez poljoprivrede), porasla je u 1961. godini u celini za oko 2%. Pri tome je produktivnost rada u industriji povećana nešto više i iznosi 3,4%. U okviru industrije produktivnost rada po pojedinim granama ostvarena je različito: od 0,7% u metalskoj industriji do 23,4% u industriji nafte, dok je u tekstilnoj industriji, industriji kože i obuće zabeležen čak i pad produktivnosti.

Korišćenje unutrašnjih rezervi u borbi za veću produktivnost, ubrzani proces mehanizacije proizvodnje, redovan priraštaj i drugi faktori, delovali su na izvestan porast broja lica koja traže zaposlenje. Međutim, struktura rezervne radne snage pokazuje da najveći broj rezervne radne snage predstavljaju nekvalifikovani radnici i lica koja prvi put traže zaposlenje. Od ukupne rezervne radne snage 87% predstavlja nekvalifikovana radna snaga, među kojima preko 50% čine žene. Rezerve stručne radne snage su minimalne i u pogledu njenog upošljavanja nema naročitih problema. Ovakav sastav rezervne radne snage isticao je problem stručnog osposobljavanja lica koja traže zaposlenje. Ovaj problem rešavao se u toku godine u dva pravca: zapošljavanjem i stručnim osposobljavanjem privremeno nezaposlenih, pri čemu su pozitivnu ulogu odigrali proširena mreža centara za stručno osposobljavanje, jačanje delatnosti za profesionalnu orijentaciju i učvršćivanje samoupravnosti službe za zapošljavanje radnika, koja sve više postaje jedan od značajnih faktora ekonomske politike opština.

U oblasti *stručnog obrazovanja kadrova u privredi*, Savezno izvršno veće i njegovi organi, u zajednici sa drugim društvenim i privrednim organizacijama, intenzivno su radili na sprovođenju osnovnih principa i smernica Rezolucije Savezne narodne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova. Novi uslovi stvoreni izmenama u sistemu raspodele dohotka omogućili su da se taj rad sprovodi organizovanije. Putem savetovanja i aktiviranja odgovornih faktora, vršen je uticaj i pružena pomoć u širenju i učvršćivanju službi, centara i ustanova za obrazovanje kadrova u okviru privrednih organizacija i van njih. Analize kretanja na ovom području u toku 1961. godine pokazuju da su privredne organizacije u većoj meri poklanjale pažnju stručnom usavršavanju svojih kadrova i da su u tu svrhu izdvajale znatna sredstva. Pored toga, u okviru staranja za poboljšanje položaja privremeno nezaposlenih, povećana su i sredstva koja zajednica u tom cilju odvaja. Ova sredstva su povećana u 1961. godini za oko 76% u odnosu na prethodnu godinu.

U oblasti *spoljne trgovine*, Savezno izvršno veće je u 1961. godini nastavilo sprovođenje politike daljeg unapređivanja i proširivanja robne razmene i ekonomske saradnje sa inostranstvom. U tom cilju, početkom 1961. godine izvršene su promene u našem spolnotrgovinskom i deviznom režimu. Ove promene izvršene su napuštanjem ranijeg

administrativnog sistema raspodele deviza putem krugova, ukidanjem dotadašnjeg režima koeficijenata i uvođenjem novih spoljnotrgovinskih i deviznih instrumenata na bazi jedinstvenog obračunskog kursa od 750 dinara za 1 dolar. Ostvarivanje ekonomsko-političkih ciljeva postavljenih ovim promenama, za koje je već od samog početka bila predviđena postupnost, iziskivalo je, pored sopstvenih sredstava, preduzimanje specijalnih mera, naročito u monetarno-kreditnoj oblasti, i angažovanje dopunskih finansijskih sredstava iz inostranstva. Ova sredstva obezbeđena su putem aranžmana sa Međunarodnim monetarnim fondom i sa više zapadnih zemalja, naših partnera u spoljnoj trgovini, u ukupnom iznosu od 286,8 miliona dolara. Međutim, sprovođenje ekonomsko-političkih ciljeva u 1961. godini odvijalo se pod nepovoljnim uslovima. Nepredviđene teškoće, u prvom redu usled podbacaja poljoprivredne proizvodnje, koja je izazvala opadanje izvoza poljoprivrednih proizvoda i nametnula potrebu vanrednog uvoza hrane, a u takvim uslovima i nedovoljnost dobivenih inostranih sredstava, otežali su sprovođenje ciljeva devizne reforme. Te uslove pogoršavale su i pojačana integraciona kretanja u Evropi, koja su se nepovoljno odražavala na našu spoljnotrgovinsku razmenu. Otežavajuću okolnost predstavljala je i struktura odobrenih finansijskih sredstava iz inostranstva, od kojih je pretežan deo vezan za robne kredite. Sve to moralo je u izvesnoj meri usporiti proces ostvarivanja postavljenih ciljeva, i pored napora koji su činjeni za dosledno sprovođenje programa. Međutim, i pored toga, može se reći da su spoljnotrgovinski i devizni sistem u većoj meri dovedeni u sklad sa našim privrednim sistemom u celini i sa načelima na kojima se on zasniva, kao i sa ciljevima naše politike u oblasti međunarodne ekonomske razmene.

Uporedo s tim, Savezno izvršno veće i njegovi organi nastojali su da se putem privrednih pregovora sa pojedinim zemljama stvore što povoljniji uslovi i podstiče razvoj robne razmene i privredne saradnje sa inostranstvom. Na toj osnovi ulagani su dalji naponi za učvršćenje odnosa sa tradicionalnim tržištima u Zapadnoj i Istočnoj Evropi i Severnoj Americi, koja i dalje imaju najveće učešće u spoljnoj trgovini Jugoslavije. Istovremeno, naročita pažnja je poklonjena razvijanju ekonomskih odnosa sa zemljama Azije, Afrike i Latinske Amerike, koje predstavljaju značajne izvore za naše nabavke i široka tržišta za plasman naše robe. U proširenju ekonomske saradnje sa ovim zemljama značajnu ulogu odigrali su kreditni aranžmani, kojima se omogućava proširenje naše robne razmene sa tim zemljama i olakšava plasman naše opreme na ta tržišta.

U cilju efikasnijeg nastupanja na inostranim tržištima, ulagani su dalji naponi za poboljšanje organizacije spoljne trgovine i njeno organizovanje i bolje koordinirano istupanje na spoljna tržišta. U toku godine, pored uspeha, došle su do izražaja i razne slabosti u oblasti organizacije i u radu naše spoljnotrgovinske mreže. Naša spoljnotrgovinska mreža je velikim delom bila orijentisana na uvoz i nije se dovoljno angažovala na povećanje izvoza. Isto tako, regionalni raspored naše spoljnotrgovinske mreže nije u skladu sa potrebama razvoja naše spoljne trgovine. Najgušće su naša preduzeća predstavljena u zemljama Zapadne Evrope, dok se spoljnotrgovinska predstavništva u zemljama Azije, Afrike i Latinske Amerike tek uspostavljaju, i još uvek zaostaju za širinom naših privrednih veza sa tim zemljama. Nedovoljno je takođe angažovanje i proizvodnih preduzeća u poslovima spoljne trgovine. Na bazi dosadašnjih iskustava i potreba u organizaciji mreže, izvršene su pripreme za donošenje odgovarajućih propisa i mera u cilju otklanjanja ispoljenih slabosti, a naročito radi razvoja specijalizacije spoljnotrgovinskih preduzeća i neposrednijeg povezivanja proizvođača sa inostranim tržištem.

Ukupan obim spoljnotrgovinske razmene po zvaničnom kursu, sa doradnim poslovima u izvozu, dostigao je u 1961. godini vrednost od 445 milijardi dinara, što je za oko 27 milijardi dinara, ili za oko 6,5%, više u odnosu

na prethodnu godinu. Pri tome je izvoz izvršen u visini od oko 172 milijarde dinara, što je nešto više od obima izvoza u 1960. godini, a manje je u odnosu na planirani nivo izvoza za oko 5%. Vrednost ukupnog uvoza iznosi oko 273 milijarde dinara,² odnosno oko 10% više od uvoza prethodne godine. Na realizaciju plana izvoza nepovoljno su uticali podbacivanje predviđenog plana izvoza brodogradnje, zaostajanje proizvodnje namenjene izvozu kod nekih grana i podbacaj poljoprivredne proizvodnje, kao i povećana unutrašnja potrošnja i prevelika orijentacija preduzeća na domaće tržište. U vezi s tim, treba napomenuti da se već prilikom donošenja plana računalo sa manjim izvozom nekih grupa industrijskih proizvoda, odnosno grana proizvodnje, u odnosu na prošlu godinu. Naime, deviznom reformom i novim izvoznim instrumentima praktično je onemogućen izvoz nekih proizvoda sa visokim troškovima proizvodnje, koji su u ranijim godinama mogli da se izvoze zahvaljujući visokim izvoznim kursovima. Međutim, i kod ostalih industrijskih proizvoda, koji su imali uslove za izvoz, bilo je teškoća i zbog sporog prilagođavanja pojedinih proizvodnih organizacija novim izvoznim instrumentima.

Povećanje uvoza iznad plana rezultat je u prvom redu povećanog uvoza pšenice usled podbacaja u poljoprivrednoj proizvodnji. Zbog toga je plan uvoza osnovnih prehrambenih proizvoda premašen za 18,6 milijardi dinara. Uvoz reprodukcione materijala manji je za oko 3%, što je kod izvesnih industrijskih grana uticalo na smanjenje zaliha nekih osnovnih sirovina i reprodukcione materijala. Uvoz opreme ostvaren je sa 13% preko plana, usled povećanog uvoza opreme za potrebe saobraćaja i većeg uvoza iz kliničkih zemalja, u kojima se raspolagalo većim obimom deviznih sredstava. U vezi sa kretanjem uvoza treba istaći da novi režim uvoza i izvršena liberalizacija u 1961. godini nisu doveli do premašenja predviđenih proporcija uvoza, a naročito onog dela koji je liberalizovan. Tome su doprinosili delom kreditna politika, a delom mere ograničavanja uvoza nekih proizvoda i carine, koje su kod nekih proizvoda delovale na smanjenje obima uvoza. Međutim, primenjeni carinski instrumenti, pored pozitivnog dejstva, ispoljili su u praksi i izvesne nedostatke. Naime, carinske stope i ostale mere omogućavale su kod nekih vrsta uvoza (neki proizvodi široke proizvodnje, delovi za sklapanje, neki liberalizovani proizvodi) brže trošenje deviza i veći obim uvoza nego što je bilo nužno.

Devizni prihodi po nerobnom poslovanju u 1961. godini iznose 55 milijardi, što je za 4 milijarde dinara, ili oko 6%, više u odnosu na plan. Veći prihodi su realizovani kod svih usluga, a naročito kod saobraćajnih usluga i turizma. Neto devizni priliv po nerobnom poslovanju iznosi 28 milijardi dinara, ili 4,2 milijarde dinara iznad plana.

Na bazi ovako izvršenog obima izvoza, uvoza i usluga, u 1961. godini pojavljuje se deficit platnog bilansa u visini od oko 65 milijardi dinara, što je za oko 16 milijardi više od deficita u prethodnoj godini. Da nismo bili prisiljeni na povećani uvoz hrane, koji sam iznosi 18,6 milijardi dinara, zabeležili bismo, i pored svih drugih prolaznih teškoća u 1961. godini, i izvesno smanjenje platnog deficita u odnosu na prethodnu godinu.

U regionalnom rasporedu spoljne trgovine u 1961. godini nije došlo do bitnijih izmena, s tim što se pokazala tendencija daljeg jačanja razmene skoro sa svim područjima. Učešće pojedinih područja ostalo je u izvozu na približno istom nivou, s tim što je učešće Afrike i Latinske Amerike povećano od 7,6% u 1960. godini na 9,6% u 1961. godini. Kod uvoza povećano je učešće zemalja Zapadne Evrope i Severne Amerike, zbog većeg uvoza hrane i opreme na osnovu investicionih kreditnih aranžmana i sredstava za deviznu reformu. Opalo je učešće zemalja Istočne Evrope, što je prouzrokovano delom teškoćama u nabavci nekih proizvoda na ovom području, sporijim prilagođavanjem preduzeća novim uslovima poslovanja i drugim slabostima,

² Uključen i nekomercijalni uvoz.

tako da je porastao naš pozitivni saldo na računima sa zemljama ovog područja.

Privredna kretanja i problemi ispoljeni u toku 1961. godine ističu za narednu godinu značaj bržeg povećanja izvoza i zadržavanja uvoza u predviđenim okvirima, a na toj osnovi smanjenje deficita platnog bilansa. Sa tim je povezan i zadatak za dalje i doslednije sprovođenje novog spoljnotrgovinskog i deviznog režima, poboljšanje organizacije spoljne trgovine i otklanjanje slabosti koje su se do sada ispoljile. Tome cilju treba da doprinesu novi Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju i druge mere koje su u pripremi, čime treba da se stvore bolji uslovi i omoguću veće učešće neposrednih proizvođača kako na sektoru izvoza, tako i na sektoru uvoza.

U 1961. godini su svi oblici *unutrašnje potrošnje* ostvarili veću stopu rasta u odnosu na kretanje proizvodnje. To se odnosi kako na investicije i opštu, tako i na ličnu potrošnju, što je imalo svoga odraza na stanje tržišta i kretanje cena.

Ukupna investiciona ulaganja iz društvenih sredstava³ u 1961. godini pokazuju porast od 21,8% u odnosu na ulaganja u 1960. godini. Pri tome su ulaganja u osnovna sredstva porasla u odnosu na ulaganja u 1960. za 21%, a u odnosu na plan za 1961. godinu za 14,2%, dok ulaganja u obrtna sredstva³ pokazuju povećanje od 26% u odnosu na 1960. godinu i 10,3% u odnosu na plan 1961. godine.

U okviru porasta investicija u osnovna sredstva u 1961. godini, investicije iz sredstava federacije su povećane za 18%, a investicije iz decentralizovanih fondova za oko 23%. Pri tome su investicije iz sredstava narodnih republika povećane za 30%, iz sredstava srezova i opština za 23%, iz amortizacionih fondova za 14%, a iz ostalih fondova privrednih organizacija za 17%. Udeo decentralizovanih sredstava u investicijama u osnovna sredstva povećao se od oko 62% u 1960. na oko 64% u 1961. godini, što je rezultat izmena u raspodeli dohotka i drugih mera kojima je u 1961. godini dalje proširena materijalna osnova samoupravljanja. Međutim, to je delom i rezultat nastavka u prethodnoj godini ispoljene tendencije da se pretežan deo sredstava privrednih organizacija i fondova ulaže u osnovna sredstva, a da se za podmirenje potreba u obrtnim sredstvima koriste bankarski krediti.

Ekonomska struktura investicija pokazuje dalji porast neprivrednih investicija i porast njihovog učešća u ukupnim investicijama. Dok su privredne investicije porasle za oko 17%, investicije u neprivredne delatnosti su porasle za 32,4%, a njihovo učešće u ukupnim investicijama u osnovna sredstva poraslo je od 22,2% u 1960. na 24,1% u 1961. godini. U ovakvim odnosima izražava se težnja za bržim podmirjenjem potreba u osnovnim sredstvima neprivrednih delatnosti čiji je razvoj ranije zaostajao. Međutim, kada se ima u vidu da su se ovakvi odnosi ispoljili već u prethodne dve godine, oni se ne mogu oceniti pozitivno, jer se time u osnovi sužava mogućnost ulaganja u brži privredni razvoj.

Povoljnu okolnost u kretanju investicija predstavlja porast investicija u industriji za oko 28% u odnosu na prethodnu godinu, čime je učešće investicija u industriji povećano u ukupnim investicijama u osnovna sredstva od 33,9% u 1960. na 36% u 1961. godini. Investicije u industriji povećane su iz svih izvora. Međutim, investicije u oblasti poljoprivrede i dalje se pretežnim delom finansiraju iz sredstava federacije, dok su ulaganja u poljoprivredu iz sredstava narodnih republika, srezova, opština i privrednih organizacija bila manja nego u prethodnoj godini.

U okviru opšteg porasta investicija u neprivredne delatnosti, investicije u stambeno-komunalnu delatnost povećane su za oko 33%, u kulturno-socijalnu delatnost za

38,7%, a u delatnost državnih organa i druge investicije za oko 24%. Investicije u stambeno-komunalnu delatnost povećane su iz svih izvora, a naročito iz stambenih fondova i fondova privrednih organizacija. Porast investicija za kulturno-socijalnu delatnost omogućen je povećanjem sredstava državnih organa i fondova za školstvo.

U ukupnim investicijama federacije u 1961. godini znatno je povećan udeo investicija u industriju, koje čine oko 50% svih ulaganja iz sredstava federacije. Povećana su takođe i ulaganja u saobraćaj i poljoprivredu iz sredstava federacije. Ukupan utrošak sredstava Opšteg investicionog fonda iznosi u 1961. godini oko 446 milijardi dinara, što u odnosu na odobrena sredstva predstavlja veći utrošak od oko 49 milijardi dinara. Do povećanog utroška došlo zbog potrebe da se ubrza izgradnja baznih objekata važnih za ispunjenje zadataka perspektivnog plana, a što je izvršeno na teret posebnog kredita Narodne banke.

U pogledu kreditiranja privrede obrtnim sredstvima, Savezno izvršno veće je, u skladu sa politikom utvrđenom Saveznim društvenim planom za 1961. godinu, sprovodilo kreditnu politiku koja je imala dva osnovna zadatka. Na prvom mestu, trebalo je uticati na lokalne društvene investicione fondove, a naročito na privredne organizacije, da izdvajaju veća raspoloživa sredstva za obrtne potrebe i drugo, da se putem kredita izvrši najracionalnija raspodela dodatnih bankarskih sredstava za obezbeđenje izvršenja zadataka postavljenih Saveznim društvenim planom za 1961. godinu. Na toj osnovi utvrđena je i visina učešća Narodne banke u kreditiranju iz centralnih izvora. U sprovođenju te politike, u prvom polugodu 1961. godine, kada se očekivalo veće angažovanje sredstava decentralizovanih fondova, usporavan je porast bankarskih kredita. Ovakva kreditna politika i dejstvo drugih privrednih mera, kao i nedovoljno ulaganje u obrtne potrebe sredstava iz lokalnih društvenih investicionih fondova, kao i iz sredstava čistog prihoda privrednih organizacija, izazvali su kod pojedinih privrednih organizacija, odnosno grupa privrednih organizacija, izvesne teškoće u pogledu obezbeđenja obrtnim sredstvima, naročito u prvom polugodu 1961. godine. Ove teškoće jednim delom su otklonjene u drugom polugodu, kada se intervenisalo bankarskim kreditima i oslobađanjem određenog dela čistog prihoda radi korišćenja za obrtne potrebe. Međutim, teškoće izvesnih privrednih organizacija u pogledu obrtnih sredstava imale su i druge uzroke, koji nisu mogli biti otklonjeni samo merama kreditne politike. Naime, izvesne privredne organizacije ulazile su u finansijske odnose sa drugim privrednim organizacijama i drugim korisnicima društvene imovine bez dovoljno upuštanja u njihovu sposobnost za likvidaciju obaveza koje su stvorile. S obzirom na raznovrsne uzroke ovih pojava, Savezno izvršno veće je preduzelo niz mera. Doneti su propisi o kompenzaciji međusobnih potraživanja i dugovanja, o ustanovljavanju posebnih sredstava opštinskih i republičkih rezervnih fondova za potrebe privrednih organizacija, o povećanju procenta korišćenja sredstava društvenih investicionih fondova za ulaganje u obrtna sredstva, o davanju avansa za finansiranje investicija, o aktiviranju zamrznutih obrtnih sredstava putem sniženja cena nekurentnoj robi, o korišćenju sredstava čistog prihoda za isplatu dugovanja, i sl. Međutim, s obzirom na različite uzroke ove pojave, ni rezultati ovih mera nisu se mogli tako brzo očekivati, pa će sređivanje tih odnosa zahtevati i druge mere, kao što je prelazak sa fakturisanje na naplaćenu realizaciju, orijentaciju banaka u dodeljivanju kredita za obrtne potrebe na realnije sagledavanje potreba i likvidnosti tražioca kredita, nedopuštanje ulaganja u ugovorne obaveze bez obezbeđenja sredstava, i sl.

U obrtna sredstva privrede uloženo je u 1961. godini iz bankarskih sredstava i društvenih investicionih fondova ukupno 242,6 milijardi dinara, odnosno za oko 50 milijardi više nego u prethodnoj godini. Ukupna obrtna sredstva privrede porasla su još više, pošto su privredne organizacije izdvojile jedan deo sopstvenih sredstava u obrtne fondove. U povećanim obrtnim sredstvima u 1961. godini, iz bankarskih sredstava odobreno je 187,5 milijardi

³ Bez onog dela koji su uložile u obrtna sredstva same privredne organizacije iz sopstvenih sredstava, s obzirom da će ova ulaganja privrednih organizacija biti poznata tek po donošenju završnih računa za 1961. godinu.

dinara, tako da su i u 1961. godini bankarska sredstva bila glavni izvor podmirivanja obrtnih sredstava.

Opštu potrošnju u celini u 1961. godini karakteriše dalje povećanje budžetskih rashoda i fondova socijalnog osiguranja, koje je ispoljeno i u prethodnoj godini.

Rashodi svih budžeta iznose u 1961. godini 887 milijardi dinara i veći su za oko 174 milijarde, ili za oko 24% od rashoda izvršenih u prethodnoj godini. U okviru ovakvog kretanja budžetske potrošnje, budžetski rashodi federacije, bez dotacija narodnim republikama, veći su za 110,6 milijardi, ili za 27% u odnosu na izvršene rashode u 1960. godini. Od povećanih budžetskih rashoda federacije, najveći deo otpada na rashode koji su utrošeni za privredne namene. Izdaci za regrese, premije i dotacije privredi povećani su za oko 20% u odnosu na prethodnu godinu. U te svrhe je iz budžeta utrošeno 64,1 milijarda, a iz privrednih rezervi federacije 19,7 milijardi dinara. U početku 1961. godine Savezno izvršno veće je izvršilo reviziju propisa o regresima i premijama u privredi. Tom prilikom zauzeto je načelno stanovište da se, svuda gde odnosi cena i druge mere ekonomske politike to omogućavaju, prestane sa odobravanjem regresa i premija, ili da se one snize. Na toj osnovi u poljoprivredi je snižena visina regresa kod opreme u proseku od 15% do 25%, rezervnih delova od 50% na 35%, dok je kod nekih proizvoda visina regresa tako usaglašena da ih poljoprivreda nabavlja po dotadašnjim cenama. U vezi sa novim obračunskim kursom sniženi su regres i za neke industrijske proizvode. Međutim, u toku 1961. godine, usled izmena u cenama i drugih kretanja, nametala se potreba da se neki regres i premije povećaju ili odobre i tamo gde dotle nisu postojali, i sa čime se nije moglo računati u vreme donošenja Saveznog budžeta za 1961. godinu. Ovo je rešavano uštedama koje su postignute snižavanjem ranijih regresa i premija i sredstvima privrednih rezervi federacije.

Ukupni budžetski rashodi narodnih republika, srezova i opština veći su za oko 47 milijardi dinara, ili za 16% u odnosu na prethodnu godinu, a sa izdacima za školstvo za 22%.

Za budžete narodnih republika, srezova i opština karakteristično je u 1961. godini da su njihova budžetska sredstva formirana iznad nivoa koji je predviđen Društvenim planom i da su u okviru takvog porasta budžetskih sredstava brže rasla sredstva opština. U ukupnim budžetskim sredstvima ovih organa učešće budžetskih sredstava opština povećano je od 47,3% u 1960. godini na 50,6% u 1961. godini, dok je u isto vreme učešće budžetskih sredstava narodnih republika smanjeno od 31,1% na 29,3%. Ovakvo kretanje prihoda opština rezultat je dalje decentralizacije budžetskih sredstava i veće zainteresovanosti opština za korišćenje onih instrumenata koji su u nadležnosti predstavničkih organa opštine (porezi, prirezi, dopunski doprinosi, takse i sl.). Tome su doprinela i opšta kretanja u privredi, a naročito kretanja na području ličnih dohodaka.

Da bi se ovakva kretanja budžetske potrošnje dovela u sklad sa kretanjima drugih vidova potrošnje i sa materijalnim mogućnostima, Savezno izvršno veće je sprovelo, pored drugih privrednih mera, i izdvajanje jednog dela (10%) budžetskih sredstava u posebnu budžetsku rezervu.

U toku 1961. godine Savezno izvršno veće je vršilo analizu i sumiranje iskustava funkcionisanja novog budžetskog sistema. Ove analize ukazuju na to da je novi sistem delovao u prvom redu u pravcu ostvarenja stabilne materijalne osnove svih političkoteritorijalnih jedinica u oblasti budžetske potrošnje, a time i na njihovu znatno veću zainteresovanost za efikasno ubiranje prihoda iz svih odgovarajućih izvora, što se, između ostalog, ogleda i u činjenici da su ukupna budžetska sredstva narodnih republika i opština i u 1960. i u 1961. godini realizovana znatno iznad planskih predviđanja. Međutim, može se konstatovati da su se u ovoj oblasti, pored istaknutih, nesumnjivo pozitivnih rezultata, pojavili izvesni problemi

koji su pretežno rezultat načina prilaženja primeni sistema od strane odgovarajućih organa. Pokazalo se, naime, da su narodni odbori srezova, u celini posmatrano, raspodelu budžetskih sredstava između sresa i opština postavili tako da su povećali svoj udeo u ovim sredstvima u odnosu na stanje u 1959. godini, mada je trebalo da se udeo srezova smanji s obzirom na obim funkcija. Otuda je, na primer, apsolutni iznos ulaganja u investicije iz budžetskih sredstava i u 1960. i u 1961. godini bio veći kod srezova nego kod opština. Mada je novi budžetski sistem stabilizovao izvore prihoda svih budžetskih organa, nastavljena je i u 1961. godini ranije ispoljena tendencija da se budžetska potrošnja, naročito kod opština, vrši iznad raspoloživih sredstava, što je bio jedan od faktora zaoštavanja poznatog problema nedovoljne likvidnosti privrede. U vezi s tim, karakteristično je da su političkoteritorijalne jedinice u svojim budžetima za 1961. godinu predvidele za isplatu ranije stvorenih obaveza samo 60%, i da su se tendencije stvaranja budžetskih obaveza bez pokrića nastavile i u 1961. godini.

Ukupni rashodi *socijalnog osiguranja* povećani su u 1961. godini za 85 milijardi dinara, ili za 30% u odnosu na prethodnu godinu. Pri tome su rashodi zdravstvenog osiguranja veći za oko 47 milijardi, ili za 37%, a rashodi dugoročnog osiguranja za 37,5 milijardi dinara, ili za 25%.

Do ovakvog porasta troškova zdravstvenog osiguranja došlo je zbog poskupljenja lekova i povećanja cena zdravstvenih usluga i zbog znatno većeg korišćenja zdravstvenih usluga od strane poljoprivrednih proizvođača, a kod dugoročnog osiguranja zbog povećanja penzija i drugih davanja.

U 1961. godini došlo je i do porasta prihoda fondova socijalnog osiguranja, ali oni nisu bili u stanju da pokriju povećane rashode, tako da se u celini pojavljuje višak rashoda nad prihodima u iznosu od oko 34 milijarde dinara. Ovaj deficit pokriva se sredstvima reosiguranja, sredstvima dopunskog doprinosu od 2%, upotrebom dela sredstava rezerve i kreditom.

U kretanju *lične potrošnje* u toku 1961. godine ispoljile su se dve različite tendencije. U prvim mesecima stopa porasta potrošnje bila je znatno iznad planiranog nivoa. U drugoj polovini godine nastupilo je izvesno smirenje usled jačeg dejstva promena u sistemu, a naročito kreditno-monetarnih mera koje su preduzete u tom pravcu. Međutim, i pored toga, porast ukupne potrošnje, izražen u tekućim cenama, bio je brži od priliva robnih fondova, što je dovelo do slabljenja stabilnosti tržišta, znatnijeg porasta cena i nesklada između nominalnih i realnih kretanja u privredi.

Ukupan fizički obim lične potrošnje povećan je u 1961. godini za oko 7%, odnosno za 5,6% po stanovniku u odnosu na prethodnu godinu. U isto vreme ukupan platni fond porastao je za oko 22%, što je rezultat porasta plata i porasta broja zaposlenih, dok su nominalne plate porasle za 15,8%. Porast troškova života povećan je u proseku za oko 10%. Na taj način, realni dohoci radnika i službenika porasli su u proseku za 5,3%, što je nešto iznad planiranog nivoa. Realna lična potrošnja seoskog stanovništva porasla je u proseku za oko 3% po stanovniku. U vezi sa kretanjem prihoda stanovništva, u mnogim privrednim organizacijama je uočena tendencija povećanja ličnih dohodaka nezavisno od rezultata postignutih u povećanju produktivnosti rada. To je dovelo do bržeg porasta realnih plata u privredi u odnosu na kretanje produktivnosti rada, što je suprotno principu raspodele prema radu, tako da je i to bio jedan od faktora nestabilnosti na tržištu. Međutim, kretanje ličnih dohodaka po pojedinim delatnostima bilo je različito. Najveći nivo ličnih dohodaka po zaposlenom ostvaren je u trgovini i ugostiteljstvu, industriji i rudarstvu, dok je u poljoprivredi najniži, i pored toga što je stopa porasta ličnih dohodaka u poljoprivredi u 1961. godini bila najviša, čime su se lični dohoci u poljoprivredi, koji su ranijih godina znatno zaoštajali, približili ostalim privrednim oblastima. Povećani

su takođe i rasponi u ličnim dohocima pojedinih kategorija zaposlenih, s tim što je kod radnika ostvareno brže povećanje ličnih dohodaka nekvalifikovanih radnika.

U toku godine ostvarene su i znatne promene u strukturi lične potrošnje, do kojih je došlo zbog opšteg porasta lične potrošnje, pomeranja u odnosima cena i diferencijacije u ličnim dohocima. Pri tome je nepovoljna promena u strukturi potrošnje izvršena izvesnim porastom učešća troškova ishrane u ukupnoj potrošnji, usled porasta cena hrane. Povoljnu tendenciju predstavlja porast kupovine trajnih potrošnih dobara i nekih drugih industrijskih proizvoda.

Na povećanje kupovne snage stanovništva delovali su i potrošački krediti, koji su u toku godine povećani za oko 35 milijardi dinara. Istovremeno, u 1961. godini povećani su za oko 33% ulozi na štednju, što predstavlja brži porast u odnosu na ranije godine.

Opšti indeks cena proizvođača industrijskih proizvoda porastao je u 1961. godini za 4%, a cena proizvođača poljoprivrednih proizvoda (otkupnih) za 10%. Opšti indeks cena na malo porastao je za 8%, i to industrijskih proizvoda za 5%, poljoprivrednih proizvoda za 12%, i usluga za 11%.

Na ovakva pomeranja u cenama delimično su uticale u 1961. godini promene do kojih je došlo u sprovođenju politike usklađivanja cena radi poboljšanja ekonomskog položaja nekih privrednih grana. Međutim, cene nekih industrijskih proizvoda, naročito početkom godine, porasle su van okvira utvrđenih politikom cena, a očekivano sniženje cena nekih proizvoda je izostalo. To je zahtevalo jaču administrativnu intervenciju u oblasti cena. Zbog toga je Savezno izvršno veće proširilo režim evidencije i kontrole cena na znatan broj industrijskih proizvoda. Ova kontrola cena dala je pozitivne rezultate u zadržavanju nivoa cena industrijskih proizvoda, ali su se pri tome ispoljile izvesne teškoće, koje treba otklanjati daljim usavršavanjem režima cena. U sprovođenju kontrole cena ozbiljan problem je predstavljala i nedovoljna efikasnost lokalne inspeksijske službe. Pri tome se moglo zapaziti da su neke opštine u povećanju fabričkih cena gledale izvor za povećanje lokalnih prihoda, tako da nisu bile efikasne u primeni kontrole cena.

Slab rod i manja ponuda poljoprivrednih proizvoda, pri porastu kupovnih fondova stanovništva, uticali su na znatan porast cena poljoprivrednih proizvoda, što je naročito imalo uticaja na porast troškova života i na pomeranje opšteg indeksa cena. Prilikom prelaska na nove privredne mere, početkom godine, računalo se sa povećanjem cena proizvođača poljoprivrednih proizvoda za oko 22,6% u odnosu na nivo iz 1959. godine. Međutim, ostvareni porast otkupnih cena ovih proizvoda iznosi u 1961. godini oko 20%. Izvesno zaostajanje iza predviđenog nivoa cena ostvareno je kod stoke i stočnih proizvoda, usled relativno niske kupovne snage gradskog stanovništva, koja nije omogućila da se u potpunosti realizuje predviđeni nivo cena u ovoj godini. Iz tog razloga, a i zbog izvesnog skoka cena stočne hrane, povećane su subvencije iz saveznog budžeta za kvalitetnu stoku iz organizovanog tova, kako bi se poljoprivredne organizacije stimulisale na povećanje tova. U istom smislu uvedena je i subvencija za mleko, koja će se plaćati iz sredstava opština i federacije.

Posmatrana u celini, *privredna kretanja*, ostvareni rezultati i problemi, pokazuju da mnoge od ispoljenih teškoća imaju privremeni karakter i da su rezultat prilagođavanja privrede novim uslovima privređivanja. Zbog toga neposredni zadaci koji se postavljaju pred privredu u narednom periodu, idu za tim da se otklone nepovoljni i razvijaju i podrže svi pozitivni faktori, kako bi dejstva izmena u privrednom sistemu došla još jače do izražaja i kako bi se obezbedio brži i skladniji privredni razvoj. U tom pravcu, uporedo sa naporima za što doslednije sprovođenje principa privrednog sistema, naročito značaj ima Saveznim društvenim planom za 1962. godinu postavljeni zadatak daljeg ubrzanja porasta proizvodnje, naročito u industriji, poljoprivredi, a i u ostalim oblastima privrede,

porast produktivnosti i otklanjanje smetnji koje su u 1961. godini usporavale razvoj proizvodnje. U sprovođenju politike bržeg razvoja industrije naročito značaj ima orijentacija na brži porast proizvodnje sirovina, reprodukcionog materijala i energetike, jačanje likvidnosti privrednih organizacija, rešavanje problema neusklađenosti proizvodnje i potrošnje, poboljšanje organizacije i metoda rada, sniženje proizvodnih troškova i veće usmeravanje proizvodnje zahtevima tržišta. U oblasti poljoprivrede potrebno je nastaviti dalje jačanje materijalne baze i poboljšanje ekonomskih uslova društvenih poljoprivrednih organizacija, kao jednom od preduslova za brži razvoj poljoprivredne proizvodnje i izmenu društvenih odnosa na selu. Sastavni deo zadataka za otklanjanje ispoljenih slabosti predstavljaju dalje povećanje izvoza, štedljivija upotreba sredstava i ostvarenje proizvodnje uz relativno sporiji porast uvoza, kao i prilagođavanje regionalnog rasporeda naše spoljne trgovine zahtevima koji proizilaze iz platnog bilansa i strukture naših plaćanja u inostranstvu.

Uporedo sa povećanjem proizvodnje i izvoza, kao i u cilju obezbeđenja stabilnijih privrednih kretanja, otklanjanja skoka cena i poremećaja na tržištu, nužno je nastaviti ulaganje napora da se investiciona i budžetska potrošnja kreću u okviru realnih mogućnosti i da se lični dohoci kreću u skladu sa porastom dohotka i produktivnosti rada. U ostvarivanju ciljeva na području stabilizacije tržišta, povećanja ličnog dohotka i realnih primanja, u izgradnji i unapređenju tržišnog mehanizma, najvažniju ulogu i odgovornost imaju opštine, koje u sprovođenju konkretnih mera treba da vode računa o uticaju koji pojedine njihove mere mogu imati na povećanje cena i troškova života, kao što su lokalni porezi na promet, lokalne takse i cene komunalnih usluga.

SOCIJALNA POLITIKA I ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Stambena i komunalna politika. U oblasti stambene izgradnje i komunalne privrede, ulagani su u 1961. godini znatni naponi da se ona uskladi sa opštim ekonomskim i društvenim razvojem zemlje, da se oslobodi administrativnih elemenata u upravljanju i da se i ovde u punoj meri zavedu ekonomski metodi poslovanja. Promene u ovom pravcu izvršene stambenom reformom 1959. godine, obuhvataju kompleks međusobno povezanih mera i predstavljaju proces stalnog usavršavanja sistema.

U protekloj godini težište rada bilo je na unapređenju i racionalizaciji građevinske proizvodnje i na većem prilagođavanju stambene izgradnje potrebama i mogućnostima komuna i građana. U oblasti komunalne privrede, pojačani su naponi za osamostaljenjem komunalnih organizacija, postepenim prelaskom na ekonomske cene usluga i razvijanjem radničkog samoupravljanja u tim organizacijama.

Stalni porast gradskog stanovništva i intenzivna stambena i komunalna izgradnja, potreba za racionalnim korišćenjem zemljišta i uređenjem prigradskih naselja, još više su istakli nužnost donošenja regionalnih i urbanističkih planova.

U vezi sa svim ovim pitanjima preduzimane su odgovarajuće mere.

O sprovođenju stambene reforme, problemima komunalne privrede, uređenju gradskog zemljišta i urbanizmu diskutovali su 1961. godine odbori Savezne narodne skupštine, na bazi analiza i predloga koje je usvojilo Savezno izvršno veće.

Kao rezultat raznih mera i angažovanja društvenih faktora, a u prvom redu zalaganjem radnih kolektiva u građevinarstvu, u toku protekle godine porastao je broj izgrađenih stanova, postignuto je skraćivanje roka građenja, otvorena su savremena gradilišta koja će moći da obezbede serijsku izgradnju stanova za tržište, porasla su dodatna sredstva iz fondova zajedničke potrošnje i ličnih sredstava građana.

U protekloj godini zabeležen je dalji porast ulaganja u komunalne objekte. Međutim, zbog nasleđene niske opremljenosti gradova i ranijih zaostajanja, i pored porasta investicija poslednjih godina, još uvek je komunalna opremljenost relativno niska i uglavnom zaostaje za stambenom izgradnjom.

Obezbeđenje dugoročnih kredita, kako u okviru komune, tako i u republičkim stambenim i investicionim fondovima, i otplata anuiteta kroz cenu usluga, treba da ubrzaju proces osamostaljenja komunalnih organizacija, koji se nastavio i u 1961. godini, a istovremeno da obezbede dalja investiciona ulaganja u osnovne komunalne objekte.

Donošenjem republičkih zakona o urbanizmu i regionalnom planiranju u narodnim republikama Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, uz ranije donete zakone u Sloveniji i Makedoniji, ubrzao se proces dalje demokratizacije urbanističkog i regionalnog planiranja, usaglašavanjem ovih planova sa planovima ekonomskog razvoja komuna i srezova, kao i unapređenja urbanističke službe. NR Srbija i NR Hrvatska donele su i zakone o uslovima za izgradnju stanova na selu.

Treba istaći da su komune u punoj meri postale nosioci stambene izgradnje i komunalne privrede. To postaje sve više sastavni deo njihovih napora za privredni razvoj i podizanje društvenog i ličnog standarda građana. U tom pravcu će delovati i novi zakonski propisi iz stambene oblasti, odnosno odgovarajuće izmene u ranije donetim propisima, koje priprema Savezno izvršno veće.

U punoj meri prihvaćene od građana, stambene i mesne zajednice postaju sve više onaj organizam samoupravljanja građana gde je najviše došlo do izražaja njihovo učestvovanje ne samo u sagledavanju i rešavanju neposrednih problema ljudi, porodice, domaćinstva i sopstvene uže zajednice, već i mnogih problema komune. Doprinosom građana, često bez ili uz minimalnu pomoć komune i privrednih organizacija i ustanova, stambene i mesne zajednice su i u protekloj godini zabeležile niz konkretnih ostvarenja na uređenju naselja, podizanju dečjih ustanova, otvaranju servisa, uticale na razvoj trgovačke mreže, itd. Međutim, još uvek ostaje otvoreno pitanje njihovog učešća u raspodeli dohotka komune. Nema sumnje da će neposredno oslanjanje narodnih odbora i privrednih organizacija na mesne zajednice, uz odgovarajuću materijalnu pomoć za podizanje društvenog standarda, ostvariti puni razvoj mesnih zajednica, kao jednog od osnovnih vidova samoupravljanja, koristeći takođe sredstva i inicijativu građana za poboljšanje života i razvijanje socijalističkih odnosa.

Socijalna zaštita. U protekloj godini, u sklopu rešavanja svih pitanja društvenog standarda, komune su organizovale različite oblike socijalne zaštite građana. Pored stambenih zajednica, koje su postale nosilac niza konkretnih ostvarenja ili ukazivale na probleme, privredne organizacije, same ili u okviru komune, rešavaju mnoge socijalne probleme, naročito u oblasti rehabilitacije. Skupštine i izvršna veća narodnih republika daljom razradom usvojenih načela, pojačanom zakonodavnom delatnošću, donošenjem propisa i održavanjem savetovanja, usmeravali su i ubrzavali ove procese.

Protekla godina bila je značajna za formiranje socijalnih službi. Preporuka Odbora za socijalnu politiku¹ narodno zdravlje Saveznog veća i Odbora za pitanja rada i socijalnog osiguranja Veća proizvođača Savezne narodne skupštine doprinela je da u mnogim razvijenim gradovima i industrijskim centrima ove službe nađu odgovarajuće mesto kao društvene službe komune i već razviju značajnu delatnost na rešavanju socijalnih problema.

U oblasti dečje zaštite, u toku protekle godine, na zborovima birača, u stambenim zajednicama i društvenim organizacijama, a naročito na konferencijama za društvenu aktivnost žena, istican je problem zbrinjavanja dece zaposlenih roditelja kao jedan od osnovnih problema dečje zaštite i ostvarenja ekonomske i društvene ravno-

pravnosti žena. I pored pojačanih napora komuna i aktivnosti stambenih zajednica, organizovano zbrinjavanje dece ne zadovoljava potrebe roditelja, a često zaostaje za mogućnostima komune.

Odbor za socijalnu politiku i narodno zdravlje Saveznog veća i Odbor za pitanja rada i socijalnog osiguranja Veća proizvođača Savezne narodne skupštine usvojili su Preporuku komunama za dalji razvoj dečje zaštite, u kojoj su istakli da je za rešavanje ovog zadatka potrebno udružiti sredstva komune, privrednih organizacija i građana i osloniti se u punoj meri na stambene zajednice.

Dosadašnja politika Saveznog izvršnog veća na području invalidske zaštite i brige za decu palih boraca, kao i napori koje su na tom području preduzimale republike i opštine, dali su značajne rezultate. Na osnovu invalidskog i boračkog zakonodavstva, upotpunjenog u toku 1959—1961. godine, u 1961. godini istaknuta su i rešavana mnoga pitanja opšte zaštite boraca i invalida. Pojačan je rad na ovim pitanjima boračkih organizacija, opština, političkih i masovnih organizacija i stručnih službi.

Pri tome je bila orijentacija Saveznog izvršnog veća da se zdravstvena zaštita, rehabilitacija, zaposlenje, izgradnja stanova, svakodnevna briga za porodice poginulih boraca i rešavanje ovih pitanja koja život stalno nameće, sve više odvijaju u opštini, gde se problemi mogu najbolje sagledati i zajedničkim naporima rešavati. I u toku 1961. godine nastavljen je izgradnja stanova za porodice boraca i invalida angažovanjem daljih 4,8 milijardi dinara.

Zdravstvena zaštita. U protekloj godini u oblasti zdravstva odvijao se, u vrlo složenim okolnostima, proces uvođenja u život principa i odredaba II dela Opšteg zakona o organizaciji zdravstvene službe, koji je, razrađen i dopunjen republičkim zakonima, stupio na snagu 1. aprila 1961. godine. Savezno izvršno veće i njegovi organi su, na osnovu svojih ovlašćenja, doneli i druge propise u cilju sprovođenja spomenutih zakona.

Osnovna aktivnost niza društvenih faktora bila je usmerena na izbor novih organa društvenog samoupravljanja u zdravstvenim ustanovama, na rad oko sprovođenja principa slobodnog izbora lekara od strane građana, na formiranje zdravstvenih centara, a naročito na iznalaženje novih, adekvatnih oblika naplaćivanja zdravstvenih usluga i uopšte ugovaranja sa zavodima za socijalno osiguranje, kao i kriterijuma za raspodelu dohotka i ličnih dohodaka u zdravstvenim ustanovama, zatim na sprovođenje propisa o zdravstvenoj zaštiti i o borbi za smanjivanje morbiditeta i mortaliteta, naročito putem ugovaranja raznih preventivnih mera i akcija.

Kao rezultat svih preduzetih mera i angažovanja društveno-političkih faktora, došlo je do značajne pozitivne izmene u pogledu društvene aktivnosti i inicijative zdravstvenih i drugih radnika u zdravstvenim ustanovama, do većeg osamostaljenja zdravstvenih ustanova, kao i do unapređenja zdravstvene zaštite, što se ogleda naročito u potpunijem obuhvatanju obolelih putem lečenja i rehabilitacije, u proširenju preventivne zaštite, u opadanju broja oboljenja od zaraznih bolesti, u opadanju smrtnosti u celini i u vrlo značajnom porastu obima zdravstvenom zaštitom obuhvaćenih lica — usled proširenja zdravstvenog osiguranja. Nema sumnje da će se i razne slabosti, kojih još ima, moći rešiti koordiniranom akcijom svih odgovornih faktora.

Socijalno osiguranje. Savezno izvršno veće i njegovi organi ubrzali su u toku 1961. godine rad na proučavanju problema iz oblasti socijalnog osiguranja, tražeći odgovarajuća rešenja kako bi se sistem i organizacija socijalnog osiguranja što bolje uskladili sa našim društvenim i ekonomskim razvojem. Iskustva u sprovođenju dosadašnjih propisa iz oblasti socijalnog osiguranja ukazuju na potrebu njegovog neodložnog usklađivanja sa opštim razvojem našeg društva. Pored toga, beležimo i neprekidan porast troškova socijalnog osiguranja, a naročito nagli porast troškova zdravstvene zaštite (ti su troškovi u odnosu na

1957. godinu porasli u 1958. godini za 23,2%, u 1959. godini za 58,7%, u 1960. godini za 112,7%, i u 1961. godini za 200%), kao i sve veće disproporcije u raznim vidovima socijalnog osiguranja. Sve to zahteva da se što hitnije srede i materijalni odnosi na tim područjima.

Osnovni cilj napora koji su činjeni u tom pravcu bio je da se u sistemu socijalnog osiguranja položaj, materijalni, organizacioni i drugi odnosi među faktorima koji neposredno ili posredno učestvuju u sprovođenju socijalnog osiguranja, postave tako da bi ti faktori bili što više zainteresovani za ostvarivanje efikasne i kvalitetne zaštite, uz što racionalnije korišćenje sredstava i što ekonomičnije trošenje fondova socijalnog osiguranja. Može se reći da se uglavnom došlo do određenih zajedničkih stavova o svim osnovnim pitanjima organizacije i finansiranja socijalnog osiguranja i sistema zdravstvenog osiguranja. Uporedo sa izučavanjem ostalih vidova socijalnog osiguranja, penzijskog i invalidskog osiguranja i sistema dečjih dodataka, izvršen je u protekloj godini značajan posao na daljem usavršavanju i sprovođenju sistema socijalnog osiguranja u celini.

Izmenama i dopunama Zakona o penzijskom osiguranju iz prošle godine, postignuto je u znatnoj meri usklađivanje starih i novih penzija i izvršeno je poboljšanje materijalnog položaja ličnih i porodičnih pensionera. Ukupni izdaci za lične i porodične penzije povećani su u 1961. godini za oko 39% u odnosu na 1960. godinu. Pored toga, ustanovljen je poseban dodatak za uživaocce penzija.

Primenom u praksi odredaba Zakona o invalidskom osiguranju ostvarena su očekivanja i osnovne intencije zakona koje se odnose na osposobljavanje invalida rada i njihovo ponovno uključivanje u proizvodnju. Od 1959. stalno opada stopa porasta broja uživalaca invalidskih penzija, jer su napore odgovarajućih organa i dalje bili usmereni u prvom redu na što brže osposobljavanje invalida rada i na njihovo zapošljavanje.

U toku 1961. godine pristupilo se i razmatranju uloge i značaja dečjeg dodatka kao posebnog oblika zaštite dece i porodica zaposlenih. Taj problem je u svojim opštim crtama bio razmatran i na sednicama nadležnih skupštinskih odbora. Broj korisnika dodatka na decu i broj dece na koju se dodatak isplaćuje, nalaze se u stalnom i ravnomernom porastu. Ukupni izdaci za dečje dodatke iznose u 1961. godini oko 81 milijardu dinara, što predstavlja povećanje od oko 12% u odnosu na 1960. i oko 49% u odnosu na 1957. godinu.

Zdravstvenim osiguranjem radnika i službenika danas je u Jugoslaviji obuhvaćeno blizu 9 miliona lica (aktivnih osiguranika i uživalaca penzija i članova njihovih porodica). Kada se tome doda i zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača koje je uvedeno 1960. godine, broj lica obuhvaćenih zdravstvenim osiguranjem iznosi danas oko 98% stanovništva.

PROSVETA I KULTURA

Društveno samoupravljanje i proces materijalnog osamostaljenja škola i drugih obrazovno-vaspitnih ustanova, zabeležili su u prošloj godini značajan napredak. Sistem finansiranja školstva uveden 1961. godine i druge mere koje je predložilo Savezno izvršno veće, imali su za cilj da društveno samoupravljanje u školstvu dalje učvrste i zaokruže, obezbeđujući mu za dalji razvoj odgovarajuću materijalnu osnovu. Nesumnjivo je da smo i do sada u iznalaženju formi i sadržaja društvenog samoupravljanja u školstvu imali veoma značajne uspehe. Na osnovu nove koncepcije o našem školstvu, donet je Opšti zakon o upravljanju školama (mart 1955), a zatim Opšti zakon o školstvu (jun 1958). Sprovođenjem u život ovih zakona ostvarivana je samostalnost škola putem organizovanog povezivanja društvene sredine i škole i obostranog stvaralačkog uticaja, s jedne, i izgrađivano samoupravljanje nastavno-pedagoških kolektiva u pitanjima organizacije i ostvarivanja nastave i vaspitanja, s druge strane.

Finansiranje škola iz budžeta i nagrađivanje njenih kolektiva po propisima o javnim službenicima, sve izrazitiše su se sukobljavanja sa nastojanjima ka osamostaljivanju škola i punom ostvarivanju društvenog samoupravljanja u ovoj oblasti društvenog života. Zato je Savezno izvršno veće predložilo donošenje Osnovnog zakona o finansiranju školstva u cilju da se i u pribavljanju sredstava školama obezbedi samostalnost i u njima stimulira razvoj socijalističkih društvenih odnosa. Tako se u školama već radi na stvaranju pravilnika o ličnim dohocima; a izvestan mali broj škola je u toku protekle godine već prešao na ostvarivanje raspodele dohotka prema radu. Treba očekivati da će ovi procesi biti ubrzani najnovijim merama koje je Savezno izvršno veće predložilo u donetim izmenama Zakona o javnim službenicima, kao i preporukom Saveznog izvršnog veća o tome kako ove izmene treba sprovoditi u odnosu na škole.

Sprovođenju u život Osnovnog zakona o finansiranju školstva pristupilo se u prvoj polovini prošle godine. Mada proteklo vreme nije bilo dovoljno za punu realizaciju njegovih načela, do sada postignuti rezultati pokazuju punu opravdanost sprovedenih mera. Društveni fondovi za školstvo svuda su osnovni, za finansiranje školstva otvoreni su, više nego ranije, i ostali društveni fondovi, a u školama je započeo niz unutrašnjih promena ka povezivanju sa potrebama daljeg društvenog razvoja i racionalnijem trošenju pribavljenih sredstava. Mada je u prvoj godini sprovođenje zakona praćeno i nizom slabosti (pored ostalih, i neblagovremeno otpočinjanje rada u izvesnom broju škola, naročito u malim i zabačenim naseljima, neredovno isplaćivanje primanja prosvetnih radnika u izvesnom broju opština, itd.), povećanje sredstava za školstvo pokazalo je toliki skok kakav nismo imali nikad u proteklm godinama. To pokazuje sledeće upoređenje:

Sredstva za školstvo	1957	1958	1959	1960	1961 (procena)
Ukupno u milionima din.	50.498	63.852	81.202	96.492	145.000
Lančani indeks	100	126	127	118	150

Prilikom korišćenja ovih sredstava dolazilo je i do raznih slabosti. One su u pojedinim slučajevima bile potencirane i neravnomernom raspodelom sredstava za školstvo u komunama istog sreza ili u odnosu na škole pojedine komune. Istovremeno, društveni fondovi za školstvo bili su u svojoj prvoj godini vrlo često pod velikim uticajem administracije i finansijskih organa opština. S druge strane, škole i njihovi kolektivi su u mnogim slučajevima ostajali po strani, očekujući da će automatizam novog sistema finansiranja da reši sve probleme. Uopšte uzet, organi društvenog upravljanja, koji imaju krupnu ulogu u tom sistemu, iz različitih objektivnih i subjektivnih razloga, nisu uvek došli dovoljno do izražaja u toku sprovođenja u život zakona, dok su u narodnim odborima dolazile do izražaja tendencije prebacivanja brige, naročito za neke vrste škola, na privredne organizacije, i sl. Međutim, i pored toga, novi sistem je doprineo da se u toku godine pokrene niz pitanja i javnost zainteresuje za probleme školstva življe i sadržajnije nego ikada ranije. To predstavlja novu potencijalnu snagu, koja će u narednom periodu imati daleko širi i veći uticaj na rad društvenih fondova za školstvo i raspodelu sredstava u komunama.

Nov način finansiranja školstva zaoštrio je niz pitanja koja su i do sada manje ili više opterećivala područja obrazovanja i vaspitanja. Nesumnjivo je da će i sa te strane doći niz novih podsticaja da oblast školstva sve više bude predmet staranja čitave zajednice, što jedino i odgovara karakteru obrazovno-vaspitnog rada i čemu smo u našoj politici u toj oblasti i do sada težili.

Delovanje novog načina finansiranja pratilo je veoma živo dalje proširivanje školske mreže, izazvano stalno rastućim potrebama za stručnim kadrovima i stimulirano decentralizacijom osnivanja škola i društvenih sredstava.

Međutim, time nisu zadovoljene potrebe, pa se ekspanzija školstva mora i ubuduće očekivati.

U cilju podsticanja bržeg razvoja materijalne osnove visokog školstva, federacija je i u 1961. godini učestvovala u izgradnji poljoprivrednih, šumarskih, veterinarskih i tehničkih fakulteta, kao i hemijskih i fizičkih instituta koji služe univerzitetima u celini, s tim što je u toj godini ovo učešće prošireno i na filozofske i prirodno-matematičke fakultete.

Sprovođenje u život Opšteg zakona o fakultetima i univerzitetima pokrenulo je živu aktivnost i u kolektivima ustanova visokog školstva ka ostvarivanju savremene koncepcije visokoškolske nastave i njenom uključivanju u rešavanje konkretnih problema dalje izgradnje naše socijalističke ekonomike i novih društvenih odnosa. Značajne inicijative pokazali su na sprovođenju reforme ustanova visokog školstva i njihovi organi društvenog upravljanja, kao i niz društvenih, privrednih i državnih faktora — od komune do republika.

I u oblasti kulture otpočele su žive diskusije za dalje osamostaljivanje ustanova, primenu principa dohotka i njegove raspodele prema radu, uz puno respektovanje specifičnosti rada na ovom području.

Sređeno je i pitanje finansiranja određenih kulturno-prosvetnih delatnosti na jezicima nacionalnih manjina, uz učešće federacije sa 50% u izdavačkoj delatnosti udžbenika i ostale školske literature, zatim u izdavanju dečjih listova, kao i u informativno-propagandnoj delatnosti na manjinskim jezicima.

Osnovan je savezni Fond za školstvo, u cilju pomaganja razvoja školstva u nerazvijenim područjima, obrazovanja određenih kadrova i finansiranja određenih škola koje su osnovali savezni organi. U ove svrhe u prošloj godini iz Fonda je dodeljeno 1.238 miliona dinara.

UNUTRAŠNJA POLITIKA

1. U toku protekle godine značajno su se proširile i dalje snažno porasle objektivne mogućnosti za još svestranije jačanje socijalističkih društvenih odnosa i stalno produbljivanje neposredne socijalističke demokratije. Proširenje radničkog samoupravljanja na sva područja društvene delatnosti, kao i proširenja i stabilnija materijalna podloga samoupravnih organa, snažno su se odrazili na dalje razvijanje i jačanje političkog života u zemlji i na stalno proširivanje prava i uslova čovekove slobode. U takvim uslovima građanin postaje sve snažniji faktor koji učestvuje u svim vidovima društvene aktivnosti i postaje sve više nerazdvojni deo, unutrašnje svojstvo samog društveno-političkog sistema i osnovni faktor daljeg razvoja sve slobodnijih socijalističkih odnosa među ljudima.

U takvim uslovima, u protekloj godini još snažnije je došlo do izražaja formiranje i razvijanje socijalističkog javnog mnjenja, kao aktivnog društvenog faktora i instrumenta socijalističke društvene akcije, uticaja i kontrole.

Podstičući stalno razvoj spomenutih uslova i težnji, u protekloj godini je poklonjena naročita pažnja i problemu Jugoslovena u inostranstvu, preduzimanjem odgovarajućih mera za regulisanje i normalizaciju odnosa tih građana prema Jugoslaviji i njihovog položaja u inostranstvu. Isto tako, u okviru iznate politike, preduzete su značajne mere za dalju liberalizaciju graničnog i pograničnog prometa i dalje olakšavanje kretanja naših i stranih građana preko državnih granice. Značajni napori bili su usmereni i u pravcu puno zaštite dostojanstva ličnosti u oblasti izvršenja krivičnih sankcija.

U politici Saveznog izvršnog veća u odnosu na verske zajednice, u protekloj godini nije bilo promena. U osnovi, odnosi između verskih zajednica i države i dalje se sređuju. Sva konkretna pitanja koja proističu iz tih odnosa, rešavaju se u duhu Ustava, Zakona o pravnom položaju verskih zajednica i drugih propisa.

2. U protekloj godini nastavljen je rad na proučavanju osnovnih problema pravosuđa. Ovaj rad je bio povezan, s jedne strane, sa radom na novom Ustavu, a s druge strane, sa preduzimanjem određenih mera za stvaranje što boljih uslova za sudski rad.

Osnovna pitanja koja su proučavana odnosila su se u prvom redu na ustanovljenje ustavnog sudstva, na spajanje redovnih i privrednih sudova u jedinstven sistem redovnog sudstva, na probleme eventualnog proširenja ili suženja sadašnje opšte sudske nadležnosti, na dalje mogućnosti proširenja stvarne nadležnosti nižih sudova, a naročito sreskih sudova, na šire učešće porote u suđenju, kao i na odgovarajuće izmene u sudskoj proceduri. S tim u vezi, mada ne ulaze u sudski sistem, posebno su proučavana pitanja u vezi sa mirovnim većima i izbranim sudovima za koje se pretpostavlja da bi u znatnom delu preuzeli tzv. sitne sporove, koje sada u masi raspravljaju sreski sudovi. Isto tako, predmet proučavanja bila su i pitanja vezana sa organizacijom javnog tužilaštva. Između ostalog, zaključeno je bilo da se već sada odredbe o finansiranju javnog tužilaštva izmene u pravcu decentralizacije, i u tom smislu su predložene odgovarajuće izmene u Zakonu o javnom tužilaštvu. Ova pitanja su raspravljana kako u Saveznom, tako i u republičkim izvršnim većima.

Jedan od problema kojem je poklonjeno dosta pažnje odnosi se na ulogu komune u vezi sa radom sudova. Proces decentralizacije u pravosuđu zaostajao je za opštim razvojem, što je stvaralo uverenje o isključivoj saveznoj i republičkoj nadležnosti u svim pitanjima sudstva. To je imalo za posledicu nedovoljnu zainteresovanost pojedinih komunama za rad i probleme sudova na njihovom području i usporavalo rešavanje niza pitanja od interesa za rad sudova i drugih pravosudnih organa. Mnoga, naime, od tih pitanja mogla su se bolje i efikasnije rešavati u komunama nego u republičkim i savezним organima.

Ovo pitanje o ulozi i zadacima komune u oblasti pravosuđa bilo je predmet raspravljanja i u okviru Saveznog odbora SSRNJ, gde je bilo istaknuto da je potrebno da se društveni faktori u komunama ubuduće u većoj meri bave pitanjima sudova, njihovim teškoćama u rešavanju kadrovskih, materijalnih i drugih aktuelnih problema, a naročito razmatranjem društvene problematike koja dolazi do izražaja u radu sudova.

Politika Saveznog izvršnog veća u oblasti pravosuđa ogledala se u nastojanjima da se pravosuđe prilagodi daljem razvoju našeg društvenog i političkog sistema, uz puno obezbeđenje samostalnosti sudova i nezavisnosti sudija u radu. Samostalnost sudova i nezavisnost sudija, koji predstavljaju osnovne principe na kojima se osniva rad naših sudova, ne znače da rad sudova ne treba da bude predmet javnog pretresanja u predstavničkim telima i organizacijama Socijalističkog saveza radnog naroda. U vezi s tim, potrebno je od statističkih podataka i evidencija koji su dosad vođeni u sudovima, preći na društveno-političku analizu pojava i problema koji se javljaju kroz sudski rad, da bi te analize mogle poslužiti kao podloga političkim telima i društvenim organizacijama za preduzimanje određenih mera, kako u cilju pružanja pomoći sudovima pri rešavanju problema koji su u vezi sa njihovim radom, tako i u cilju rešavanja opštih problema koji proizlaze iz sudske delatnosti.

Mere koje je Savezno izvršno veće preduzimalo u vezi s pitanjem izgradnje sudskih zgrada, a koje su već naznačene u Zakonu o privremenom dopunskom finansiranju izgradnje sudskih zgrada, naišle su na podršku narodnih odbora. Narodni odbori su učestvovali u izgradnji i davali iz svojih sredstava potrebne iznose (i do 60% od predračunske vrednosti pojedinih zgrada). Dosadašnji tempo izgradnje, visina sredstava koja pritiču iz dela prihoda od sudskih taksa i odgovarajuća finansijska participacija narodnih odbora, pokazuju da su bila realna predviđanja o tome da će se u toku vremenski ograničenog sprovođenja Zakona o privremenom dopunskom finansiranju izgradnje sudskih zgrada na zadovoljavajući način rešiti problem smeštaja sudova i poboljšanja uslova njihovog rada.

NARODNA ODBRANA

Zbog zategnutih međunarodnih odnosa u svetu, morale su se i u prošloj godini preduzimati određene mere za jačanje odbrambene sposobnosti zemlje, ali je pri tome nastavljen i u 1961. godini ranija tendencija relativnog smanjenja troškova za narodnu odbranu u odnosu na ukupan nacionalni dohodak. Tako su troškovi za narodnu odbranu u 1959. godini iznosili 9,51% od nacionalnog dohotka, u 1960. godini 8,60% od nacionalnog dohotka, dok u 1961. godini iznose 8,05% od nacionalnog dohotka. Za 1962. godinu predviđa se da će ti troškovi iznositi svega 7,43% od nacionalnog dohotka. Međutim, stvarno opterećenje nacionalnog dohotka troškovima za narodnu odbranu je još manje ako se uzme u obzir da je znatan deo sredstava iz predračuna Državnog sekretarijata za poslove narodne odbrane utrošen za izgradnju stambenih zgrada, puteva, tunela, mostova, vodovoda itd. i da je veliki deo vojne industrije prešao na proizvodnju robe za široku potrošnju.

U duhu koncepcije da je odbrana zemlje pravo i dužnost svakog građanina, kolektiva, ustanove i organizacije i teritorijalne zajednice, nastavljeno je i u 1961. godini prilagođavanje organizacije narodne odbrane, a u prvom redu poslova mobilizacije materijalnih snaga i žive sile za odbranu zemlje, opštem društveno-političkom uređenju u zemlji.

Prenošenje velikog broja poslova u vezi sa izvršenjem vojne obaveze sa vojnih odseka na opštinske organe narodne odbrane, koje je izvršeno Uredbom Saveznog izvršnog veća iz 1960. godine, pokazalo se vrlo korisno, jer su ti poslovi time još više približeni građanima.

MEĐUNARODNA SITUACIJA I SPOLJNOPOLITIČKA AKTIVNOST JUGOSLAVIJE U 1961. GODINI

U protekloj godini ostvareni su neki pozitivni rezultati u međunarodnim kretanjima, ali ispoljile su se i nove teškoće i opasnosti.

Podeljenost sveta u blokove i uzajamno nepoverenje uticali su na zaoštravanje međunarodne zategnutosti. Ovo se odrazilo u daljoj trci u naoružanju i u pojačanom podvajanju svetske privrede. Takođe su se produžavale, i čak povremeno zaoštravale, otvorene međunarodne krize (Berlin, Alžir, Kongo, Laos i dr.).

Među povoljnim rezultatima u 1961. godini mogu se zabeležiti u prvom redu sledeći: čitav niz zemalja je stekao svoju nezavisnost; OUN je ojačana novim brojem članova napredujući dalje ka punoj univerzalnosti; izabran je privremeni generalni sekretar OUN; postignut je sporazum o nastavljaju pregovora o razoružanju i sastavu tela za pregovore o razoružanju, itd. Beogradska konferencija, kao i značajne odluke koje su tom prilikom jednoglasno usvojene, konstantno zalaganje neangažovanih zemalja u korist aktivne politike mira i prijateljske međunarodne saradnje, naročito na XVI zasjedanju Generalne skupštine OUN, — sve je to pokazalo dalje jačanje vanblokove politike kao konstruktivnog faktora u međunarodnim odnosima i kao jedinu alternativu postojećoj opasnoj blokovskoj podeljenosti.

Spoljnopolitička aktivnost Jugoslavije zasnivala se i u 1961. godini na poznatim principima miroljubive aktivne koegzistencije. U datim uslovima međunarodnih odnosa, Jugoslavija je težila da razvije saradnju sa svim zemljama, bez obzira na njihovu blokovsku pripadnost ili unutrašnje uređenje, sa susedima, kao i sa onima najudaljenijima. Pružanjem svoje maksimalne podrške opštim pozitivnim naporima za očuvanje mira i razvijanje što bolje razumevanja u međunarodnim odnosima, Jugoslavija je podržavala sve tendencije i učestvovala u aktivnostima koje su bile od značaja za ukidanje neravnopravnih odnosa, za oslobođenje naroda iz kolonijalnog i polukolonijalnog statusa i rasne diskriminacije, za učvršćenje mira i opšteg napretka u svetu. To se naročito ispoljilo u pripremama

i održavanju Konferencije šefova država i vlada van-blokovskih zemalja, u Beogradu septembra 1961. godine.

Ovim ciljevima je služila i doprinela poseta od 28. februara do 22. aprila predsednika J. B. Tita prijateljskim afričkim zemljama: Gani, Togou, Liberiji, Gvineji, Maliju, Maroku, Tunisu i Ujedinjenoj Arapskoj Republici, kao i sastanak predsednika Tita, predsednika Nasera i premijera Nehrua, u Kairu novembra 1961. Istim ciljevima su bile inspirisane i posete visokih državnika našoj zemlji, kao što su poseta predsednika Republike Gvineje Seku Turea, predsednika Indonezije dra Ahmeda Sukarna, predsednika Republike Gane dra Kvame Nkrumaha, predsednika Republike Mali Modiba Keite, predsednika Republike Senegal Mamadu Die, šefa države Kambodže princa Norodoma Sihanuka, bivšeg premijera Tanganjike Juliusa Njererea, kao i drugih istaknutih ličnosti iz više zemalja. U ovim susretima odgovornih državnika, kao i u razgovorima za vreme Beogradske konferencije, konstatovana je srdačnost i iskreno prijateljstvo, interes za što intenzivniji razvoj bilateralnih odnosa i zajednička gledišta o osnovnim savremenim međunarodnim problemima. U tome je posebnu ulogu i značaj imala i stalna razmena mišljenja između predsednika Tita i državnika prijateljskih zemalja.

Razvoj odnosa Istok—Zapad, pozitivni i negativni elementi u tom razvoju, pokazali su da se u 1961. godini i dalje nastavilo sukobljavanje dveju osnovnih tendencija u međunarodnim odnosima — jedne za učvršćenje mira i za miroljubivu koegzistenciju, i druge, suprotne ovoj tendencije politike sa pozicija sile. Međutim, spomenut pozitivni rezultati su pokazali da svestrano delovanje aktivna uloga i stalni napor svih konstruktivnih snaga u OUN, a među njima i neangažovanih zemalja, mogu kvalitetno da doprinesu poboljšanju odnosa u svetu.

Među relativno povoljnim rezultatima u odnosima SAD — SSSR, kao najjačim silama dve grupacije, mogu se uvrstiti nastavljeni kontakti dveju strana, koji nisu oili prekidani od sastanka Kenedi — Hruščov u Beču, juna 1961. godine. Nastavljeni kontakti olakšali su postizanje izvesnih početnih pozitivnih, iako parcijalnih i nedovoljno stabilnih rezultata.

Poznata opasna zaoštravanja u odnosima Istok—Zapad, do kojih je dolazilo i posle sastanka u Beču, pokazala su da trajnije i stabilnije normalizovanje i sređivanje odnosa, kao i proces konstruktivne saradnje, mogu počivati samo na odsustvu zaoštrenog blokovskog nadmetanja, na izbegavanju oslanjanja na silu i na pregovorima kao jedino ispravnom metodu za rešavanje međunarodnih sporova.

Dosledna svojoj politici aktivne miroljubive koegzistencije, Jugoslavija je i u toku protekle godine pružala punu podršku svim onim tendencijama i snagama koje su u međunarodnim odnosima delovale u pravcu učvršćenja mira i saradnje među narodima, kao i svim akcijama i inicijativama koje su imale takav karakter.

Proces dekolonizacije nastavljen je u 1961. godini kroz pojačanu borbu zavisnih i kolonijalnih zemalja za što puniju političku i ekonomsku emancipaciju, ali i uz napore kolonijalnih sila da zadrže svoje pozicije ili da uvedu nove forme dominacije i mešanja.

Nezavisnost je stekao veći broj zemalja, ali je istovremeno nastavljen kolonijalni rat u Alžiru, Angoli i dr. Ne prestaje se sa stranim mešanjem u Kongu, pojačala se zategnutost zbog sličnih uzroka na prostoru Jugoistočne Azije i Latinske Amerike.

Sedmogodišnja borba alžirskog naroda za nezavisnost i njegova privremena vlada postigli su značajnu međunarodnu afirmaciju dobivši diplomatska priznanja velikog broja zemalja i direktnu podršku u Organizaciji ujedinjenih nacija. Jugoslavija je pružala punu podršku toj borbi. Na toj liniji Jugoslavija je i *de jure* priznala privremenu alžirsku vladu, zalagala se u Organizaciji ujedinjenih nacija, na Beogradskoj konferenciji i u svim međunarodnim organizacijama i skupovima, kao i inače, na proširenju podrške Alžiru

i za rešavanje alžirskog problema kroz pregovore, što bi bilo u interesu kako alžirskog i francuskog naroda, tako i konsolidacije mira u tom delu sveta. Jugoslavija je takođe pružila alžirskom narodu znatnu materijalnu pomoć.

Kongo je u prošlog godini bio izložen neprekidnim pokusima strane intervencije i upornim nastojanjima kolonijalnih i neokolonijalističkih faktora da ometu osamostaljenje zemlje. Neke odluke OUN delovale su u pravcu središavanja prilika; međutim, u ime OUN su se vodile i neke akcije koje su štetile ugledu Organizacije i otežavale uklanjanje stranog uticaja iz Konga.

Od samog izbijanja krize u Kongu, a takođe i u prošlog godini, naša nastojanja bila su usmerena naročito na zajedničke akcije sa vanblokovskim zemljama, u cilju likvidacije inostranih najamnika i inostranog mešanja, a za očuvanje nacionalnog i teritorijalnog integriteta Republike Kongo, kao i za očuvanje njegove istinske nezavisnosti. To se odrazilo i pri izglasavanju pozitivnih rezolucija u OUN, kao i u borbi za pravilnu primenu tih rezolucija, koje nisu bile sprovedene uvek u potpunosti i u skladu sa njihovim intencijama, što je donosilo štete i pravilnom rešenju problema Konga i ugledu OUN.

U Jugoistočnoj Aziji, stari, nerešeni problemi, nasleđeni iz kolonijalne epohe, komplikuju se uplitanjem spoljnih faktora. Sve ovo ugrožava nezavisnost malih država u Jugoistočnoj Aziji (Kambodža), sprečava unutrašnju konsolidaciju u ovom delu sveta i dovodi do oružane borbe (u Laosu i u Južnom Vijetnamu).

Zbivanja u Latinskoj Americi su u protekloj godini bila deo i osnovno obeležje specifičnog procesa društvenog i ekonomskog previranja. Narodi ovog područja sve naglašenije nastoje da ostvare svoju privrednu i političku samostalnost. Ovim legitimnim pravima se i dalje suprotstavljaju vrlo uticajni strani interesi, što nailazi na osudu svih onih koji poštovanje nezavisnosti svake zemlje i pravo svakog naroda da slobodno izabere svoje unutrašnje uređenje, smatraju osnovnim elementima za održavanje opšteg mira. Zato je jugoslovenska vlada osudila invaziju na Kuba i u više navrata dala podršku kako nezavisnosti Kube, tako i legitimnim nacionalnim interesima naroda Latinske Amerike uopšte.

U septembru 1961. godine održana je u Beogradu Konferencija šefova država i vlada 25 vanblokovskih zemalja, uz učešće zvaničnih posmatrača vlada triju zemalja, kao i posmatrača naprednih pokreta i organizacija većeg broja zemalja Evrope, Azije, Afrike i Latinske Amerike. Njeno održavanje predstavlja jednu od najkrupnijih zajedničkih akcija neangažovanih zemalja u korist mira i međunarodne saradnje, kao i jedan od najkrupnijih političkih događaja u prošlog godini.

Na XV zasedanju Generalne skupštine OUN neangažovane zemlje dale su inicijativu za postavljanje pregovora o osnovnim međunarodnim problemima na nove osnove i uz učešće svih zainteresovanih zemalja. One su se suprotstavljale obnavljanju starih ili otvaranju novih kriza u odnosima Istok—Zapad i tražile konstruktivno rešavanje međunarodnih pitanja, kako bi se uklonio hladni rat i udaljila opasnost ratnog sukoba. Principi na kojima se zasniva politika neangažovanosti u odnosu na međunarodne probleme, postaju sve šire prihvatani kako stalnim proširivanjem područja neangažovanosti, tako i sve većom afirmacijom politike vanblokovskih zemalja u svetu uopšte.

Na liniji takve aktivnosti neangažovanih zemalja, Beogradska konferencija je bila uspešna manifestacija politike mira i saradnje. U dokumentima konferencije — u Deklaraciji i Apelu za mir — neangažovane zemlje su ponovo istakle značaj prihvatanja principa koegzistencije za razvijanje prijateljske saradnje među svim zemljama. Beogradska konferencija je potvrdila jedinstvo gledišta o bitnim pitanjima i učvrstila uverenje da je nužno aktivnije dejstvo vanblokovskih zemalja. Platforma konferencije je dovoljno široka da može da obuhvati mnogo širi krug zemalja od onih koje su na njoj učestvovala i da prevaziđe ranije regionalne okvire vanblokovske saradnje. Time se

ujedno ukazuje i perspektiva razvoja neangažovanosti kao svetskog političkog procesa, neograničavanog regionalnim ili kontinentalnim okvirima niti podelom na razvijene i nerazvijene zemlje.

U sadašnjim međunarodnim uslovima jedna takva snažna manifestacija neangažovanih zemalja bila je dvostruko korisna: i kao upozorenje na opasne tendencije u međunarodnim odnosima i kao izraz odlučnosti neangažovanih i miroljubivih zemalja da se takvim tendencijama odupru. Rezultati koji su sledili opravdali su napore neangažovanih zemalja i učvrstili ih u rešenosti da na toj liniji istraju.

Šesnaesto zasedanje Generalne skupštine OUN, svojim pozitivnim odlukama, pokazalo je želju i potrebu međunarodne zajednice, kao i mogućnosti svetske organizacije da svojim konkretnim koracima i dalje utiče na odstranjivanje izvora međunarodne zategnutosti. Međutim, istovremeno su u akcijama OUN došlo do izražaja i negativne tendencije, koje razdvajaju savremeni svet i koje su uticale da je politika OUN u pojedinim pitanjima još uvek uzimala kurs koji nije u skladu sa ciljevima i Poveljom OUN.

Atmosferu u kojoj je održano zasedanje karakterisalo je dalje postojanje akutnih međunarodnih kriza i zaoštrenosti odnosa Istok—Zapad, što je dolazilo do izražaja kroz tendencije nedemokratske isključivosti u rešavanju pojedinih pitanja, odnosno u nastojanjima da se o problemima za koje je zainteresovano čitavo čovečanstvo rešava van i mimo OUN.

Nasuprot tome, većina zemalja se založila za veće angažovanje OUN i učešće malih i srednjih zemalja u rešavanju međunarodnih problema kroz pregovore. Nosioci ovih stavova bile su u prvom redu vanblokovske zemlje

Ovo zasedanje Generalne skupštine je dalo novi doprinos jačanju nezavisnosti zemalja, kako daljim povećanjem članstva OUN — njihov broj je već porastao na 104, — tako i preporukama koje se odnose na primenu Deklaracije o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima.

Porasla je uloga OUN i u rešavanju akutnih međunarodnih problema, u prvom redu pitanja razoružanja, u kojoj oblasti je Generalna skupština donela više konstruktivnih odluka. Takođe je uspešno prevaziđena određena politička kriza u okvirima OUN, koja je smrću generalnog sekretara OUN Daga Hamaršelda učinila akutnim problemom sastava i kompetencija Sekretarijata OUN, kao i glavnih organa ove međunarodne organizacije.

Izbor U Tanta, predstavnika jedne neangažovane zemlje, za privremenog generalnog sekretara, odražava, pored ostalog, dalji porast značaja i uloge neangažovanih zemalja u OUN. Jugoslavija je pružala podršku shvatanju o potrebi prilagođavanja organizacione strukture OUN i sastava njenih glavnih organa demokratskom razvoju samih osnovnih principa Povelje UN, kao i ostvarivanju načela ravnopravnosti naroda i država.

OUN je, i pored ispoljenih slabosti, odigrala krupnu ulogu svojim delovanjem u mnogim pitanjima koja su ugrožavala mir. U interesu politike jačanja OUN, potrebno je, međutim, dosledno uklanjati tendencije koje vode iskrivljavanju njene uloge i zaobilaznju i slabljenju te organizacije, kako bi se kroz OUN i uz njenu pomoć što efikasnije delovalo na razvoj međunarodnih odnosa u pravcu mira i koegzistencije. U ovom smislu Jugoslavija je aktivno davala, i dalje će davati, podršku akcijama OUN, kao i svim onim inicijativama koje doprinose pozitivnom razvitku same organizacije.

Među najkrupnijim otvorenim problemima koji teško opterećuju međunarodne odnose i u čijem tretiranju nije ni u 1961. godini učinjen praktično nikakav stvarni napredak, treba naročito istaći problem Berlina i Nemačke, razoružanja, kao i problem razvoja ekonomski manje razvijenih zemalja.

Situacija oko Berlina celo vreme sadrži akutnu i najdirektniju opasnost za svetski mir i stabilnost međunarodnih

odnosa uopšte. Berlinsko pitanje i dalje ostaje kao deo šireg problema u centralnoj Evropi, problema Nemačke, koji je još uvek tu kao posledica drugog svetskog rata.

Stavovi Jugoslavije prema berlinskom i nemačkom problemu su u toku 1961. godine bili adekvatno iznošeni u govorima Predsednika Republike, na Beogradskoj konferenciji i u drugim prilikama, u istupanju državnog sekretara K. Popovića u generalnoj debati na XVI zasjedanju Generalne skupštine OUN, i druge. Oni su došli do izražaja i u završnim aktima Beogradske konferencije.

Polazeći sa takve platforme, mi smo pružali opštu podršku onim nastojanjima u protekloj godini koja su imala za cilj iznalaženje realnog terena za pregovaranje o ovim problemima i smanjenje napetosti oko Berlina, i koji su predstavljali pokušaje da se šire sagledaju pravi interesi evropske i svetske bezbednosti.

Razoružanje je, bez sumnje, kao pitanje opšte bezbednosti sveta, osnovni problem, i to usled sve ubrzanije trke u naoružanju, koja dobija sve opasnije dimenzije. Sa zabrinutošću treba konstatovati da je na ovom području u protekloj godini došlo do negativnog razvoja i u oblasti nuklearnog naoružanja. Francuska se nije pridržavala moratorijuma koji je postojao u toku poslednje tri godine, a u septembru i oktobru 1961. došlo je i do serije sovjetskih nuklearnih eksplozija u atmosferi, a posle toga i do podzemnih nuklearnih eksplozija u SAD, koje su najavile takođe i obnovu nuklearnih eksplozija u atmosferi. Ovakav razvoj doveo je do prekida ženevskih razgovora o zabrani nuklearnih eksperimenata. Sve ovo, kao i ozbiljan porast vojnih budžeta, povećava opasnost za mir i opštu bezbednost u svetu.

Jugoslavija je, zajedno sa ostalim miroljubivim snagama, činila velike napore kako se 1961. godina, kao i

prethodna, ne bi završila bez ostvarenih onih prethodnih uslova koji bi obezbedili bar obnovu kontakta i pregovora. Pozitivno je što je došlo, pred kraj 1961. godine, do sporazuma SAD — SSSR o nekim principima opšteg razoružanja, kao i do odluke OUN o formiranju novog organa za pregovore, organa u kojem su zastupljene i neangažovane zemlje. Ovim je učinjen izvestan napredak u odnosu na situaciju koja je preovladavala u toku 1961. godine. Obaveza je svih faktora koji mogu da deluju, da iskoriste ove stvorene mogućnosti kako bi se obustavila dalja trka u naoružanju i kako bi se ostvarili što pre bar početni koraci u pravcu razoružanja.

Ekonomska integracija, kao prirodni proces u savremenom svetu, odvijala se pod dejstvom vladajućih blokovskih suprotnosti, koje stimuliraju ekskluzivnost, što nije u interesu ni svetske privrede u celini, niti u interesu zemalja koje ne žele da budu uključene u blokovske integracije i koje se zalažu za ostvarenje široke, ravnopravne saradnje bez diskriminacije. Ovakav razvoj, bez nalaženja neophodnih i adekvatnih rešenja, pogađa sve zemlje izvan formiranih zatvorenih grupacija, stavljajući ih u neravnopravan položaj, a štetan je i po razvitak samih tih zemalja i po razvoj opštih ekonomskih i političkih odnosa u svetu.

Beogradska konferencija je zato poklonila naročitu pažnju problemu međunarodnog finansiranja i ekonomske saradnje u svetu, a kominike o sastanku Naser—Tito—Nehru u Kairu 19. novembra 1961. godine, ukazuje na potrebu zemalja u razvoju da zajedno razmotre ugroženost svojih vitalnih ekonomskih interesa. Aktuelnost ovog problema potvrđuje i Rezolucija XVI zasjedanja Generalne skupštine OUN o pitanju međunarodne trgovine i o sirovinama. Jugoslavija smatra da bi realizacija ovih nastojanja znatno doprinela eliminisanju mnogih prepreka na putu ravnopravne i svestrane ekonomske saradnje u svetu.

ORGANIZACIJA I RAD SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

Savezno izvršno veće, kao političko-izvršni organ Savezne narodne skupštine, vršilo je i u 1961. godini svoje funkcije u prvom redu određivanjem opšte političke linije za izvršavanje zakona i drugih odluka Skupštine, predlažanjem zakonskih propisa Saveznoj narodnoj skupštini i utvrđivanjem načela za donošenje propisa za koje su ovlašćeni savezni upravni organi.

Prava i dužnosti saveznih državnih sekretarijata i sekretarijata Saveznog izvršnog veća ostala su nepromenjena kako prema Veću, tako i prema drugim organima, ustanovama i organizacijama.

U 1961. godini održano je 13 sednica Saveznog izvršnog veća, sa ukupno 403 tačke dnevnog reda. Najveći broj pitanja, preko 70% odnosio se na predloge iz oblasti privrede. Iz socijalne politike i narodnog zdravlja bila su 24 predloga, 21 predlog odnosio se na organizaciona i upravna pitanja, a 17 na službenička, dok je iz oblasti prosvete i kulture bilo 9 predloga. Preostalih 47 predloga odnosili su se na oblasti unutrašnje i spoljne politike, narodnu odbranu, kadrovska i druga pitanja. Na sednici Veća u aprilu 1961. godine Predsednik Republike podneo je izveštaj sa puta u prijateljske zemlje Zapadne i Severne Afrike.

Kao i ranijih godina, Koordinacioni odbor, pored svog samostalnog delokruga, vršio je i ulogu organa koji priprema sednice Veća, a raspravljao je i veći broj načelnih pitanja.

U 1961. godini nije bilo većih organizacionih promena u Saveznom izvršnom veću, dok su manje promene u sastavu nekih odbora Saveznog izvršnog veća, izvršene

krajem februara 1961. godine, već obuhvaćene prošlogodišnjim izveštajem.

U 1961. godini Savezno izvršno veće i savezna uprava pripremili su niz zakona i drugih akata koje donosi Savezna narodna skupština. Tako je pripremljeno ukupno 69 predloga zakona i 40 predloga odluka koje je Savezna narodna skupština usvojila. Od ukupnog broja zakona, 42 su bile izmene i dopune ranije donetih zakona. Od značajnijih zakona koji su usvojeni na predlog Saveznog izvršnog veća, treba spomenuti zakone u vezi sa sistemom raspodele dohotka, o bankama, o kreditnim i drugim bankarskim poslovima, o šumama, o iskorišćavanju luka i pristaništa, o preduzećima za aerodromske usluge, o javnim putevima, o izgradnji investicionih objekata, o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja i o izvršenju krivičnih sankcija.

U 1961. godini Savezno izvršno veće donelo je ukupno 78 uredaba (od toga 43 uredbe o izmenama i dopunama ranije donetih uredaba), 235 odluka, 4 uputstva, 102 rešenja i 1 preporuku. Doneto je i više zaključaka internog karaktera.

Pregled ukupnog broja donetih uredaba po oblastima je sledeći:

iz oblasti privrede	44
iz oblasti službeničkih pitanja	21
iz oblasti organizacionih i upravnih pitanja	8
iz ostalih oblasti	5

Savezno izvršno veće je i u protekloj godini koristilo ovlašćenje iz tačke II skupštinske Odluke o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog veća i o daljem radu na pripremi zakona o privrednom sistemu, pa je donelo 15 uredaba o izmenama i dopunama, od kojih je Savezna narodna skupština devet već potvrdila.

U 1961. godini Savezno izvršno veće ratifikovalo je i odobrilo 239 međunarodnih ugovora i sporazuma.

SEDNICE SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

13. MARTA 1962.

Na sednicama od 13. marta 1962. Savezna narodna skupština usvojila je deset zakona i tri odluke. Među usvojenim zakonima po svom značaju ističu se Zakon o amnestiji (ekspozit uz Predlog zakona podneo potpredsednik Saveznog izvršnog veća Aleksandar Ranković), zakoni iz stambene oblasti (ekspozit uz Predlog zakona podnela sekretar Saveznog izvršnog veća za socijalnu politiku i komunalna pitanja Lidija Šentjuroc), kao i zakoni kojima se regulišu razna pitanja iz oblasti privrede.

Zakoni i odluke koje je Skupština usvojila:

Zakon o amnestiji (»Službeni list FNRJ«, 12/62). Odbredbama ovog zakona data je amnestija licima koja su za vreme rata i okupacije zemlje učinila krivična dela protiv čovečnosti i međunarodnog prava (glava XI Krivičnog zakonika) — izuzev zločina genocida (čl. 124. i 128. KZ), kao i licima koja su učinila krivična dela protiv naroda i države (glava X KZ) — izuzev krivičnih dela predviđenih u čl. 103 (ubistvo predstavnika narodne vlasti), 105 (špijunaža), 111 (organizovanje i prebacivanje spolja oružanih grupa i materijala), 116 (vršenje nasilja prema predstavnicima narodne vlasti i dr.) i 117. st. 1 KZ (stvaranje bandi, zavera i dr.).

Amnestijom su obuhvaćena i lica koja su do dana stupanja na snagu ovog zakona izvršila krivična dela protiv ugleda države, njenih organa i predstavnika (čl. 174. KZ) i krivična dela širenja lažnih vesti (čl. 292a KZ), kao i lica koja su nedozvoljeno prešla preko državne granice (čl. 303. KZ), koja se nisu odazvala pozivu za vojnu službu (čl. 339. KZ) i koja su se samovoljno udalžila i pobežla iz vojske (čl. 342. KZ).

Amnestiranjem ovih krivičnih dela obuhvaćen je velik broj jugoslovenskih građana koji su u toku ili posle rata prešli u inostranstvo. Njima se omogućuje povratak u zemlju, ili, ako ostaju u inostranstvu, da se obezbedi egzistenciju, pružiti im se mogućnost da održavaju vezu sa domovinom i da dolaze u posetu svom starom kraju.

Amnestijom su obuhvaćena i sva lica koja su za bilo koje od napred navedenih dela nalaze na izdržavanju kazne, ukoliko su za ta dela pravosnažno osuđena do kraja 1952. Od amnestije za određena krivična dela izuzeta su lica koja su kao naredbodavci i organizatori izvršila ta dela ili su za ta dela osuđena u povratu. Od amnestije su sasvim izuzeta lica koja kao pokretači i organizatori i danas aktivno rade protiv ustavnog uređenja Jugoslavije i lica koja su u drugom svetskom ratu kao pripadnici nacionalnih manjina učestvovali i saradivali u neprijateljskim vojnim formacijama, političkim i drugim organizacijama, a imaju prebivalište u inostranstvu.

Zakon o dopuni Krivičnog zakonika (»Službeni list FNRJ«, 11/62). Ovom dopunom unosi se u Krivični zakonik novi član (320a), koji sadrži novo krivično delo — ođavanje podataka kojim se nanosi šteta interesima društvene zajednice. To delo predstavlja takvo ođavanje poverljivih podataka ili dokumenata koje se ne može okvalifikovati ni kao ođavanje poslovnih ili službenih tajne niti kao ođavanje vojne tajne ili špijunaže. Učinioci ovoga dela mogu biti službeni i sva druga lica koja za poverljive dokumente ili podatke budu saznala pri vršenju poverenih im državnih ili društvenih poslova. Objavljivanje poverljivih podataka ili dokumenata putem štampe, radija ili na drugi sličan način, inkriminise se kao teže krivično delo.

Zakon o revalorizaciji osnovnih sredstava i sredstava zajedničke potrošnje privrednih organizacija (»Službeni list FNRJ«, 12/62). Popis i procena osnovnih sredstava koja su zatečena kod privrednih organizacija 31. decembra 1952. vršeni su u 1953. Korekcije su vršene 1958. na bazi linearnog povećanja ranijih procena za 17%. Međutim, kasnije su vršena ulaganja u nova osnovna sredstva, koja su knjižena po vrednosti tih ulaganja (znatno veće cene i nejednaki kurs dolara), pa je i vrednost sredstava privrednih organizacija iskazivana veoma nejednako.

Da bi se obezbedilo pravilno funkcionisanje privrednog sistema i delovanje njegovih instrumenata, u toku 1962. izvršice se revalorizacija osnovnih sredstava i sredstava zajedničke potrošnje privrednih organizacija sa cenama po kojima se danas vrše njihova zamena i nova investiciona ulaganja. Zakonom je dato ovlašćenje Saveznom izvršnom veću da propiše koeficijente i postupak za revalorizaciju, kao i da, saglasno načelima utvrdjenim ovim zakonom, propiše revalorizaciju osnovnih sredstava i sredstava zajedničke potrošnje samostalnih ustanova i drugih organizacija i revalorizaciju stambenih zgrada.

Zakon o izmeni Zakona o doprinosu iz dohotka privrednih organizacija (»Službeni list FNRJ«, 12/62). Prema dosadašnjim propisima, utvrđivanje i raspodela ukupnog prihoda i dohotka privrednih organizacija vršeni su na osnovu realizacije po izdatim fakturama i drugim vidovima realizacije koji su bili izjednačavani sa fakturisanim realizacijom, bez obzira da li su bili naplaćeni ili ne. Prema ovom zakonu, međutim, ukupan prihod privredne organizacije čine naplaćeni iznosi za prodatu robu i izvršene usluge, kao i naplaćeni iznosi za druge vrednosti, koje privredna organizacija ostvari u svom poslovanju, bez obzira da li su za tu robu, usluge i vrednosti izdate fakture ili ne. Raspodela dohotka vršice se na bazi realizovanih sredstava privredne organizacije, čime će se otkloniti razni vidovi fiktivnih obračuna i uspostaviti mnogo veća disciplina privrednih organizacija u trošenju sredstava. Pored toga, ovaj sistem orijentisace privredne organizacije na kupce koji imaju obezbeđena sredstva za plaćanje, čime će se smanjiti obim međusobnog kreditiranja i povećati stepen likvidnosti privrednih organizacija. U daljim odredbama ovog zakona predviđeni su način i postupak na koji će privredne organizacije utvrđivati svoj ukupan prihod u 1961.

Opšti zakon o uređivanju i korišćenju gradskog zemljišta (»Službeni list FNRJ«, 12/62). Ovim zakonom dato je ovlašćenje opštinama i narodnim republikama da regulišu odnose u pogledu uređenja i korišćenja gradskog zemljišta na način koji njima najbolje odgovara, s obzirom na njihove stvarne potrebe i mogućnosti. Pri tome Zakon polazi sa stanovišta uvođenja ekonomskih principa u poslovima uređenja i korišćenja gradskog zemljišta. Uбудuće će se gradsko zemljište davati na korišćenje, po pravilu, putem konkursa, a samo izuzetno, i to za određene društvene potrebe, neposrednom pogodbom. Zakonom se predviđa da je korisnik zemljišta dužan platiti naknadu za ustupljeno zemljište u visini naknade propisane za nacionalizaciju odgovarajućeg građevinskog zemljišta na tom području. Pored toga, narodne republike mogu propisati ovlastiti opštinske narodne odbore da, umesto dosadašnje zonske razlike, mogu uvoditi plaćanje stalnog doprinosa za korišćenje zemljišta, u zavisnosti od opremljenosti zemljišta komunalnim objektima, njegovog položaja u naselju, racionalnosti njegovog iskorišćavanja i drugih okolnosti značajnih za određeno područje, osim ako su u pitanju objekti za određenu namenu (za vojne, međunarodne i dr. potrebe).

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o stambenim odnosima (»Službeni list FNRJ«, 12/62). Ovim zakonom omogučava se samostalne delovanje kućnih saveta i dosadašnji fondovi za upravljanje i održavanje spajaju se u jedinstveni fond zgrade. Kućni saveti i stanari utvrđivače i visinu sredstava potrebnih za održavanje zgrade. U cilju izdvajanja sustansarskih delova stana, Zakonom se daje pravo korisniku zgrade i sopstveniku porodične stambene zgrade odnosno stana u kojem postoje sustansarski odnosi, da u skladu sa građevinskim propisima mogu vršiti prepravke odnosno izdvajati delove stana u posebne stanove i dati otkaz preostalim sustansarima, pod uslovom da im osiguraju druge stanove koji odgovaraju delovima stana koje su dotle koristili. Zakonom su data i šira ovlašćenja za prenošenje poslova u vezi sa održavanjem i upravljanjem stambenim zgradama sa nadležnih državnih organa na stambene zajednice, opštinske fondove za stambenu izgradnju ili druge, specijalno za to formirane organizacije.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o poslovnim zgradama i prostorijama (»Službeni list FNRJ«, 12/62). Ovim zakonom daju se šira ovlašćenja narodnom odboru opštine da, u cilju suzbijanja nekih uočenih zloupotreba pri korišćenju prava otkaza poslovnih prostorija, svojim propisima može ograničavati ta prava. Pri tome Zakon uzima kao osnovu slobodno sklapanje ugovora o zakupu i slobodno otkazivanje tog ugovora, što će stimulatino delovati na izgradnju novih i na davanje u zakup svih raspoloživih poslovnih prostorija. Zakon, pored toga, daje pravo zakupodavcu da može otkazati zakup poslovne prostorije ako mu je prostorija potrebna ili ako smatra da zakup nije realan, osim ako ugovorom nije drukčije predviđeno.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o svojini na delovima zgrada (»Službeni list FNRJ«, 12/62) usklađuje odredbe Zakona o svojini na delovima zgrada sa promenama koje su izvršene u Zakonu o stambenim odnosima. Građanin ili pravno lice koje namerala da proda stambenu zgradu ili stan kao poseban deo zgrade, obavezno je da, preporučeni pismom ili podneskom preko suda, ponudi na prodaju licu koje na stan u toj zgradi ili posebnom delu zgrade ima stanarsko pravo i da mu saopšti cenu i uslove prodaje. Ako nosilac stanarskog prava u roku od 30 dana ne prihvati ovakvu ponudu, ponuđač može zgradu ili posebni deo zgrade prodati drugom licu, ali ne po nižoj ceni.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o finansiranju stambene izgradnje (»Službeni list FNRJ«, 12/62). Promene koje se ovim zakonom unose u sadašnji sistem finansiranja stambene izgradnje, uslovljene su promenama koje su izvršene u Zakonu o stambenim odnosima. Sredstva koja opštinski stambeni fond ostvari iz dela zakupnine za poslovne prostorije i zgrade, mogu se koristiti za kreditiranje izgradnje stanova i poslovnih prostorija, kao i za izgradnju objekata (poslovnih zgrada i komunalnih uređaja) koji neposredno služe naselju.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o ratnim vojnim invalidima (»Službeni list FNRJ«, 12/62). Ovim zakonom izvršena je decentralizacija poslova u vezi sa zaštitom ratnih vojnih invalida. Rešenja u prvom stepenu u ovim poslovima donosiće, umesto sreskih, odgovarajući opštinski organi, a rešenja u drugom stepenu, umesto republičkih odnosno pokrajinskih organa, odgovarajući sreski organi.

Odluka o odobrenju završnog računa Opšteg investicionog fonda za 1960. godinu (»Službeni list FNRJ«, 12/62). U 1960. ukupni prihodi Fonda iznosili su 284,4 milijarde din., a ukupni rashodi 334,1 milijardu din. Negativni saldo u 1960. nastao je zbog toga što je plan priliva sredstava ostvaren sa svega 86,4%, dok je plan utroška sredstava iz Fonda ostvaren sa 100%. Odlukom se prikazuje stanje bilansa Fonda na dan 31.XII 1960. sa ukupnim sredstvima od 916,3 milijarde din. i sa ukupnim plasmanom sredstava Fonda od 1.108,4 milijarde din.

Odluka o ustupanju opština dela naplaćenog poreza na promet prirodnog vina i rakije (»Službeni list FNRJ«, 12/62). Učešće opština u prihodima od poreza na promet prirodnog vina i rakije povećava se od 20% na 50%. Ovo povećanje ima, pored ostalog, za cilj da što više zainteresuje opštine da propisom obuhvate sve proizvedene količine vina i rakije i na taj način povećaju prihode.

Odluka o potvrdi uredbi Saveznog izvršnog veća (»Službeni list FNRJ«, 12/62), kojom se potvrđuju: Uredba o izmeni Uredbe o spoljnotrgovinskom poslovanju (»Službeni list FNRJ«, 51/61), Uredba o izmeni Uredbe o porezu na dohodak (»Službeni list FNRJ«, 53/61), Uredba o izmenama Uredbe o zanatskim radnjama i zanatskim preduzećima (»Službeni list FNRJ«, 53/61), Uredba o izmeni i dopuni Uredbe o osnivanju preduzeća i radnji (»Službeni list FNRJ«, 53/61), Uredba o izmeni i dopuni Uredbe o prestanku preduzeća i radnji (»Službeni list FNRJ«, 53/61), Uredba o izmenama Uredbe o ugostiteljskim preduzećima i radnjama (»Službeni list FNRJ«, 6/62), Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o porezu na promet (»Službeni list FNRJ«, 6/62), Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o trgovinskoj delatnosti i trgovinskim preduzećima i radnjama (»Službeni list FNRJ«, 6/62).

Na kraju, Skupština je izabrala i određeni broj povremenih sudija Vrhovnog privrednog suda.

P. A.

SEDNICE REPUBLIČKIH NARODNIH SKUPŠTINA

NARODNA SKUPŠTINA NR SRBIJE

9. I 10. FEBRUARA 1962.

Na sednicama od 9. i 10. februara 1962. Narodna skupština NR Srbije pretresla je 6 izveštaja svojih odbora, donela 3 preporuke, izabrala jednog predsednika okružnog suda i jednog sudiju okružnog privrednog suda, razrešila dve sudije okružnog suda i saslušala odgovore na dva poslanička pitanja.

Izveštaji koje je Skupština pretresla na zajedničkoj sednici domova, 9. februara 1962:

Izveštaj o pojavama i problemima u korišćenju društvenih sredstava. U ovom izveštaju, koji je pripremio Odbor za društveni nadzor, istaknuto je da je analiza završnih računa privrednih organizacija za 1960. i periodičnih obračuna za 1961. pokazala da je društvena imovina korišćena uglavnom racionalno, ali da je bilo i nezakonitog korišćenja. Stoga je u Izveštaju i diskusiji istaknut značaj društvene i druge kontrole. U vezi sa pretnjanjem ovog izveštaja, Skupština je donela i Preporuku o merama za bolje čuvanje društvene imovine i jačanje društvene i druge kontrole u njenom korišćenju i raspolaganju.

Izveštaj o problemima raspodele budžetskih sredstava u NR Srbiji, kojije pripremio takođe Odbor za društveni nadzor, ukazuje na probleme budžetske potrošnje, u prvom redu u opštinama, a naročito u onim koje raspoloživim prihodima ne mogu da podmire potrebe narodnog odbora i ustanova i organizacija na svom području.

Izveštaj o stanju i problemima drvene industrije NR Srbije. Odbor za privredu u ovom izveštaju ističe potrebu da investiciona sredstva namenjena razvoju drvene industrije treba prvenstveno trošiti na rekonstrukciju i modernizaciju postojećih preduzeća. Takođe je preporučena specijalizacija preduzeća, udruženja i prodavnica, kao i razvijanje raznovrsne proizvodnje.

Izveštaji koje je pretreslo Veće proizvođača, 10. februara 1962:

Izveštaj o nekim problemima radničkog upravljanja u poštansko-telegrafsko-telefonskom saobraćaju u NR Srbiji. U ovom izveštaju, koji je pripremio Odbor za privredne organizacije Veća proizvođača, istaknuto je da, iako su postignuti znatni uspehi u sprovođenju organizacije ptt saobraćaja i u radu organa upravljanja, pred ptt organizacijama još uvek stoje zadaci daljeg usavršavanja organizacije i funkcionisanja organa upravljanja. S tim u vezi, Veće je usvojilo Preporuku o merama za dalje jačanje i razvijanje samoupravljanja u ptt saobraćaju.

Izveštaj o pitanjima iz oblasti korišćenja godišnjeg odmora i izgradnje i funkcionisanja odmarališta, koji je pripremio Odbor za pitanja rada i socijalnog staranja Veća proizvođača, ističe da je stalnim ulaganjima materijalnih sredstava i zalaganjem organa radničkog i društvenog samoupravljanja izgrađen niz izletišta i odmarališta, čime su stvoreni uslovi za bolje korišćenje odmora, ali da, i pored toga, sadašnji kapaciteti ne zadovoljavaju.

Preporuke koje je Skupština donela:

Preporuka o merama za bolje čuvanje društvene imovine i jačanje društvene i druge kontrole u njenom korišćenju i raspolaganju (»Službeni glasnik NR Srbije«, 8/62). Izvršnom veću, predstavničkim telima autonomnih jedinica, narodnim odborima i njihovim organima, zatim radničkim savetima i drugim organima upravljanja, Službi društvenog knjigovodstva i društveno-političkim organizacijama, preporučuje se da poklone više pažnje razvijanju društvenog nadzora, ostvarivanju zakonitosti i otklanjanju slabosti i teškoća u korišćenju društvene imovine.

Preporuka o merama za dalje jačanje i razvijanje samoupravljanja u poštansko-telegrafsko-telefonskom saobraćaju (»Službeni glasnik NR Srbije«, 8/62). Zajednicama ptt preduzeća, ptt preduzećima i njihovim organima upravljanja preporučuje se da, u granicama svojih ovlašćenja, preduzmu mere za sređivanje odnosa između zajednica, preduzeća i jedinica i pogona u okviru preduzeća, da usmere svoju aktivnost na iznalaženje unutrašnjih rezervi, proširivanje uslužnih delatnosti, poboljšavanje kvaliteta rada, podizanje produktivnosti rada, ekonomičnosti poslovanja, iznalaženje stimulativnih oblika raspodele ličnih dohodaka, donošenje internih propisa, kao i da sprovede sistematsku politiku školovanja i stručnog osposobljavanja radnika.

Preporuka o unapređenju organizacije i poboljšanju uslova za korišćenje odmora radnih ljudi (»Službeni glasnik NR Srbije«, 8/62). Većima proizvođača narodnih odbora opština i srezova preporučuje se, između ostalog, izgradnja jevtinijih i racionalnijih objekata za dnevni, nedeljni i godišnji odmor.

21. FEBRUARA 1962.

Na sednicama od 21. februara 1962. Narodna skupština je usvojila Društveni plan NR Srbije za 1962, Budžet NR Srbije za 1962, dva zakona i tri odluke, i pretresla i usvojila Izveštaj Odbora za predstavke i žalbe o radu Odbora od 1. juna 1961. do 10. februara 1962.

Akti koje je Skupština usvojila:

Društveni plan Narodne Republike Srbije za 1962. godinu (»Službeni glasnik NR Srbije«, 8/62). Porast društvenog proizvoda u 1962. u odnosu na 1961. predviđa se za 16,8%, a nacionalnog dohotka za 16,7%. Po oblastima, porast društvenog proizvoda očekuje se: u industriji za 13,5%, poljoprivredi za 29,7%, šumarstvu za 23,1%, građevinarstvu za 9,7%, saobraćaju za 13,1%, trgovini, ugostiteljstvu i turizmu za 12,5%, zanatstvu za 1,9%, i ostalim delatnostima za 7,5%. Računa se da će izvoz u ukupnom iznosu porasti za 14% do 15% u odnosu na 1961, od toga izvoz industrijskih proizvoda za oko 30% više nego u 1961.

Ukupna investiciona ulaganja predviđaju se za 12,2% više nego u 1961. Investicije u osnovne fondove privrede nerazvijenih područja iznoseći oko 68 milijardi, od čega na Autonomnu Kosovsko-Metohijsku Oblast otpada oko 40, a na ostale delove Srbije oko 28 milijardi din.

U fondove društvenog standarda uložiće se 118 milijardi din., što je za 13,8% više nego u 1961. Za izgradnju stanova predviđa se oko 66 milijardi dinara, za komunalnu privredu oko 19, za povećanje školskih površina oko 17,4, za proširenje kapaciteta zdravstvenih ustanova oko 9, za razvoj naučnih ustanova oko 2 milijarde din.

Budžet Narodne Republike Srbije (»Službeni glasnik NR Srbije«, 8/62) predviđa ukupne prihode u iznosu od 43.425 miliona din., rashode od 41.109 miliona din., i budžetsku rezervu od 2.316 miliona din.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o učešću političko-teritorijalnih jedinica u zajedničkim prihodima (»Službeni glasnik NR Srbije«, 8/62) predviđa da srezovima i opštinama od prihoda iz zajedničkih izvora pripada 55,67%, s tim da učešće opština mora iznositi najmanje 29%. Republici pripada 34,33% od ukupnih zajedničkih prihoda ostvarenih na njenom području, a Autonomnoj Pokrajini Vojvodini 17,8% od ukupnih zajedničkih prihoda ostvarenih na njenom području. Zakon sadrži i odredbe o povećanom učešću određenih srezova i opština u zajedničkim prihodima radi obezbeđenja sredstava za finansiranje okružnih i okružnih privrednih sudova i za lečenje bolesnika u psihijatrijskim bolnicama.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o raspodeli doprinosa za društvene fondove za školstvo (»Službeni glasnik NR Srbije«, 9/62) određuje da fondu za školstvo autonomnih jedinica pripada 40%, umesto 30%, od dela koji se uplaćuje u Republički fond za školstvo.

Odluka o davanju saglasnosti na finansijski plan Republičkog društvenog fonda za školstvo za 1962. godinu (»Službeni glasnik NR Srbije«, 8/62). Daje se saglasnost na finansijski plan Republičkog fonda za školstvo za 1962, sa prihodima od 13.237.036.160, i rashodima u istoj visini.

Odluka o određivanju stope po kojoj će se od doprinosa koji pripada Investicionom fondu Narodne Republike Srbije izdvajati deo doprinosa za Republički fond za razvoj privredno nerazvijenog područja (»Službeni glasnik NR Srbije«, 8/62) predviđa da će se u Republički fond za razvoj privredno nerazvijenog područja uplaćivati 23% od iznosa koji privredne organizacije, osim privrednih organizacija u Autonomnoj Kosovsko-Metohijskoj Oblasti, uplaćuju u Investicioni fond NR Srbije. U isti fond uplaćuje se 45% od doprinosa koji su privredne organizacije sa celog područja Srbije dužne da uplate, prema svojim završnim računima za 1961, u Republički investicioni fond.

Odluka o odobrenju završnog računa Investicionog fonda Narodne Republike Srbije za 1960. godinu (»Službeni glasnik NR Srbije«, 8/62). Odobrava se završni račun Investicionog fonda NR Srbije za 1960. godinu, sa ostvarenim prilivom sredstava od 14.059.186.000 din., korišćenjem sredstava od 6.943.960.000 din. i viškom koji se prenosi u 1961. godinu od 7.115.226.000 din.

J. S.

SABOR NR HRVATSKE

22. I 23. FEBRUARA 1962.

Na sednicama od 22. i 23. februara 1962. Sabor NR Hrvatske usvojio je Društveni plan NR Hrvatske za 1962. godinu, Zakon o budžetu NR Hrvatske (Republičkom budžetu) za 1962. godinu, Zakon o fondovima za puteve i još 6 zakona i 3 odluke. Sabor je takođe razrešio od dužnosti predsednika Okružnog suda u Zagrebu, jednog sudiju Vrhovnog suda NR Hrvatske i jednog sudiju Okružnog privrednog suda u Osijeku, a zatim izabrao po jednog sudiju Vrhovnog suda NR Hrvatske i Višeg privrednog suda u Zagrebu, predsednika Okružnog suda u Zagrebu i po jednog sudiju okružnih sudova u Bjelovaru, Karlovcu, Osijeku, Splitu i Zagrebu. Pored toga, Sabor je usvojio Izveštaj Odbora za predstavke i žalbe Sabora o radu u drugom polugodištu 1961. i Izveštaj Administrativnog odbora Sabora o finansijskom poslovanju Sabora u IV tromesečju 1961.

Akti koje je Sabor usvojio:

Društveni plan Narodne Republike Hrvatske za 1962. godinu (»Narodne novine NR Hrvatske«, 9/62). Planom se predviđa porast društvenog bruto proizvoda u 1962. za oko 11,8% u odnosu na 1961, dok će se, uz predviđeni porast stanovništva od 7%, nacionalni dohodak povećati za 9,8%. Ukupna investiciona ulaganja u 1962. treba da iznose 320,7 milijardi din., što je za 11% više nego u 1961. Od toga društvene bruto investicije u osnovne fondove privrede treba da iznose 176,7 milijardi din., ili za 8,3% više nego u 1961, a ulaganja u neprivredne investicije 79 milijardi, ili za 12,8% više nego u 1961. Društveni plan predviđa i investiciona ulaganja u osnovna sredstva na kompaktnom nerazvijenom području u iznosu od oko 30 milijardi din.

Obim industrijske proizvodnje u 1962. biće, prema predviđanjima, za 12% veći od obima ostvarenog u 1961. Predviđa se porast radne snage u industriji za 4,9% i porast produktivnosti rada za 6,8% u odnosu na 1961. Ukupna poljoprivredna proizvodnja porašće, prema predviđanjima, za oko 8%, u čemu proizvodnja na društvenim gazdinstvima za oko 27%, u kooperaciji za 49%, a na privatnom sektoru izvan kooperacije za 2,3%. Najveći porast proizvodnje očekuje se u ratarstvu — za 18%. Fizički obim građevinske delatnosti treba da bude veći za 11% od obima ostvarenog u 1961. Povećanje obima saobraćajnih i ptt usluga iznosiće 14,8% u odnosu na obim ostvaren u 1961. U pomorskom saobraćaju očekuje se porast brodskih kapaciteta trgovačke flote za 9,1%, a u rečnom saobraćaju za 4,4%. Predviđa se da će ukupna investiciona ulaganja u saobraćaj biti za oko 16% veća od ulaganja ostvarenih u 1961. U trgovini na malo očekuje se porast za 12%, a u trgovini na veliko za 8%. Inostrani turizam, prema predviđanjima, porašće za 12%, a domaći za 6%. Porast prometa u ugostiteljstvu predviđa se za 8%. Očekuje se da će se povećati obim zanatske proizvodnje i usluga, i to u društvenom zanatstvu za 12%, a u celini za oko 5%.

Povećanje ukupnih ličnih dohoda u društvenom sektoru predviđa se za oko 15,5%. Ukupna ulaganja u društveni standard u 1962. treba da iznose oko 72,2 milijarde din., ili 17,1% više nego u 1961, od čega u stambeno-komunalnu izgradnju 54 milijarde din., ili 13,8% više nego u 1961, a u izgradnju u oblasti kulturno-socijalnih delatnosti 18,2 milijarde din., ili 23% više nego u 1961. Broj zaposlenih očekuje se da će porasti za 4,7%, a produktivnost rada za 7%.

Zakon o učešću srezova i opština u prihodima ostvarenim iz zajedničkih izvora prihoda Narodne Republike Hrvatske (»Narodne novine NR Hrvatske«, 10/62). Zakonom se određuje da srezovima pripada 56% do 90% prihoda ostvarenih iz zajedničkih izvora prihoda na njihovom području. U okviru procenta učešća propisanog za pojedini srez, opštini pripada najmanje 27% od zajedničkih prihoda ostvarenih na njenom području. Prihodi od sudskih taksa raspoređuju se tako da 20% ide na finansiranje programa investicija i opreme sudskih zgrada, 32% pripada republikom budžetu i republičkim fondovima, a 48% srezu na čijem je području prihod ostvaren. Zakon na kraju raspoređuje na pojedine srezove ukupan iznos opštinskog poreza na dohodak od poljoprivrede koji ulazi u zajedničke izvore prihoda.

Zakon o budžetu Narodne Republike Hrvatske (Republičkom budžetu) za 1962. godinu (»Narodne novine NR Hrvatske«, 10/62) predviđa prihode Narodne Republike Hrvatske u iznosu od 19.305.900.000 din. i rashode od 17.575.900.000 din., dok se iznos od 1.730.000.000 din. predviđa za posebnu budžetsku rezervu.

Zakon o finansijskim planovima republičkih fondova koji nemaju posebni organ upravljanja za 1962. godinu (»Narodne novine NR Hrvatske«, 10/62) donosi finansijske planove za 1962. godinu. Fondovi za unapređivanje izdavačke delatnosti NR Hrvatske, s prihodima i rashodima od 488 miliona din., i fondovi za socijalne ustanove NR Hrvatske, s prihodima i rashodima od 430 miliona din.

Zakon o osnivanju Banke Narodne Republike Hrvatske (»Narodne novine NR Hrvatske«, 10/62). Ovim zakonom osniva se Banka Narodne Republike Hrvatske kao poslovna banka, sa sedištem u Zagrebu. Zakonom su tačno određeni poslovi Banke i izvori njenih prihoda. Organi upravljanja Republikom bankom su Upravni odbor i generalni direktor. Neke poslove upravljanja Bankom, prema odredbama Zakona o bankama i Statutu Banke, obavlja Savet radnog kolektiva Banke.

Zakon o fondovima za puteve (»Narodne novine NR Hrvatske«, 10/62) propisuje da se za raspolaganje sredstvima koja su namenjena održavanju, rekonstrukciji i izgradnji javnih puteva, mogu osnivati fondovi za puteve, i to republički, sreski i opštinski fondovi. Dva ili više srezova ili opština mogu osnovati zajednički fond za puteve. Međusobne odnose osnivači zajedničkog fonda utvrđuju ugovorom. Zakonom su određeni i izvori prihoda fondova za puteve. Fondovi za puteve imaju društveni organ upravljanja.

Zakon o uplaćivanju doprinosa za stambenu izgradnju (»Narodne novine NR Hrvatske«, 10/62) određuje, u skladu sa Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o doprinosu za stambenu izgradnju (»Službeni list FNRJ«, 52/61), da se na području NR Hrvatske doprinos za stambenu izgradnju u 1962. plaća tako što se 50% doprinosa uplaćuje u fond za stambenu izgradnju opštine na čijem se području nalazi prebivalište radnika na čiji se lični dohodak odnosno primanja obračunava i plaća doprinos, a 50% u fond za stambenu izgradnju opštine na čijem se području nalazi sedište odnosno prebivalište isplatioca ličnog dohotka radnika.

Zakon o ukidanju poreza na promet duvanom (»Narodne novine NR Hrvatske«, 10/62) ukida porez na promet duvanom, koji je bio uveden Zakonom o porezu na promet duvanom (»Narodne novine NR Hrvatske«, 48/60).

Zakon o izmeni područja opštine i srezova u Narodnoj Republici Hrvatskoj (»Narodne novine NR Hrvatske«, 7/62). Ovim zakonom ukinuti su srez Ogulin (njegovom područje pripojeno je srezovima Karlovac i Gospić) i 22 opštine u sedam srezova.

Odluka o osnivanju Fakulteta političkih nauka u Zagrebu (»Narodne novine NR Hrvatske«, 10/62). Odlukom se u sastavu Sveučilišta osniva Fakultet političkih nauka. Nastava na Fakultetu, na kojem studije traju četiri godine, započinje u zimskom semestru školske 1962/63. Osnovni zadatak Fakulteta je da obrazuje stručnjake sa visokom spremom za društveno-političku delatnost u društvenim, političkim i drugim organizacijama, organima i ustanovama.

Sabor je na kraju usvojio Odluku o oslobodenju rudnika kamenog uglja od uplate dela doprinosa budžetima iz ličnog dohotka radnika (»Narodne novine NR Hrvatske«, 10/62) i **Odluku o ustupanju dela doprinosa za eksploataciju rudnog blaga Investicionom fondu opštine Dugo Selo** (»Narodne novine NR Hrvatske«, 10/62).

E. K.

NARODNA SKUPŠTINA NR SLOVENIJE

6. FEBRUARA 1962.

Na sednicama Narodne skupštine NR Slovenije od 6. februara usvojeni su Rezolucija o politici privrednog razvoja NR Slovenije za 1962, zatim tri zakona, šest odluka i jedno rešenje. Dati su takođe odgovori na dva poslanička pitanja.

Akti koje je Skupština usvojila:

Rezolucija o politici privrednog razvoja NR Slovenije za 1962. godinu (»Uradni list LRS«, 5/62), na osnovu postignutih rezultata privrednog razvoja NR Slovenije u 1961, postavlja kao osnovni zadatak u privrednom razvoju Republike u 1962. dalje usavršavanje privrednog sistema, uz znatno povećanje proizvodnje i produktivnosti u skladu sa potrebama tržišta, kao i intenzivno povećanje izvoza.

Ubrzanim povećanjem produktivnosti rada, potpunijim korišćenjem sadašnjih i brzim osposobljavanjem za proizvodnju novih kapaciteta, društveni bruto-proizvod u 1962. treba da se poveća za 11% do 12%. Očekuje se da će produktivnost rada na društvenom sektoru proizvodnje porasti za 8% do 9%. Znatnije povećanje proizvodnje očekuje se naročito u industriji, koja treba da se šire uključuje u međunarodnu podelu rada i da stalno povećava izvoz. U poljoprivredi, gde se takođe predviđa znatno povećanje proizvodnje, potrebno je dalje jačati društvena gazdinstva i proširivati proizvodnju u kooperaciji. Znatno pojačana privredna aktivnost predviđa se i u građevinarstvu, trgovini, turizmu, ugostiteljstvu i zanatstvu. Ukupan izvoz iz NR Slovenije treba da se u ovoj godini poveća za 18%, a izvoz samo industrijskih proizvoda za oko 22%.

Raspoloživa investiciona sredstva ulagaće se u takve objekte i delatnosti u kojima će se sa najmanjim ulaganjima najbrže postići najveći rezultati (elektroindustrija, hemijska industrija, saobraćaj, poljoprivreda i turizam).

U skladu sa povećanjem proizvodnje i produktivnosti rada predviđa se i porast realnih ličnih dohoda. Ovak princip treba da dođe do izražaja u pravilnicima o unutrašnjoj raspodeli čistog prihoda. Princip raspodele ličnih dohoda prema radu treba da se u ovoj godini uvede u svim društvenim službama, a postepeno i u javnoj upravi.

Rezolucijom se predviđa intenzivan razvoj delatnosti u oblasti društvenog standarda. U stambenoj izgradnji treba skratiti rokove građenja, upotrebljavati tipске projekte i elemente i graditi na koncentrisanim gradilištima. Društveno upravljanje u školama treba dalje razvijati, a političko-teritorijalne jedinice su dužne da obezbede potrebna sredstva za nesmetanu delatnost škola koje su one osnivale. U oblasti kulture i prosvete razvijace se delatnosti namenjene širim masama, a komunama se preporučuje da pridu formiranj svoje kulturne politike. Naučnoistraživačke ustanove treba svoje programe što više da prilagode potrebama privrede. Pored toga, u 1962. dalje će se povećavati kapaciteti bolnica, poboljšavati uslovi za zdravstvenu zaštitu u prirodnom lečilištu, povećati medicinska rehabilitacija invalida, i dr. Predviđa se takođe jačanje stambenih zajednica, koje treba brže da razvijaju uslužne servise za pomoć domaćinstvima.

Na kraju, Narodna skupština poziva narodne odbore, privredne organizacije, samostalne ustanove i sve druge organizacije da pomognu ostvarivanje ciljeva i smernica datih u Rezoluciji.

Zakon o utvrđivanju učešća srezova u zajedničkim izvorima prihoda (»Uradni list LRS«, 5/62) predviđa da srezovima pripada 55% zajedničkih izvora prihoda prikupljenih na njihovom području. Radi uravnoteženja budžeta, srezovima Kopar i Novo Mesto odobrava se dopunsko učešće od 17% u ovim izvorima, a srezovima Nova Gorica i Murska Sobota — 30%. Sa istim procentima srezovi učestvuju i u doobi sudskih taksa ubranih na njihovom području. Opštinama pripada najmanje 29% od zajedničkih izvora prihoda ubranih na području opštine.

Zakon o budžetu NR Slovenije za 1962. godinu (»Uradni list LRS«, 5/62), kojim se predviđaju ukupni budžetski prihodi Republike u iznosu od 20.650 miliona din., ograničenje prihoda od 1.080 miliona din. i ukupni rashodi u iznosu od 19.570 miliona din. Budžete republičkih organa koji bi se osnivali u toku 1962. potvrđivalo bi Izvršno veće. Finansiranje okružnih redovnih i privrednih sudova i okružnih javnih tužilaštava preneto je na srezove, a finansiranje sreskih sudova i sreskih javnih tužilaštava na opštine.

Zakon o utvrđivanju dela doprinosa za stambenu izgradnju (»Uradni list LRS«, 5/62) kojim se predviđa da 50% stambenog doprinosa iz ličnih dohoda pripada fondu za stambenu izgradnju one opštine u kojoj se nalazi sedište isplatioca ličnih dohoda, a drugih 50% fondu opštine u kojoj primaoci ličnih dohoda stalno borave.

Odluka o određivanju visine doprinosa za Društveni investicioni fond NR Slovenije (»Uradni list LRS«, 5/62), kojom se predviđa da privredne organizacije na području Republike uplaćuju u Društveni investicioni fond 20% od čistog prihoda koji prenose u svoj poslovni fond ili fond zajedničke potrošnje.

Odluka o posebnoj obaveznoj rezervi fondova (»Uradni list LRS«, 5/62), kojom se ustanovljava posebna republička obavezna rezerva fondova. U ovu rezervu izdvaja se 5% novčanih sredstava iz poslovnog fonda i fonda zajedničke potrošnje privrednih organizacija, iz društvenih investicionih fondova Republike, srezova i opština, kao i iz drugih republičkih, sreskih i opštinskih fondova, osim iz fondova za školstvo i stambenu izgradnju. Ova sredstva se uplaćuju na poseban račun Opšte privredne banke NR Slovenije, koja ih može koristiti za davanje kredita privrednim organizacijama za obrtna sredstva.

Odluka o posebnoj obavezoj rezervi komunalnih banaka kod Opšte privredne banke NR Slovenije (»Uradni list LRS«, 5/62), kojom se predviđa da komunalne banke izdvajaju u ovu rezervu 5% svojih novčanih sredstava kojima raspolaze prema odredbama Saveznog društvenog plana za 1962. Izvršno veće NR Slovenije može u toku godine promeniti stopu doprinosa za ovu rezervu, koja se izračunava od osnovice za izračunavanje savezne obavezne rezerve.

Odluka o utvrđivanju dela stambenog doprinosa koji se uplaćuje u Fond za stambenu izgradnju NR Slovenije (»Uradni list LRS«, 5/62). Odlukom se predviđa da se u ovaj fond uplaćuje 25% od stambenog doprinosa koji privredne organizacije, državni organi, ustanove, društvene organizacije i drugi uplaćuju u stambene fondove opština.

Odluka o deobi sredstava političko-teritorijalnih jedinica za održavanje, rekonstrukcije i izgradnju javnih puteva (»Uradni list LRS«, 5/62), kojom se predviđa da opštinama pripada 30%, srezovima 20%, a Republici 50% od sredstava koja se po Zakonu o preduzećima za puteve stvaraju za finansiranje održavanja, rekonstrukcija i izgradnje javnih puteva u pojedinim opštinama odnosno srezovima. Visinu sredstava koja se mogu upotrebiti za održavanje puteva u gradovima i gradskim naseljima utvrđuju narodni odbori opština.

Odluka o osnovama i visini doprinosa za društvene fondove za školstvo koje plaćaju privatne zanatlije (»Uradni list LRS«, 5/62). Odlukom se predviđa da privatne zanatske radnje, privatne ugostiteljske radnje, vlasnici privatnih dramskih motornih vozila koji se bave javnim prevozom i vlasnici privatnih brodova koji se koriste za javni prevoz, uplaćuju doprinos u društvene fondove za školstvo po stopi od 10% od osnovice po kojoj plaćaju porez.

Rešenje o razrešenju i izboru sudija okružnih sudova (»Uradni list LRS«, 5/62) kojim su razrešeni dužnosti 2 sudije Okružnog suda u Mariboru i izabran po jedan sudija okružnih sudova u Mariboru i Novom Mestu.

16. MARTA 1962.

Na sednicama Narodne skupštine NR Slovenije od 16. marta usvojena su dva zakona, jedna rezolucija, tri odluke i jedno rešenje. Dat je takođe odgovor na jedno poslaničko pitanje.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o Višoj upravnoj školi (»Uradni list LRS«, 9/62), kojim se dosadašnja Upravna škola u Ljubljani, osnovana 1956, pretvara u Višu upravnu školu, sa sedištem u Ljubljani. Zadatak Više upravne škole je da za upravu sprema kadrove sa višom stručnom spremom i da organizuje nastavu za stručno usavršavanje upravnih službenika.

Zakon o Višoj ekonomsko-komercijalnoj školi u Mariboru (»Uradni list LRS«, 9/62) kojim se Viša komercijalna škola u Mariboru, osnovana 1959, pretvara u Višu ekonomsko-komercijalnu školu. Zadatak ove škole je da školuje kadrove sa višom stručnom spremom za ekonomske i komercijalne službe, kao i da organizuje stručno usavršavanje kadrova u ovoj struci.

Rezolucija o korišćenju republičkih fondova u 1962. godini (»Uradni list LRS«, 9/62), u kojoj su data osnovna načela za korišćenje sredstava iz svih republičkih fondova, kao i smernice za upotrebu sredstava pojedinih fondova. Organi upravljanja fondova dužni su da o korišćenju sredstava redovno izveštavaju Izvršno veće, koje će, najmanje jednom godišnje, podneti o tome izveštaj Narodnoj skupštini. U toku 1962. sredstva republičkih fondova koristeće se na sledeći način:

Republički investicioni fond (ukupno 13.412 miliona din.) davaće u 1962. zajmove za rekonstrukcije, modernizaciju i proširenje preduzeća u oblasti industrije (elektroindustrija, hemijska industrija i građevinarstvo), poljoprivrede, saobraćaja i turizma. Ovim sredstvima će se naročito podsticati investicije u one privredne organizacije koje mogu doprineti povećanju izvoza, odnosno koje će omogućiti veći nerobni priliv deviza;

Fond »Borisa Kidriča« (833 miliona din.) usmeren je na pomaganje naučnoistraživačkih delatnosti kojima se ubrzava društveni razvoj, a naročito onih delatnosti kojima se doprinosi modernizaciji privrede i društvenih službi;

Fond za unapređivanje poljoprivrede (301 milion din.) koristeće se za naučnoistraživački rad u poljoprivredi (naročito za živinarstvo) i u šumarstvu;

Fond za unapređivanje kulturnih delatnosti (185 miliona din.) koristeće se za organizovanje kulturnih, naučnih i umetničkih manifestacija u Republici, federaciji i inostranstvu kojima se doprinosi afirmaciji dostignuća slovenačke kulture;

Fond za unapređivanje izdavačke delatnosti (277 miliona din.) usmeren je na pomaganje izdavanja onih publikacija koje su sa stanovništa društvenog razvoja najkorisnije i neophodne, odnosno koje su po svom značaju namenjene najširem krugu čitalaca;

Prešernov fond (oko 10 miliona din.) koristeće se za davanje stipendija u oblasti umetničkog stvaralstva;

Putni fond NR Slovenije (4.872 miliona din.) usmeren je na finansiranje izgradnje i poboljšanja osnovne republičke mreže puteva prvog i drugog reda i njenog osposobljavanja za savremeni dramski saobraćaj;

Fond za stambenu izgradnju NR Slovenije (3.857 miliona din.) usmeren je na finansiranje stambene i komunalne izgradnje u najvažnijim privrednim, upravnim i saobraćajnim centrima Republike;

Fond za školstvo NR Slovenije (5.368 miliona din.) koristeće se za finansiranje osnovnih delatnosti škola, za dovršavanje započetih školskih zgrada i za pripremu potpune tehničke dokumentacije za izgradnju školskih objekata;

Fond za neprivredne investicije (3.386 miliona din.) koristeće se za podmirjenje potreba republičkog značaja na području zdravstva, socijalne zaštite, kulturnih delatnosti i republičke uprave;

Fond za socijalne ustanove (111 miliona din.) usmeren je na finansiranje izgradnje opštinskih, sreskih i drugih socijalnih zavoda;

Namenska sredstva za izgradnju sudskih zgrada (788 miliona din.) koristeće se prvenstveno za izgradnju zgrada okružnih sudova i objekata koji služe tim sudovima;

Rezervni fond NR Slovenije za potrebe privrednih organizacija (1.320 miliona din.) koristeće se za stvaranje uslova za modernizaciju i razvoj onih privrednih organizacija koje usled zastarelih sredstava za proizvodnju nisu same u stanju da se uključe u nove uslove privrednjavanja.

Rešenje o davanju saglasnosti na finansijski plan Fonda za školstvo NR Slovenije za 1962. godinu. (»Uradni list LRS«, 9/62). Prihodi Fonda iznose 5.368 miliona din., a rashodi su u istoj visini. Upravni odbor Fonda je ovlašćen da, prema potrebi, u toku godine može vršiti virmanisanje sredstava u okviru pojedinih kategorija.

Odluka o novoj teritorijalnoj podeli nadležnosti okružnih i sreskih sudova u NR Sloveniji (»Uradni list LRS«, 9/62), kojom je teritorija Republike podeljena na 8 okružnih sudova, sa sedištem u Celju, Kopru, Kranju, Ljubljani, Mariboru, Murskoj Soboti, Novom Mestu i Novoj Gorici, kao i na 42 sreska suda. Okružni sudovi obuhvataju područja srezova, a sreski sudovi područja opština.

Odluka o potvrđi Statuta Trgovinske komore NR Slovenije (»Uradni list LRS«, 9/62) kojom se potvrđuje Statut prihvaćen na skupštini Komore 18. aprila 1961;

Odluka o potvrđi Statuta Ugostiteljske komore NR Slovenije (»Uradni list LRS«, 9/62) kojom se potvrđuje Statut prihvaćen na skupštini Komore 23. maja 1961.

Dr M. P.

NARODNA SKUPŠTINA NR BOSNE I HERCEGOVINE

12. I 13. JANUARA 1962.

Na XXI zajedničkoj sednici domova Narodne skupštine NR Bosne i Hercegovine od 12. januara 1962. saslušan je ekspoz predstavnika Izvršnog veća o Predlogu društvenog plana Narodne Republike Bosne i Hercegovine za 1962. i ekspoz predstavnika Izvršnog veća o Predlogu zakona o budžetu NR Bosne i Hercegovine za 1962. usvojen je izveštaj Odbora za predstavke i žalbe za drugo polugodište 1961. i doneta Odluka o izboru i razrešenju sudija pojedinih okružnih sudova. Na sednici je usvojen i Rezolucija o izvršenju osnovnih zadataka Društvenog plana NR Bosne i Hercegovine za 1962.

Republičko veće i Veće proizvođača, na sednicama od 13. januara, doneli su tri zakona i jednu odluku iz zajedničke nadležnosti, dok je Republičko veće na posebnoj sednici usvojilo dva zakona.

Akti koje je Skupština usvojila:

Društveni plan Narodne Republike Bosne i Hercegovine za 1962. godinu (»Službeni list NR BiH«, 3/62) predviđa u 1962. u odnosu na 1961. porast društvenog bruto proizvoda za 13,2%, a nacionalnog dohotka po stanovniku (uz godišnji porast stanovništva od 1,7%) za 13,3%. Ukupna investiciona ulaganja u društvenom sektoru, prema predviđanjima, iznosiće 204,8 milijardi din., što je za 19% više nego u 1961. U osnovne fondove privrede treba da bude uložena 131 milijarda din., ili 24% više nego u 1961. a u neprivredne delatnosti 41 milijarda din., ili 17% više nego u 1961. U privredno nerazvijeno područje treba da se investira 69 milijardi din.

Obim industrijske proizvodnje biće, prema predviđanjima, za 19% veći od obima ostvarenog u 1961. Ukupna poljoprivredna proizvodnja porasće, prema predviđanjima, za 20%, u čemu proizvodnja na društvenim gazdinstvima za 57%. Plan ukazuje na potrebu predužimanja posebnih mera u oblasti šumarstva, koje u strukturi privrede zauzima značajno mesto, i u odnosu na 1961. predviđa povećanje šumsko-uzgojnih radova za 9%, a radova na zaštiti šuma za 17%. Predviđa se da će fizički obim građevinske delatnosti porasti za 16% u odnosu na 1961. Plan predviđa porast ukupnog obima saobraćajnih usluga za 5,2% i investicionih ulaganja u saobraćaju za oko 19%. Očekuje se da će u 1962. u skladu sa predviđenim porastom robnih fondova, ukupan robni promet porasti za 15%. Isto tako, proširenjem i modernizovanjem mreže, porastom prometa i poboljšanjem usluga, predviđa se brži razvoj ugostiteljstva i turizma. Obim zanatske proizvodnje i usluga očekuje se da će porasti za 20%. Izvoz robe treba da poraste za 36,6%. Najznačajnije povećanje izvoza industrijskih proizvoda predviđa se u drvnoj industriji.

Lična potrošnja po jednom stanovniku treba da poraste za 7%. Ukupne investicije u društveni standard treba da iznose 38 milijardi din., što je za 18,8% više nego u 1961. Investicije u oblasti kulturno-socijalnih delatnosti porasće za 22%, a u oblasti stambeno-komunalnih za 17%. Broj zaposlenih, prema predviđanjima, biće veći za 4,7%, a produktivnost rada u privredi za 8,4%.

Rezolucija o izvršenju osnovnih zadataka Društvenog plana Narodne Republike Bosne i Hercegovine za 1962. godinu (»Službeni list NR B i H«, 3/62) ističe da je ostvarivanje brzog porasta proizvodnje i produktivnosti rada osnovni zadatak, čijim će se ispunjenjem obezbediti povećanje realne potrošnje stanovništva i rešavanje krupnih zadataka u oblasti društvenog standarda i opšte potrošnje.

Zakon o budžetu Narodne Republike Bosne i Hercegovine za 1962. godinu (»Službeni list NR B i H«, 3/62) predviđa prihode od 30.771 milion din. i rashode u istom iznosu.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o raspodeli prihoda iz zajedničkih izvora (»Službeni list NR B i H«, 3/62) određuje, između ostalog, izmene visine dotacija Republike pojedinim srezovima, kao i smanjeno učešće Republike, srezova i opština u zajedničkim prihodima.

Zakon o proglašenju Sutjeske nacionalnim parkom (»Službeni list NR B i H«, 5/62) proglašuje područje Sutjeske nacionalnim parkom, utvrđuje režim zaštite i upravljanja ovim objektima i daje osnovne elemente uređenja, održavanja i korišćenja zaštićenog područja.

Zakon o ukidanju opštine Kozluk (»Službeni list NR B i H«, 3/62) ukida opštinu Kozluk i pripaja njeno područje opštini Zvornik.

Odluka o finansijskim planovima republičkih fondova koji nemaju posebni organ upravljanja za 1962. godinu (»Službeni list NR B i H«, 3/62) odobrava finansijske planove Republičkog fonda za unapređivanje izdavačke delatnosti, sa prihodima od 101,119,000 din., Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih delatnosti, sa prihodima od 121,100,000 din., i Republičkog fonda za socijalne ustanove, NR B i H, sa prihodima od 143,082,000 din.

23. MARTA 1962.

Na zajedničkoj sednici domova Narodne skupštine NR Bosne i Hercegovine od 23. marta saslušani su Izveštaj Izvršnog veća o radu u 1961. godini, Izveštaj o nekim aktuelnim problemima socijalne zaštite i Izveštaj o problemima povreda pri radu i donete dve preporuke: o merama za unapređenje socijalne zaštite i o merama za unapređenje zaštite pri radu.

Republičko veće, samostalno, na sednici od 23. marta usvojilo je Zakon o Republičkom fondu za kreditiranje studenata i Zakon o arhivima, a ravnopravno sa Većem proizvođača, koje je istog dana održalo svoju posebnu sednicu, još tri zakona i četiri odluke.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o Republičkom fondu za kreditiranje studenata (»Službeni list NR Bosne i Hercegovine«, 14/62). U cilju stvaranja što povoljnijih uslova za završavanje visokoškolskih studija, osniva se Republički fond za kreditiranje studenata. Izvori prihoda Fonda su dotacije iz budžeta Narodne Republike i dotacije privrednih komora, udruženja, privrednih organizacija i ustanova. Sredstva Fonda davaće se u vidu zajma redovnim studentima za onoliko vremena koliko po propisima traje školovanje na određenoj visokoškolskoj ustanovi.

Zakon o arhivima (»Službeni list NR Bosne i Hercegovine, 14/62) sadrži kvalitativnu novinu — područje arhivske službe. Arhivi, dosad upravne ustanove, prerašće u samostalne ustanove zasnovane na načelima društvenog upravljanja. Status arhivskih ustanova, njihovi zadaci, uslovi za osnivanje i ukidanje, regulisani su kao za muzeje u Zakonu o muzejima iz 1960.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju poljoprivrednih proizvođača (»Službeni list NR Bosne i Hercegovine«, 14/62) proširuje obim medicinske pomoći poljoprivrednim proizvođačima. Zakon rešava osnovne probleme koji su se pojavili u primeni Zakona o zdravstvenom osiguranju poljoprivrednih proizvođača: obezbeđenje redovnih finansijskih sredstava fonda zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača, pitanje participacije poljoprivrednih proizvođača u troškovima, kao i pitanje prevoza poljoprivrednih proizvođača od ambulanta do bolnice.

Zakon o izmenama Zakona o budžetu NR Bosne i Hercegovine za 1962. godinu (»Službeni list NR Bosne i Hercegovine«, 14/62) određuje pomoć Narodne Republike područjima postradalim od zemljotresa u iznosu od 800 miliona din., od toga u toku 1962. godine 500 miliona din., a u toku 1963. godine 300 miliona din.

Zakon o uplati dela doprinosa za stambenu izgradnju u 1962. (»Službeni list NR Bosne i Hercegovine«, 14/62) određuje da se u 1962. godini 50% od doprinosa za stambenu izgradnju uplaćuje u fond za stambenu izgradnju one opštine na čijem se području nalazi sedište isplatioca ličnog dohotka radnika, a ostalih 50% u fond za stambenu izgradnju one opštine na čijem se području nalazi prebivalište radnika.

Odluka o visini doprinosa za osnovno zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača u 1962. godini (»Službeni list NR Bosne i Hercegovine«, 14/62) ukida participaciju od 25% na ime troškova lečenja, koju su dosad uplaćivali poljoprivredni proizvođači, i utvrđuje procent i visinu doprinosa koje će u 1962. plaćati poljoprivredni proizvođači za sebe i svoje članove domaćinstva. Procent doprinosa iznosi 5,5 od osnovice koja služi za oporezivanje dohotka, a visina doprinosa utvrđena je na 350 dinara godišnje za svakog poljoprivrednog proizvođača i njegovog člana domaćinstva.

Odluka o odobravanju sredstava iz Rezervnog fonda (»Službeni list NR Bosne i Hercegovine«, 14/62), kojom je Fondu za postradale od zemljotresa pri Narodnom odboru sreza Mostar, bez obaveze vraćanja, odobreno 30 miliona din.

Takođe su usvojene odluke kojima se određuje da se u Sreski društveni fond za školstvo sreza Prijedor obavezno udružuju 10%, a u Sreski društveni fond za školstvo sreza Mostar 12% od sredstava opštinskih društvenih fondova za školstvo koja potiču od doprinosa za društvene fondove za školstvo.

Lj. B.

NARODNO SOBRANIE NR MAKEDONIJE

7. FEBRUARA 1962.

Na sednicama Narodnog sabora NR Makedonije od 7. februara usvojeni su: Republički društveni plan za 1962. godinu, Izveštaj Administrativnog odbora o izvršenju predračuna prihoda i rashoda Narodnog sabora za četvrto tromesečje 1961, Izveštaj Odbora za predstave i žalbe o radu Odbora u drugom polugodu 1961, kao i četiri zakona i jedna odluka. Pored toga, Republičko veće je razrešilo jednog i izabralo dva nova člana Mandatno-imunitetskog odbora. Posebnom odlukom Republičko veće je uskratilo odobrenje za pokretanje postupka protiv jednog narodnog poslanika zbog dela klevete.

Akti koje je Narodno sobranie usvojilo:

Republički društveni plan za 1962. godinu (»Službeni vesnik na NR Makedonija«, 6/62). Plan predviđa povećanje nacionalnog dohotka za oko 11,8% a društvenog proizvoda za 14,0% u odnosu na 1961. U pojedinim privrednim oblastima predviđa se porast društvenog proizvoda, i to: u industriji za 11,4%, u poljoprivredi za 16,5%, u građevinarstvu za 20,8%. Predviđa se povećanje prometa u trgovini na malo za 15,1%, u trgovini na veliko za 12,6%, a u ugostiteljstvu za 10,7%. Obim proizvodnje i usluga u zanatstvu treba da se poveća za 13%, od toga u društvenom sektoru za oko 19%. Broj zaposlenih u društvenom sektoru treba da bude veći za 10,000 lica (6,5%), dok će produktivnost rada porasti za 8,1%. Povećanje obima ukupne lične potrošnje predviđa se za 11,6%, odnosno po stanovniku za 9,6%, a ličnih dohodaka u društvenom sektoru za 18,6%.

Ukupne investicije treba da iznose 100 milijardi din., od čega 83,3% u privredu. Investiciona ulaganja u društveni standard iznosiće 14,3 milijarde din., što je za 17,2% više nego u 1961. Investicije u stambenu izgradnju iznose 8,6 milijardi din., a investicije u oblasti prosvete, zdravstva i socijalnih delatnosti oko 4,8 milijardi din. U privredno nerazvijena područja investirće se oko dve milijarde din.

Zakon o budžetu NR Makedonije (Republičkom budžetu) za 1962. godinu (»Službeni vesnik na NR Makedonija«, 6/62). Predviđaju se prihodi od 6,021 milion din. i rashodi od 15,981 milion din. Razlika između rashoda i prihoda od 9,960 miliona din. biće pokrivena dotacijom iz Saveznog budžeta za 1962.

Zakon o promenama područja pojedinih opština u Narodnoj Republici Makedoniji (»Službeni vesnik na NR Makedonija«, 3/62). Ukinuto je od 1. marta 12 opština u sedam srezova, a njihova područja pripojena su područjima 19 drugih opština.

Zakon o osnivanju Privredne banke Narodne Republike Makedonije (»Službeni vesnik na NR Makedonija«, 5/62). Privredna banka NR Makedonije, sa sedištem u Skopju, organizuje se i posluje po odredbama saveznog Zakona o bankama, saveznog Zakona o kreditnim i drugim bankarskim poslovima i ovog zakona. Banka će obavljati sledeće poslove: primanje depozita, izdavanje obveznica, davanje garancija društvenim pravnim licima, davanje kredita privrednim organizacijama, samostalnim ustanovama, bankama i dr.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o utvrđivanju učešća srezova i opština u zajedničkim prihodima i visini dotacija srezovima (»Službeni vesnik na NR Makedonija«, 5/62). Zakon utvrđuje učešće srezova sa 61% u zajedničkim prihodima ostvarenim na njihovom području, dok se minimalno učešće opština u zajedničkim prihodima ostvarenim na njihovom području utvrđuje na 35%. Utvrđuje se i opštinski lokalni porez na prihode iz poljoprivrede u iznosu od 1.490 miliona din. i vrši raspored ovog iznosa na srezove. Zakonom se utvrđuje i visina dotacija srezovima za pokrivanje njihovih budžetskih rashoda.

Odluka o finansijskim planovima republičkih fondova (»Službeni vesnik na NR Makedonija«, 5/62). Za republičke fondove koji nemaju poseban organ upravljanja Narodno sobranie je za 1962. utvrdilo finansijske planove, i to za Republički fond za istraživačke radove sa ukupnim sredstvima od 184,353,000 din., a za Republički fond za unapređivanje proizvodnje opijuma sa ukupnim sredstvima od 20 miliona din.

P. K.

SEDNICE SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

30. JANUARA 1962.

Savezno izvršno veće razmatralo je i odobrilo Opšti kreditni bilans za 1962. i usvojilo Odluku o merama za sprovođenje opšte kreditne politike u 1962, kojom se bliže utvrđuju odgovarajuće postavke Saveznog društvenog plana za ovu godinu. Povećanjem novčanih sredstava, koja će se privredni staviti na raspolaganje u vidu kredita preko specijalizovanih i komunalnih banaka, omogućuje se efikasnije ostvarivanje planskih zadataka u proizvodnji. U vezi s tim, prihvaćena je i Odluka o sredstvima koja se smatraju centralnim depozitima.

Na sednici su zatim usvojene sledeće uredbe:

Uredba o izmeni i dopuni Uredbe o porezu na promet, kojom se ukida paušalno utvrđivanje osnovice poreza na promet preduzeća i radnji sa sredstvima u društvenoj svojini, osim za ugostiteljske radnje sa do tri zaposlena radnika, a rok za obračun poreza na promet produžuje se od 5 na 20 dana;

Uredba o izmenama i dopunama Tarife poreza na promet, kojom su, radi izjednačavanja uslova poslovanja privrednih organizacija, povećane stope poreza na promet onih proizvoda čiji proizvođači ostvaruju visoke prihode. Uveden je i porez na promet za luksuznije proizvode, kao i za proizvode trajnije upotrebe vrednosti, pri čemu je poresko opterećenje stavljeno uglavnom na finalne proizvode;

Uredba o nagrađivanju učenika u privredi, kojom se predviđa da se minimalne nagrade učenika u privredi kreću između 4.000 i 6.000 dinara mesečno, u zavisnosti od godina učenja, s tim da ih opštinski narodni odbori mogu smanjiti najviše do 20%;

Uredba o uređenju imovinskih odnosa nastalih usled likvidacije prava i obaveza jugoslovenskih državljana na osnovu Sporazuma između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Kraljevine Grčke o regulisanju uzajamnih starih potraživanja i dugovanja.

Savezno izvršno veće je prihvatilo takođe više raznih odluka i rešenja, i to:

Odluku o prebijanju određenih dugovanja i potraživanja između privrednih organizacija, kojom je predviđeno da su privredne organizacije, osim onih koje su u likvidaciji i koje imaju neizmirena dugovanja i potraživanja prema drugim privrednim organizacijama nastala do 31. decembra 1961. na osnovu ugovora o kupoprodaji robe ili izvršenja usluga, dužne da te obaveze i potraživanja prebiju preko posebnog računa kod Narodne banke. Odlukom je predviđen i postupak oko prebijanja neizmirenih dugovanja i potraživanja;

Odluku o uprošćenom postupku i uslovima za odobrenje kredita iz sredstava Opšteg investicionog fonda za izgradnju komunikacija i nabavku opreme za šumsku proizvodnju, kojom se predviđa da će Jugoslovenska investiciona banka odobravati kredite za izgradnju komunikacija i nabavku opreme u cilju obezbeđenja proizvodnje viškova četinarske oblovine za preradu u rezanu građu namenjenu izvozu u 1962;

Odluku o odobrenju završnog računa Opšteg investicionog fonda za 1960; Predlog odluke o ustupanju opštinskim narodnim odborima 50% naplaćenog poreza na promet prirodnog vina i rakije; Odluku o određivanju najviših prodajnih cena za sirovu kožu; Odluku o izmeni Odluke o obrazovanju posebnih rezervnih sredstava u okviru rezervnog fonda građevinskih, građevinsko-montažnih i građevinsko-zanatskih preduzeća za pokriće rizika po garancijama kvaliteta izvedenih objekata,

radova i usluga; Rešenje o dopuni Rešenja o rasporedu korišćenja sredstava predviđenih Saveznim budžetom za 1960. za investicije na području AKMO; i Rešenje o izmenama Rešenja o rasporedu korišćenja sredstava predviđenih Saveznim društvenim planom za 1961. za garantovane investicije na području AKMO.

Savezno izvršno veće je ratifikovalo i više međunarodnih sporazuma

6. MARTA 1962.

Savezno izvršno veće razmatralo je i usvojilo sledeće nacrt zakona, koji su posle toga upućeni Saveznoj narodnoj skupštini: Nacrt zakona o amnestiji, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o stambenim odnosima, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o finansiranju stambene izgradnje, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o poslovnim zgradama i prostorijama, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o svojini na delovima zgrada, Nacrt opšteg zakona o uređenju i korišćenju građevinskog zemljišta u gradovima i naseljima gradskog karaktera, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o ratnim vojnim invalidima i Nacrt zakona o revalorizaciji osnovnih sredstava i sredstava zajedničke potrošnje privrednih organizacija.

Na sednici je zatim odlučeno da se dodeli pomoć krajevima nastradalim od zemljotresa u srezovima Makarska, Dubrovnik i Mostar u iznosu od 1,5 milijardi dinara. Na taj način ukupna pomoć dodeljena iz sredstava federacije krajevima nastradalim od zemljotresa iznosi 2.550 miliona dinara.

Savezno izvršno veće je takođe usvojilo sledeće uredbe:

Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o ugostiteljskim preduzećima i radnjama, kojom se omogućuje domaćinstvima u turističkim mestima da mogu pružati turistima usluge u ishrani, pod uslovom da to čine u okviru svojih stambenih prostorija i da koriste samo radnu snagu članova svog domaćinstva;

Uredbu o izmenama Tarife poreza na promet, kojom se daju poreske olakšice preduzećima i privrednim organizacijama za otkup i obradu duvana.

Pored toga, usvojene su i sledeće uredbe: Uredba o Jugoslovenskom geomagnetskom institutu, Uredba o Jugoslovenskom zavodu za fotogrametriju, Uredba o Jugoslovenskom zavodu za fizičku kulturu, Uredba o Jugoslovenskom registru brodova, Uredba o Jugoslovenskom zavodu za standardizaciju, Uredba o Jugoslovenskom zavodu za javnu upravu, Uredba o Jugoslovenskom institutu za zaštitu spomenika kulture, Uredba o Jugoslovenskom zavodu za urbanizam i komunalni razvoj, Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o Institutu društvenih nauka, Uredba o Novinskoj agenciji Tanjug i Uredba o Filmskim novinama. Ovim uredbama proširuju se prava radnih kolektiva u cilju daljeg i potpunijeg osamostaljivanja ovih ustanova.

Na sednici su takođe usvojene sledeće odluke i rešenja:

Odluka o pregledu završnih računa državnih organa, samostalnih ustanova i fondova, kojom se predviđa da Služba društvenog knjigovodstva preuzme poslove oko pregleda završnih računa i da donosi rešenja o njihovoj ispravnosti;

Odluka o određivanju vazduhoplovnih pristaništa za međunarodni javni vazdušni saobraćaj, kojom je utvrđeno da se za stalni međunarodni vazdušni saobraćaj otvaraju aerodromi u Beogradu, Zagrebu, Dubrovniku i Titogradu, a za vreme turističke sezone i aerodrom u Tivtu;

Odluka o odobravanju investicionog kredita putem neposredne pogodbe za nabavku aviona, kojom se predviđa da Jugoslovenska investiciona banka može iz sredstava Opšteg investicionog fonda dati kredit Preduzeću za javni vazdušni saobraćaj »Jugoslovenski aerotransport« iz Beograda za nabavku tri aviona na mlazni pogon tipa »Caravelle«;

Usvojeni su i Odluka o izmenama i dopunama Odluke o određivanju propisa o finansiranju privrednih organizacija koji se ne primenjuju na zdravstvene ustanove i Rešenje o upotrebi sredstava Opšteg investicionog fonda u oblasti saobraćaja u 1962.

Na kraju, Savezno izvršno veće je ratifikovalo više međunarodnih sporazuma.

J. M.

SPOLJNOTRGOVINSKE CENE I ODNOSI RAZMENE U PERIODU 1956—1961.

Indeksi izvoznih i uvoznih cena koje Savezni zavod za statistiku objavljuje u Statističkom godišnjaku, omogućavaju analize dinamike cena kako za ukupan izvoz i uvoz, tako i po sektorima međunarodne klasifikacije, nameni proizvoda, granama proizvodne delatnosti i stepenu obrade proizvoda. Na osnovu ovih podataka mogu se proučavati i odnosi spoljnotrgovinske razmene (»terms of trade«)¹, putem indeksa izvedenih na bazi odnosa izvoznih prema uvoznim cenama. Ako je indeks odnosa razmene veći od 100, znači da je u posmatranom periodu—usled povoljnije promene izvoznih cena, bilo da su one više porasle nego uvozne, bilo da su manje opale, — nastupilo poboljšanje u odnosu na bazni period. Suprotno tome, indeks »terms of trade« manji od 100 znači pogoršanje odnosa razmene. Poboljšanje »terms of trade« predstavlja situaciju u kojoj je bilo potrebno manje izvoziti da bi se pokrio isti uvoz kao u baznom periodu. Povoljan razvoj odnosa razmene odražava se i na formiranje trgovinskog bilansa, i to u vidu smanjenja pasive, tj. povećanja aktivnog salda.

Indeksi Saveznog zavoda za statistiku izračunati su po lančanom metodu (indeks za svaku godinu dobiven je u odnosu na prethodnu godinu uzetu kao 100). Obuhvat indeksa je vrlo visok, jer se u kalkulaciju uzimaju svi važniji proizvodi izvoza i uvoza. U indeksima za 1961. obuhvaćeno je u izvozu 96,0% za 1960. i 91,4% za 1961. od ukupnog izvoza, dok je u uvozu obuhvaćeno 93,2% za 1960. i 92,0% za 1961. od ukupnog uvoza. Ovako visok obuhvat omogućen je detaljnom specifikacijom artikala u klasifikaciji robne nomenklature, koja je u potpunosti prilagođena strukturi izvoza i uvoza. U kalkulaciju ne ulaze, po pravilu, samo takvi proizvodi kojih nije bilo u jednom ili drugom periodu, ali se pojava novih važnih proizvoda uzima u obzir i na određeni način vrši dopunjavanje. Tako je, na primer, u 1961. izvršeno prilagođavanje izvoza nafte, u vrednosti od 790 miliona din.², na taj način što je uzeta u obzir promena svetske cene, pa je u istoj srazmeri ukalkulisana u indeksu izvoznih cena.

Indeksi cena računaju se po baznoj ponderaciji, što znači da se vrednost dobivena obračunom baznih količina sa tekućim cenama stavlja u odnos sa ostvarenom vrednošću bazne godine. Ovaj indeks, u odnosu na indeks sa tekućom ponderacijom, ima tendenciju da ublažuje promene prouzrokovane dinamičnim razvojem strukture, pošto obično ima veći obuhvat u baznom nego u tekućem periodu, jer se kalkulacija zasniva na strukturi i količinama bazne godine.

U ovoj informaciji upotrebljeni su zvanični indeksi Saveznog zavoda za statistiku, ali su, radi upoređenja, za globalne iznose dati i indeksi sa tekućom ponderacijom, koji su na osnovu istih artikala obračunati prema količinama iz posmatrane godine. Za bazu serije indeksa uzeta je 1956, koja je imala relativno stabilne i visoke odnose cena, a predstavlja i početnu godinu spoljnotrgovinske ekspanzije Jugoslavije kako po obimu i asortimanu izvozne robe, tako i po broju stranih tržišta u Zapadnoj i Istočnoj Evropi i u zemljama Azije i Afrike.

OPŠTI RAZVOJ ODNOSA RAZMENE

U periodu 1956—1961. razvoj odnosa spoljnotrgovinske razmene nije bio ujednačen, jer su izvozne i uvozne cene znatno fluktuirale. Pored toga, bilo je i znatnih strukturalnih promena, naročito u izvozu. Opšta karakteristika razvoja svetskih cena u periodu 1956—1961. ispoljila se u porastu cena industrijske robe i relativno niskom nivou cena sirovina i polufabrikata. Poskupljenje uvozne opreme i gotove industrijske robe praćeno je u 1960. i 1961. i znatnim povećanjem jugoslovenskog izvoza industrijskih proizvoda. Na odnose razmene pozitivno su uticale i relativno stabilne i povišene cene poljoprivrednih proizvoda, koje i dalje imaju znatan udeo u jugoslovenskom izvozu. (Tabela 1.)³

¹ U domaćoj stručnoj literaturi još se vodi polemika oko prevoja i zamene engleskog termina »terms of trade«, ali se izraz »odnosi razmene« sve više upotrebljava kao najadekvatniji kako engleskom originalu, tako i pojmu na koji se odnosi. Termin »odnosi izvoznih i uvoznih cena«, kako neki autori predlažu, ne bi se mogao usvojiti, jer indeksi izvoznih i uvoznih cena ne odražavaju samo promene cena, već i promene strukture, te se u engleskoj literaturi nazivaju — za razliku od indeksa cena, kako je kod nas već odmaćeno — »unit value index«. U nemačkoj literaturi usvojen je takode termin »odnos razmene« (Aus-tauschverhaeltnis).

² Svi vrednosni podaci u napisu obračunati su po zvaničnom kursu: 1 SAD dolar = 300 din.

TABELA 1 — INDEKSI CENA I »TERMS OF TRADE« 1957—1961.
(1956=100)

Indeksi	1957	1958	1959	1960	1961
Izvozne cene					
Bazni	103,4	102,2	98,9	101,8	102,5
Lančani	103,4	98,8	96,8	103,0	100,7
Uvozne cene					
Bazni	106,8	102,4	100	101,7	102,2
Lančani	106,8	95,9	97,6	101,7	100,5
»Terms of trade«					
Bazni	96,7	99,7	98,9	100,1	100,3
Lančani	96,7	103,0	99,1	101,3	100,2

Tempo porasta izvoznih cena bio je u 1960. i 1961. nešto brži od porasta uvoznih cena, te je i »terms of trade« bio u lakom porastu i dostigao je nivo iz 1956.

Poremećaji na svetskom tržištu posle izbijanja suecke krize u jesen 1956. imali su jak uticaj i na razvoj spoljnotrgovinskih odnosa Jugoslavije. U 1957. porast cena nafte i drugih sirovina, koje su uz to bile opterećene i visokim prekomorskim podvoznim stavovima, odrazio se na povećanje prosečnih uvoznih cena za blizu 7%, što je predstavljalo i najviši nivo u toku nekoliko poslednjih godina. Negativne posledice situacije na svetskom tržištu u 1957. usporile su povećanje izvoznih cena. Indeks odnosa razmene bio je usled toga nepovoljniji nego i jedne druge godine u periodu 1956—1961. Uspostavljanjem ponovne plovidbe kroz Suecki kanal i izbijanjem privredne recesije u SAD i Zapadnoj Evropi, u toku 1957. i 1958. došlo je do znatnog pada cena sirovina i reprodukcionog materijala, tako da su uvozne cene u 1958. ponovo popustile i imale labavu tendenciju i u narednoj godini. Izvozne cene su do 1959. uglavnom sledile kretanje cena na svetskom tržištu, tako da su u 1958. bile u padu za 1,2%, a u 1959. za 3,2%. Međutim, zahvaljujući povećanom učešću industrijske robe i gotovih proizvoda u izvozu — uz realizaciju povoljnijih cena — ostvaren je porast izvoznih cena od 3% u 1960. i 0,7% u 1961 (prema lančanim indeksima), dok su uvozne cene rasle za svega 1,7%, odnosno 0,5%, te je i »terms of trade« rastao za 1,3%, odnosno 0,2%.

Nešto drugačije kretanje cena i povoljnije odnose razmene pokazuju indeksi sa tekućom ponderacijom. Odstupanja su naročito izrazita za poslednje dve godine (1960. i 1961), jer je u tim godinama ispoljena tendencija pada cena uz veći porast indeksa odnosa razmene. (Tabela 2.)

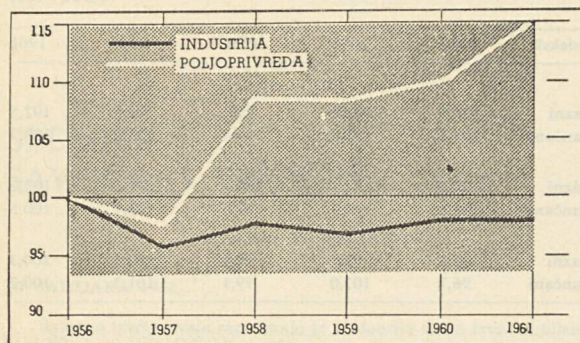
TABELA 2 — INDEKSI CENA I »TERMS OF TRADE« 1957—1961.
PO TEKUĆOJ PONDERACIJI
(1956 = 100)

Indeksi	1957	1958	1959	1960	1961
Izvozne cene					
Bazni	103,0	101,0	97,2	99,2	97,9
Lančani	103,0	98,1	96,3	102,1	98,7
Uvozne cene					
Bazni	107,1	101,3	97,0	97,0	94,9
Lančani	107,1	94,6	95,7	100,1	97,8
»Terms of trade«					
Bazni	96,2	99,7	100,3	102,2	102,7
Lančani	96,2	103,6	100,6	102,0	100,4

Indeksi po tekućoj ponderaciji istovremeno pokazuju i uticaj ponderacionih faktora i strukturalnih promena na indekse cena. Upoređenje kretanja cena prema jednom

³ Podaci u svim tabelama u ovom napisu uzeti su iz Statističkog godišnjaka FNRJ i Statistike spoljne trgovine, izdanja Saveznog zavoda za statistiku.

GRAFIKON 1 — »TERMS OF TRADE« INDUSTRIJSKIH I POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA 1956—1961.

i drugom indeksu pokazuje da su u 1961. cene po indeksu sa baznom ponderacijom bile u lakom porastu, a po indeksu sa tekućom ponderacijom u padu — izvozne za 1,3% a uvozne čak za 2,2%. Međutim, bez obzira na suprotno kretanje cena u 1961. »terms of trade« je imao gotovo istu tendenciju i postigao je najviši nivo za poslednjih šest godina.

Na neujednačenost izvoznih i uvoznih cena uticali su razni faktori, kako unutrašnji tako i spoljni, od kojih su svakako najznačajniji bili prelazak na novi devizni režim, podbacivanje žetve u 1961. i sve jači uticaj agrarnog protekcionizma i drugih privrednih mera u zemljama Zajedničkog tržišta. Pored toga, prelazak sa sistema koeficijenata na jedinstvenu carinsku tarifu i na novi obračunski kurs od 750 dinara za 1 SAD dolar,⁴ morao je neizbežno da dovede do izvesnih strukturnih pomeranja i u uvozu i izvozu, pogotovu usled zadocnjenja u realizaciji inostranih kredita za sprovođenje devizne reforme, kao i usled restrikcije kredita i obrtnih sredstava za kupovinu reprodukcionog materijala i opreme.

Kretanje izvoznih cena u 1961. bilo bi povoljnije da nije postojala neujednačenost između cena pojedinih robnih kategorija. Dok su cene industrijske robe uglavnom bile na višem nivou nego prethodnih godina, kod cena proizvoda stočarstva i nekih sirovina zabeležen je znatan pad. Pored toga, usled slabe žetve, ponovo je došlo do pasivnog salda bilansa ishrane, jer je, s jedne strane, opao izvoz poljoprivrednih proizvoda, a s druge, znatno povećan uvoz pšenice i drugih prehrambenih proizvoda. Uvoz hrane povećan je u 1961. na 35.920 miliona din., ili za 13.250 miliona din. u odnosu na uvoz u 1960. Zahvaljujući padu cena prehrambenih proizvoda i sirovina, u 1961. nije došlo do pogoršanja odnosa razmene, iako je uvoz hrane i sirovina znatno više porastao nego uvoz opreme i reprodukcionog materijala. U 1961. je uvezeno raznih sirovina u vrednosti od 38.920 miliona din. prema 35.500 miliona din. u 1960; polufabrikata i reprodukcionog materijala u vrednosti od 55.430 miliona din. prema 51.520 miliona din. u 1960; opreme (mašina i prevoznih sredstava) u vrednosti od 97.280 miliona din. prema 91.340 miliona din. u 1960.

VOLUMEN SPOLJNE TRGOVINE I TRGOVINSKI BILANS

Praćenje razvoja spoljne trgovine na bazi stalnih cena omogućava uočavanje promena u volumenu ili fizičkom obimu razmene. Pored toga, vrednosti po stalnim cenama omogućavaju izučavanje uticaja »terms of trade«-a na formiranje trgovinskog i platnog bilansa. U sledećoj tabeli je prikazan izvoz i uvoz po ostvarenim cenama i vrednostima obračunatim po cenama iz 1956. godine⁵. (Tabela 3.)

Pogoršanje »terms of trade«-a u 1957. i 1958. na 96,2 i 99,7 u odnosu na 1956=100, odrazilo se i na pogoršanje

TABELA 3 — IZVOZ, UVOZ I TRGOVINSKI BILANS 1956—1961.

(U milijardama din.)						
	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Po ostvarenim cenama						
Izvoz	97,0	118,5	132,4	143,0	169,8	170,7
Uvoz	142,2	198,4	205,5	206,2	247,9	273,1
Bilans	-45,2	-79,9	-73,1	-63,2	-78,1	-102,4
Po cenama 1956						
Izvoz	97,0	115,0	131,1	147,1	171,2	174,4
Uvoz	142,2	185,2	202,8	212,7	255,5	287,6
Bilans	-45,2	-70,2	-71,7	-65,6	-84,3	-113,2

pasive trgovinskog bilansa. Da nije bilo nepovoljnih promena cena, pasiva trgovinskog bilansa bi u ovim dvema godinama iznosila 70,2 odnosno 71,7 milijardi din., tj. bila bi za 11,1 milijardu din. manja. Međutim, pošto su sledećih godina »terms of trade« bili povoljni, postignute su uštede u trgovinskom bilansu od 2,4 milijarde din. u 1959, 6,2 milijarde din. u 1960. i 10,8 milijardi din. u 1961, odnosno ukupno 19,4 milijarde din.

Ako se uporede vrednosti izvoza i uvoza po nepromenjenim cenama, dobija se sledeće kretanje fizičkog obima, na bazi 1956=100 (tabela 4):

TABELA 4 — FIZIČKI OBIM IZVOZA I UVOZA 1957—1961. (1956 = 100)

	1957	1958	1959	1960	1961
Izvoz	118,5	135,2	151,6	176,4	179,8
Uvoz	130,2	142,6	149,6	179,7	202,3

Izvoz je u 1961. porastao za četiri petine, ili za 80% prema stanju u 1956, dok je uvoz povećan za 100%, što predstavlja izvanredan porast obima jugoslovenske spoljne trgovine, jer je godišnja stopa porasta izvoza iznosila 15%, a uvoza 20%, kakav se tempo rasta robne razmene sa inostranstvom retko ostvaruje u drugim zemljama.

Ostvareni dohodak za nacionalnu privredu od spoljno-trgovinske razmene bio je poslednjih godina gotovo stalno iznad proseka u 1956. Ako se taj dobitak meri kao odnos volumena uvoza prema volumenu izvoza, tj. upoređujući stvarno dobiveni uvoznu robu za ostvareni izvoz, onda je jedino u 1959. taj odnos bio ispod proseka 1956, dok je u 1961. dostigao najviši nivo. (Tabela 5.)

TABELA 5 — INDEKSI BRUTO ODNOSA RAZMENE* 1957—1961. (1956 = 100)

Indeksi	1957	1958	1959	1960	1961
Bazni	109,9	105,5	98,7	101,9	115,0
Lančani	109,9	96,0	93,5	103,0	113,0

* Bruto odnosi: $G = (Q_i/Q_e) \times 100$, pri čemu Q_i označava indeks volumena uvoza, a Q_e indeks volumena izvoza.

Indeks bruto odnosa razmene uglavnom je varirao u vezi sa potrebama u prehrambenim proizvodima i prinosima od poljoprivredne proizvodnje. Stalna pasiva platnog bilansa od 1950 — koja je delimično i rezultat znatnih kupovina opreme za industrijalizaciju zemlje — pokriva se kreditima i raznim vidovima nekomercijalnog uvoza, kao što su

⁵ Za obračun vrednosti po cenama 1956. uzet je kao deflator indeks cena sa tekućom ponderacijom, jer su kod ovog indeksa tekuće količine obračunate po cenama bazne godine. Ako se sa $q_2 p_2$ označi ostvarena vrednost za 1957, a sa $q_1 p_1$ vrednost 1956, po cenama 1956, onda je indeks cena P za 1957: $q_2 p_2 / q_1 p_1$, i deljenjem ostvarene vrednosti za 1957. sa indeksom P dobija se vrednost $q_2 p_1$, tj. vrednost 1957. po cenama 1956.

⁴ Vidi: »Izmenе u spolnotrgovinskom i deviznom režimu«, »Jug. pregled«, 1961, april, str. 163—167 (35—39).

reparacije, restitucije, pomoći, besplatne pošiljke, i dr. Pozitivni odnosi razmene, tj. pogodnije kretanje izvoznih cena od uvoznih, mogu takođe delimično da pokriju suficit uvoza nad izvozom. Ako se indeks fizičkog obima izvoza pomnoži sa indeksom »terms of trade«-a, dobija se indeks kupovne moći izvoza, koji je u 1961. bio za 85% viši nego u 1956, od čega 80% otpada na porast fizičkog obima, a 5% na poboljšanje »terms of trade«-a.

ODNOSI RAZMENE PO ROBNIM SEKTORIMA

U 1961. u odnosu na 1956. ostvareni su pozitivni odnosi razmene u sektoru hrane (za 11%), goriva (za 30%), prerađenih proizvoda (za 1%) i mašina, transportnih sredstava i električnih proizvoda (za 10%). Pogoršanje odnosa razmene bilo je u sektoru sirovina i hemikalija. Međutim, u poređenju sa 1960. odnosi razmene su se u 1961. poboljšali jedino u sektoru hemije i kod mašina (za 4%), dok su se u sektoru sirovina, i pored porasta izvoznih cena, pogoršali.

Od bitne je važnosti što su »terms of trade« bili pozitivni u sektoru hrane, sirovina i prerađenih proizvoda, koji imaju najveće udele u izvozu, a zauzimaju značajno mesto i u uvozu. Poboljšanje indeksa odnosa razmene i u sektoru mašina i druge opreme takođe je pozitivno uticalo na spoljnotrgovinsku razmenu Jugoslavije. Izvoz mašina, brodova i druge opreme brzo raste i u strukturi izvoza. Tako je u 1961. izvoz mašina, električnih proizvoda i prevoznih sredstava porastao na 28.182 miliona din., dok je u 1956. iznosio svega 4.471 milion din. U ovom porastu najveći udeo ima brodogradnja, koja, iako najmlađa izvozna grana, već zauzima jedno od prvih mesta u strukturi izvoza.

Indekse izvoznih cena po robnim sektorima pokazuje sledeća tabela (tabela 6):

TABELA 6 — INDEKSI IZVOZNIH CENA PO ROBNIM SEKTORIMA 1957—1961.

(1956 = 100)

Robni sektori*	1957	1958	1959	1960	1961
Hrana	106	105	102	105	103
Duvan i piće	114	119	112	110	113
Sirovine	101	96	91	89	92
Gorivo i mazivo	113	110	106	116	99
Hemikalije	95	85	81	81	82
Prerađeni proizvodi	99	94	93	98	97
Mašine i prevozna sredstva	107	126	119	120	132
Razna gotova roba	110	120	125	128	124

* Prema baznoj ponderaciji Saveznog zavoda za statistiku.

Uvozne cene po robnim sektorima imale su mirnija kretanja u periodu 1956—1961. (Tabela 7.)

TABELA 7 — INDEKS UVOZNIH CENA PO ROBNIM SEKTORIMA 1957—1961.

(1956 = 100)

Robni sektori*	1957	1958	1959	1960	1961
Hrana	110	101	97	94	92
Sirovine	104	94	92	105	92
Gorivo i mazivo	116	95	80	78	76
Tehnička ulja	98	90	79	78	89
Hemikalije	102	105	100	97	99
Prerađeni proizvodi	104	100	94	96	96
Mašine i prevozna sredstva	102	107	113	114	120
Razna gotova roba	115	118	121	124	135

* Prema baznoj ponderaciji Saveznog zavoda za statistiku.

U 1961. indeksi kod svih sektora bili su niži nego u 1956, osim kod sektora mašina i prevoznih sredstava i sektora druge gotove robe, među kojom prvo mesto zauzimaju instrumenti, optička roba, hladnjaci, štampane stvari i filmovi. Kod ova dva sektora cene su bile u porastu i u odnosu na 1960, i to kod mašina i druge opreme za oko 5%, a kod razne gotove robe za blizu 10%. Labavu tendenciju u 1961. imali su prehrambeni proizvodi, pa je indeks cena opao od 94 u 1960. na 92 u 1961. Znatno veći pad cena bio je u sektoru sirovina. Posle znatnog skoka ovih cena u 1960. (za blizu 15%), u 1961. one su ponovo opale na raniji nivo od 92 prema 1956=100. Gorivo i mazivo, u prvom redu ugalj za koksiranje, nafta i mineralna ulja, imaju stalnu pad cena od 1957. Prerađeni proizvodi — tekstil i metali, u prvom redu valjani materijal — imali su za poslednje tri godine uglavnom stabilnu tendenciju, mada za oko 5% ispod nivoa cena u 1956.

IZVOZNE CENE PO OBLASTIMA I GRANAMA

Unutrašnja klasifikacija po oblastima i granama omogućuje detaljniju analizu dinamike cena i njihovo upoređivanje sa cenama u proizvodnji i potrošnji u zemlji. Zbog toga indeksi po granama mogu da posluže kao baza za detaljnija ispitivanja kretanja cena važnijih proizvoda ili grupa proizvoda. (Tabela 8.)

TABELA 8 — INDEKSI IZVOZNIH CENA PO OBLASTIMA I GRANAMA 1957—1961.

(1956 = 100)

Oblasti i grane*	1957	1958	1959	1960	1961
Industrija	102	100	97	100	101
Ugalj	104	100	88	93	88
Nafta	128	104	104	117	108
Crna metalurgija	103	109	95	104	96
Obojena metalurgija	99	78	77	79	77
Nemetali	100	96	96	101	106
Metalska industrija	88	102	108	102	116
Brodogradnja	135	167	145	164	155
Elektroindustrija	88	96	103	102	99
Hemijska industrija	91	79	76	75	76
Gradevinski materijal	91	91	92	85	92
Drvena industrija	101	102	100	106	109
Tekstilna industrija	103	112	108	110	109
Koža i obuća	120	137	141	148	122
Prehrambena industrija	102	99	98	100	102
Industrija duvana	112	111	104	103	100
Poljoprivreda	107	110	106	108	107
Ratarstvo	113	104	102	103	106
Voćarstvo	96	94	86	88	77
Stočarstvo	104	112	106	112	105
Ribarstvo	103	102	100	105	113
Domaća prerada	116	122	118	113	117
Šumarstvo	98	90	81	85	90
Eksplotacija šuma	95	89	83	84	87
Lov i lekovito bilje	104	90	78	87	92

* Prema baznoj ponderaciji Saveznog zavoda za statistiku.

Postoji prilična disproporcija između cena industrijskih, poljoprivrednih i šumarskih proizvoda. Dok su cene industrijskih proizvoda u 1961. uglavnom bile na nivou cena iz 1956, a šumarskih za 10% niže od toga proseka, cene poljoprivrednih proizvoda u toku poslednjih pet godina stalno su bile više nego u 1956. Međutim, u 1961. je došlo do poravnania nivoa cena, jer su cene industrijske robe u odnosu na prethodnu godinu porasle za 1%, a proizvoda šumarstva za 6%, dok su cene poljoprivrednih proizvoda pale za 1%.

Na blag porast cena *industrijskih proizvoda* najviše su uticali nemetali, proizvodi metalske, drvne i prehrambene industrije.

Proizvodi crne metalurgije pretrpeli su u 1961. pad cena od 7,4% u odnosu na 1960. Opale su cene betonskog čelika, željezničkih šina i livenih cevi, dok su bešavne cevi postigle u proseku 2% bolje cene nego u 1960. Pored toga, izvoz bešavnih cevi se u 1961. povećao na 2.000 miliona din., ili za skoro 30%. Takođe je povećan i izvoz šina, ali je izvoz betonskog čelika opao od 2.000 miliona din. u 1960. na svega 650 miliona din. u 1961.

Pad indeksa cena proizvoda obojene metalurgije od 2,6% u odnosu na 1960. prouzrokovan je popuštanjem cena valjanih bakarnih proizvoda, olova i cinka. Pored toga, znatno je podbacio i obim izvoza olova, dok je smanjenje vrednosti izvoza cinka bilo u potpunosti srazmerno padu cena od 17%.

U proizvodima metalne industrije, mašinogradnja je ostvarila najpovoljnije cene, ali je kod većine njenih proizvoda obim izvoza podbacio u poređenju sa 1960. Izvoz traktora se smanjio od 2.390 miliona din. u 1960. na svega 800 miliona din. u 1961, ali su cene bile u proseku 10% više nego u 1960. Izvoz mašina se takođe smanjio. Porastao je jedino izvoz motora, mada su postignute slabije cene. Izvoz vagona vršen je uz nepromenjene cene, ali su isporuke bile manje nego u 1960. Situacija u elektroindustriji bila je obrnuta: izvoz je u celini povećan, ali su cene bile za 3% niže nego u 1960. Najviše je izvezeno kablova — po količini njihov izvoz se povećao za 15%, a ostvarena je vrednost od 5.670 miliona din., ali su cene pale za 5%. Povećan je i izvoz instalacionog materijala, izolatora, elektrotermičkih uređaja, aparata za domaćinstva, kao i transformatora, generatora i motora. Izvozne cene motora i transformatora bile su u porastu za 10% do 15%. Znatno smanjenje zabeleženo je jedino u izvozu agregata za proizvodnju električne energije — od 490 miliona din. u 1960. na svega 58 miliona din. u 1961.

Proizvodi drvene industrije postigli su u 1961. za 3% bolje cene nego u 1960, a za 9% u odnosu na 1959. U proseku su jednako porasle cene građe, polufabrikata i finalnih proizvoda. Od važnijih proizvoda pad su zabeležile jedino cene hrastove i jasenove građe.

U tekstilnoj industriji je bilo promena kako u strukturi izvoza, tako i u cenama u poređenju sa 1960. U proseku su cene pale za 1% u odnosu na 1960, ali su za isto toliko porasle u odnosu na 1959. U 1961. se znatno smanjio izvoz cel-vlakna, a njegove su cene bile oštro reducirane. Izvoz je opao od 1.108 miliona din. u 1960. na 578 miliona din. u 1961. U manjoj meri se smanjio i izvoz pamučnih vlakana, kao i njihova cena. Porastao je, međutim, izvoz konfekcije na oko 2 milijarde din., i to u prvom redu zbog porasta cena od 10% do 15%.

U oblasti poljoprivrednih proizvoda sve su cene, izuzev cena voća, bile u toku poslednjih pet godina iznad proseka iz 1956.

U ratarstvu, kao posledica slabe žetve, izvoz kukuruza u 1961. smanjio se na 5.970 miliona din., ili za 2.250 miliona din. prema 1960, a izvoz pšenice je sasvim izostao, dok je u 1960, zahvaljujući odličnoj žetvi, bilo izvezeno pšenice u vrednosti od 2.520 miliona din.

U izvozu proizvoda stočarstva znatno su podbacile cene volova, junadi i govedeg mesa. Stabilne cene bile su u izvozu konja, a njihov izvoz se više nego udvostručio, dostigavši u 1961. vrednost od 2.270 miliona din. Izvoz govedeg mesa je po količini takođe znatno porastao, ali su postignute za 30% slabije cene, zbog čega je ostvarena vrednost iznosila 4.720 miliona din., tj. 1.660 miliona din. manja nego u 1960.

UVOZNE CENE PO OBLASTIMA I GRANAMA

Indeksi uvoznih cena po oblastima i granama delatnosti, na bazi 1956=100, bili su sledeći (tabela 9):

Uvozni industrijski proizvodi beležili su u poslednje tri godine stalan porast cena. U poređenju sa kretanjem izvoznih cena imali su istu tendenciju, s tim što su za 2 do 4 poena bili iznad proseka izvoznih cena.

TABELA 9 — INDEKSI UVOZNIH CENA PO OBLASTIMA I GRANAMA 1957—1961.

(1956 = 100)

Oblasti i grane*	1957	1958	1959	1960	1961
Industrija	106	102	100	102	103
Ugalj	113	95	81	78	77
Nafta i derivati	133	108	97	95	94
Crna metalurgija	106	98	83	88	85
Obojena metalurgija	106	86	93	96	92
Nemetali	103	101	102	102	111
Metalska industrija	103	109	115	115	122
Elektroindustrija	110	117	120	125	135
Hemijska industrija	104	95	91	88	89
Hartija	98	95	93	84	93
Tekstilna industrija	99	96	91	106	97
Industrija gume	95	85	86	91	83
Prehrambena industrija	123	114	105	99	96
Poljoprivreda	109	101	98	98	93
Ratarstvo	108	99	95	94	93
Voćarstvo	112	116	94	96	102
Stočarstvo	118	106	106	112	102

* Prema baznoj ponderaciji Saveznog zavoda za statistiku.

Cene poljoprivrednih proizvoda zavisile su u prvom redu od razvoja cena ratarskih proizvoda, te su, osim u 1957, bile uvek znatno ispod proseka cena industrijskih proizvoda. Pored toga, od 1958. imale su tendenciju stalnog popuštanja, te su u 1961. dostigle nivo od svega 93 (1956 = 100). Pad cena ratarskih i drugih poljoprivrednih proizvoda i njihov znatno niži nivo od cena izvoznih poljoprivrednih proizvoda, u velikoj su meri doprineli poboljšanju »terms of trade« a za poslednje tri godine. Odnosi razmene poljoprivrednih proizvoda bili su za poslednje tri godine vrlo povoljni: u 1959. su iznosili 108, u 1960. godini 110, a 1961. su porasli na 115. Nasuprot tome, »terms of trade« industrijskih proizvoda bio je stalno nepovoljan. U 1959. iznosio je 97, a u 1960. i 1961. godini 98 (1956 = 100).

Iako su cene industrijskih proizvoda u 1961. bile za 3% više nego u baznoj 1956. godini, u većini grana one su bile znatno niže, tj. ispod prosečnog indeksa industrijskih proizvoda. Međutim, indeksi cena metala i elektroindustrije imali su odlučujući uticaj na ukupan indeks industrijskih proizvoda. Ove dve grane, sa oko 100 milijardi din. uvoza u 1961, ili 35% ukupnog uvoza, ostvarile su i vrlo visok porast cena: 122 odnosno 135. Uticaj je bio tim veći što su cene proizvoda ove dve grane, koje uglavnom obuhvataju opremu i njihove delove, bile i 1961. u daljem porastu od 6% odnosno 8% u poređenju sa 1960. Tako visok porast cena u industrijskom sektoru imali su u 1961. jedino još nemetali i proizvodi industrije celuloze i hartije. U metalnoj industriji porasle su u 1961. cene motora za kamione, autobusa i brodova, zatim cene dizalica, rudarskih i građevinskih mašina, kao i mašina za prehrambenu i druge industrije. S druge strane, u 1961. prosečno su bile niže cene nego u 1960. u uvozu poljoprivrednih mašina, željezničkog materijala i reproduccionog materijala koji po licenci uvozi industrija motornih vozila. Uopšte su cene reproduccionog materijala, odnosno delova mašina, bile nešto niže, što je u prvom redu posledica postepenog osvajanja proizvodnje kvalitetnijih delova.

U poljoprivrednom sektoru cene su opale u 1961. u odnosu na 1960. kod ratarskih proizvoda za oko 1%, a proizvoda stočarstva za 10,5%. Pad cena proizvoda stočarstva nastao je jedino zbog pada cena sirovih koža za 13%, dok su cene žive stoke — u prvom redu svinja i priplodne stoke — bile u skoku. U 1961. su porasle i cene proizvoda voćarstva — za 6,6%, pa su za 2% premašile nivo iz 1956.

IZVOR: Statistički godišnjak FNRJ; Statistika spoljne trgovine.

Dr A. M.

POVRTARSTVO

Zahvaljujući svom geografskom položaju i raznovrsnoj klimi (od sredozemne, preko umereno kontinentalne, do planinske), Jugoslavija ima povoljne uslove za proizvodnju raznog kvalitetnog povrća. Međutim, i pored povoljnih prirodnih uslova, proizvodnja povrtarskog bilja je još uvek relativno niska. Poslednjih godina preduzimaju se mere da Jugoslavija, boljim iskorišćavanjem prirodnih uslova, uz odgovarajuće investicije, postane značajniji proizvođač svežeg povrća i njegovih preradevina.

U poslednjih deset godina (1952—1961) učešće povrtarstva u vrednosti ukupne poljoprivredne proizvodnje Jugoslavije iznosilo je preko 7% godišnje, u vrednosti biljne proizvodnje oko 13%, a u vrednosti ukupne ratarske proizvodnje oko 15%.

U pojedinim područjima zemlje povrtarski usevi predstavljaju znatan izvor prihoda stanovništva. Prosečna novčana primanja po jednom poljoprivrednom domaćinstvu od povrtarske proizvodnje iznosila su u periodu 1957—1960. od 8.100 do 12.100 din. godišnje, u zavisnosti od nivoa proizvodnje, što čini 13% do 19% ukupnih primanja od biljne proizvodnje, odnosno 20% do 29% primanja od ratarske proizvodnje.

Povrtarski proizvodi zauzimaju važno mesto u strukturi ishrane stanovništva, a značajni su i kao izvor sirovina za prehrambenu i konzervnu industriju, u kojoj se poslednjih pet godina prosečno godišnje prerađuje preko 62.000 tona raznog povrća. Pored toga, jedan deo povrtarskih proizvoda i preradevina od povrća učestvuje u izvozu.

POVRŠINE POD POVRTARSKIM BILJEM

Površine zasejane povrtarskim biljem imaju poslednjih godina tendenciju blagog porasta. Od 1956. do 1961. ove površine su se prosečno godišnje povećavale za preko 9.000 hektara, i u 1961. postigle su do sada najviši nivo od 526.000 hektara, odnosno 2,7 ari po stanovniku (u zemljama sa razvijenom poljoprivredom na 1 stanovnika dolazi 1 ar). U odnosu na desetogodišnji proseka 1952—1961. indeks zasejanih površina dostigao je najviši nivo u 1961. (Tabela 1.)

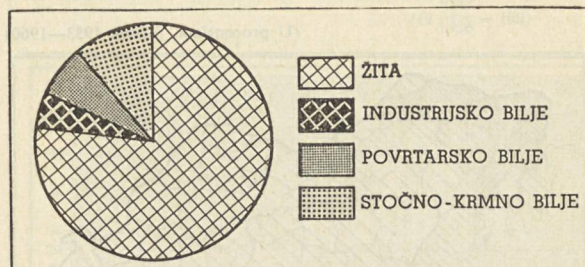
TABELA 1 — POVRŠINE POD POVRTARSKIM BILJEM 1956—1961.

Godina	Ukupno zasejano (hilj. ha)	Indeks povrtarskog bilja	Procent od	
			oranične površine	ukupno zasejane površine
1952				
Ø 1961	485	100	6,4	7,0
1956	480	99	6,3	7,0
1957	502	103	6,5	7,0
1958	490	101	6,4	7,0
1959	518	107	6,8	7,1
1960	514	106	6,7	7,1
1961	526	108	6,8	7,3

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961; Saopštenja Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62, 12/62 i 28/62.

Od ukupnih površina pod povrtarskim biljem u 1961. na krompir otpada 56,5%, na kupus i kelj 6,9%, crni luk 6,8%, pasulj 6,0%, dinje i lubenice 5,9%, paradajz 4,3%, papriku 3,8%, itd.

GRAFIKON 1 — STRUKTURA ZASEJANIH POVRŠINA U 1961.

STRUKTURA POVRŠINA PREMA GAZDINSTVIMA. Na gazdinstvima individualnih poljoprivrednih proizvođača nalazi se oko 97% od ukupnih površina pod povrtarskim biljem (u periodu 1956—1961. prosečno godišnje 488.000 ha), a ostalih 3% na društvenim poljoprivrednim gazdinstvima (prosečno godišnje oko 17.000 ha). Na društvenim poljoprivrednim gazdinstvima koja poseduju veće komplekse zemljišta zapaža se tendencija povećanja površina pod povrtarskim biljem na kojima se vrši intenzivna obrada. (Tabela 2.)

TABELA 2 — POVRŠINE POD POVRTARSKIM BILJEM PREMA GAZDINSTVIMA 1956—1961.

(U hiljadama ha)

	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno	480	502	490	518	514	526
Društvena poljoprivredna gazdinstva	20	21	14	17	15	16
Individualna poljoprivredna gazdinstva	460	481	476	501	499	510

Podaci: Statistički bilten, br. 95, 129, 151, 180 i 217; Saopštenja Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62 i 12/62.

TERITORIJALNA
RASPROSTRANJENOST POVRTARSKOG BILJA

S obzirom da je većina povrtarskih biljaka poreklom iz toplih krajeva, povrće se u Jugoslaviji najviše gaji u onim krajevima gde mu je obezbeđeno najviše toplote, svetlosti i vlage. To su područja Slovenačkog, Hrvatskog i Crnogorskog primorja i jednim delom Makedonija i Hercegovina, gde se pojedine vrste povrća proizvode u toku cele godine. Karakteristično je da se poslednjih godina, u nizu područja u zemlji, naročito u užoj Srbiji i Hrvatskoj, povrće najviše proizvodi u okolini velikih gradova. (Tabela 3.)

TABELA 3 — POVRŠINE POD POVRTARSKIM BILJEM PO REPUBLIKAMA 1956—1961.

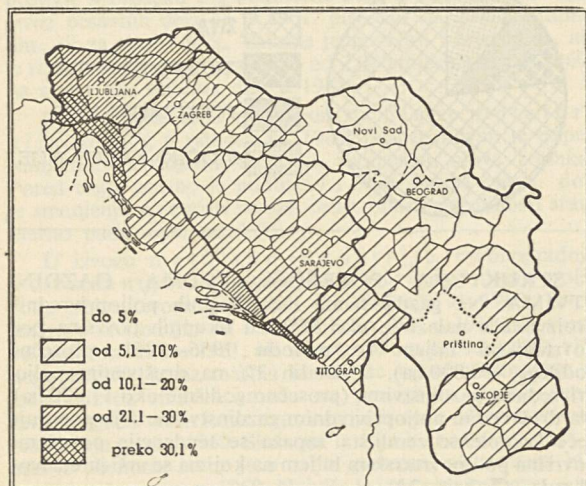
(U hiljadama ha)

	Ø 1952 Ø 1961	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Jugoslavija	485	480	502	490	518	514	526
Srbija	169	161	170	163	178	179	184
Uže područje	101	96	104	102	112	113	118
Vojvodina	59	57	57	51	55	54	53
Kosmet	9	8	9	11	11	12	13
Hrvatska	141	142	144	139	142	145	148
Slovenija	65	70	70	67	69	64	62
Bosna i Hercegovina	70	68	72	73	79	82	86
Makedonija	32	33	38	38	40	35	38
Crna Gora	8	7	8	9	10	9	8

Podaci: Statistički bilten, br. 95, 129, 151, 180 i 217.

KARTOGRAM — UČEŠĆE POVRTARSKOG BILJA U UKUPNIM ZASEJANIM POVRŠINAMA PO SREZOVIMA

(U procentima, prosek 1953—1960)

Obim površina zasejanih povrćem po republikama uglavnom odgovara veličini njihovih ukupnih oraničnih površina. Međutim, kada se posmatraju pojedine vrste povrća, odnosi po republikama su različiti. Na primer, krompir je najzastupljeniji u Hrvatskoj, zatim u Srbiji i Sloveniji; pasulj se najviše gaji u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj; lubenice i dinje u Srbiji, Makedoniji, itd.

PROIZVODNJA POVRĆA

Prosečni prinosi povrtarskog bilja neposredno zavise od nivoa primenjene agrotehnike i klimatskih uticaja u pojedinim godinama (suše, mrazovi, bolesti i štetočine, i dr.), pa su zato oni gotovo kod svih useva bili nestabilni i znatno su varirali. Najveće oscilacije poslednjih godina zabeležene su u proizvodnji krompira, pasulja, kupusa i kelja.

Od 1955. naovamo povrtarska proizvodnja dostigla je najviši nivo u 1957. kada je njen indeks iznosio 178, a najniži u 1956, sa indeksom od 124. Međutim, u poređenju sa ranijim godinama, obim povrtarske proizvodnje se znatno povećao, a indeks njenog porasta je bio veći nego kod ratarske i biljne proizvodnje. (Tabela 4.)

TABELA 4 — INDEKSI BILJNE, RATARSKE I POVRTARSKE PROIZVODNJE 1951—1960.

(Ø1947—1956=100)

	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Biljna proizvodnja	121	67	118	90	123	94	146	120	168	145
Ratarstvo	113	62	118	91	123	100	165	124	185	171
Povrtarstvo	108	60	117	111	134	124	178	137	170	172

Podaci: Statistički bilten, br. 217.

KROMPIR je najviše zastupljena povrtarska kultura u zemlji (preko 56% od ukupnih površina zasejanih povrćem). U odnosu na desetogodišnji prosek 1952—1961. površine pod krompirom su u porastu. Najviše krompira kao čistog useva požnjeveno je u 1961. godini — 292.000 ha, dok je najveća proizvodnja ostvarena u 1957. godini — 326.000 vagona, kada je postignut rekordan prosečni prinos: 115 mc/ha.

Pored proizvodnje krompira kao čistog useva, godišnje se proizvode prosečno 3.220 vagona krompira iz setve kao međuuseva. Međutim, ova proizvodnja je beznačajna u poređenju sa ukupnom proizvodnjom. (Tabela 5.)

TABELA 5 — POŽNJEVENE POVRŠINE, UKUPAN I PROSEČAN PRINOS KROMPIRA 1956—1961.

Godina	Krompir — čist usev			Krompir — međuusev			Ukupna proizvodnja krompira (vagona)
	požnjevena površina (hilj. ha)	prinos		požnjevena površina (hilj. ha)	prinos		
		ukupan (vagona)	prosečan sa 1 ha (mc)		ukupan (vagona)	prosečan sa 1 ha (mc)	
1952	270	239.000	88	23	3.220	14	242.220
1961	270	239.000	88	23	3.220	14	242.220
1956	268	216.000	81	23	2.900	13	218.900
1957	285	326.000	115	29	4.480	15	330.480
1958	277	260.000	94	23	2.200	9	262.200
1959	290	271.000	94	25	4.530	18	275.530
1960	288	322.000	112	31	5.270	17	327.270
1961	292	264.000	90	26	3.930	15	267.930

Podaci: Statistički bilten, br. 95, 129, 151, 180 i 217; Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62.

Proizvodnja krompira prema gazdinstvima. Na individualnim poljoprivrednim gazdinstvima, sa oko 93% od ukupnih požnjevenih površina pod krompirom, proizvedeno je u 1961. oko 90% ukupne proizvodnje krompira. Iste godine na društvenim poljoprivrednim gazdinstvima, sa 1,2% od ukupnih požnjevenih površina pod krompirom, proizvedeno je oko 2% krompira. Pored toga, u 1961. društvena poljoprivredna gazdinstva imala su u kooperaciji sa individualnim gazdinstvima 14.000 ha pod krompirom i proizvela 20.900 vagona krompira (8% od ukupne proizvodnje).

Primenom savremene agrotehnike, na društvenim poljoprivrednim gazdinstvima postignuti su prinosi po ha za 30% do 45% veći nego na gazdinstvima individualnih proizvođača. (Tabela 6.)

TABELA 6 — PROIZVODNJA KROMPIRA (ČIST USEV) PREMA GAZDINSTVIMA 1956—1961.

Godina	Društvena gazdinstva			Individualna gazdinstva		
	požnjevena površina (ha)	prinos		požnjevena površina (ha)	prinos	
		ukupan (vagona)	prosečan sa 1 ha (mc)		ukupan (vagona)	prosečan sa 1 ha (mc)
1956	6.000	5.700	99	262.000	210.000	80
1957	6.000	8.750	149	280.000	318.000	114
1958	5.000	5.490	123	272.000	254.000	93
1959	5.000	5.430	123	285.000	266.000	93
1960	6.000	8.780	155	268.000	286.000*	107
1961	4.000	4.900	118	274.000	238.000*	87

* Bez proizvodnje u kooperaciji, koja je u 1960. iznosila 27.200 vagona, a u 1961. godini 20.900 vagona.

Podaci: Statistički bilten, br. 95, 129, 151, 180 i 217; Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62.

Po republikama apsolutno najveći proizvođač krompira je Hrvatska — sa prosečno godišnje 86.600 vagona u periodu 1952—1961, dok je po postignutim prinosima sa jedinice površine na prvom mestu Slovenija. U Sloveniji se sa oko 19% ukupnih površina pod krompirom u zemlji postiže 30% ukupne proizvodnje, a u Hrvatskoj sa 35% ukupne površine 37% ukupne proizvodnje. Na treće mesto po obimni proizvodnje krompira dolazi Srbija — sa 20% ukupne proizvodnje u zemlji. Međutim, prema postignutoj proizvodnji po jedinici površine, Makedonija se nalazi ispred Srbije, jer sa 2% ukupne površine daje prosečno godišnje 2% od ukupne proizvodnje.

Najviši prosečni prinosi krompira u poslednjih deset godina postignuti su u Sloveniji, Hrvatskoj i Makedoniji. (Tabela 7.)

TABELA 7 — PROSEČNA UKUPNA PROIZVODNJA I PROSEČNI PRINOSI KROMPIRA PO REPUBLIKAMA 1952—1961.

	Ukupna proizvodnja (u vagonima)		Prosečan prinos po 1 ha (u mc)	
	Ø1952—1961	1961	Ø1952—1961	1961
Jugoslavija	239.000	264.000	88	90
Srbija	48.000	52.000	68	66
Uže područje	25.000	26.900	60	56
Vojvodina	20.900	22.000	81	90
Kosmet	2.870	3.100	66	51
Hrvatska	86.600	94.200	90	94
Slovenija	72.600	78.800	137	152
Bosna i Hercegovina	23.900	29.900	62	61
Makedonija	4.570	5.470	81	78
Crna Gora	2.530	3.700	49	61

Podaci: Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62; Indeks, br. 3/62.

PASULJ po svom učešću u strukturi ishrane stanovništva povrtarskim proizvodima dolazi odmah iza krompira. Pored toga, on zauzima značajno mesto i u izvozu i uvozu povrtarskih proizvoda.

Za poslednjih deset godina prosečno je godišnje proizvedeno oko 16.970 vagona pasulja. Najveća proizvodnja je postignuta u 1959. godini — 22.610 vagona, a najmanja u 1958. godini — 11.930 vagona.

Za razliku od proizvodnje ostalog povrtarskog bilja, osnovna proizvodnja pasulja dobija se međuusevnom setvom, i to najčešće usejavanjem u kukuruz. Na ovaj način pasulj se prosečno godišnje useje na oko milion hektara površina i proizvede 14.400 vagona pasulja, ili 85% od ukupne proizvodnje. Preostali deo proizvodnje od 15% dobija se setvom pasulja kao čistog useva. Na ovaj način prosečno je godišnje zasejavano oko 29.700 ha, što iznosi 6,1% od ukupnih površina zasejanih pasuljem. Poslednjih godina najveće površine pod pasuljem kao čistim usevom bile su zasejane u 1957. godini — 32.600 ha, a prinos pasulja (zrna) ubran je sa 31.700 ha.

Prosečni prinosi pasulja kao čistog useva po jednom hektaru znatno osciliraju. Najniži prinos je postignut u 1958. godini — 6,8 mc, a najviši u 1959. godini — 12,3 mc, kada je postignuta i najveća proizvodnja za poslednjih šest godina. Prosečan desetogodišnji prinos iznosi 9,1 mc/ha. (Tabela 8.)

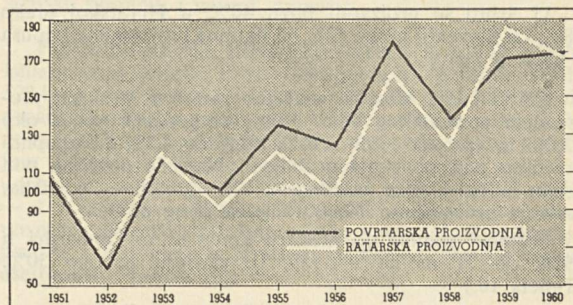
TABELA 8 — POŽNJEVENE POVRŠINE, UKUPAN I PROSEČAN PRINOS PASULJA 1956—1961.

Godina	Pasulj—čist usev			Pasulj—međuusev			Ukupna proiz- vodnja pasulja (vagona)
	požnjevena površina (ha)	p r i n o s		požnjevena površina (mil. ha)	p r i n o s		
		ukupan (vago- na)	prose- čan sa 1 ha (mc)		ukupan (vago- na)	prose- čan sa 1 ha (mc)	
Ø 1952							
1961	28.200	2.570	9,1	974	14.400	1,5	16.970
1956	30.300	2.230	7,4	1.030	14.600	1,4	16.830
1957	31.700	2.540	8,0	1.090	15.400	1,4	17.940
1958	28.400	1.930	6,8	894	10.000	1,1	11.930
1959	30.300	3.710	12,3	1.010	18.900	1,9	22.610
1960	30.700	3.630	11,8	970	18.000	1,9	21.630
1961	30.800	2.990	9,7	1.040	15.400	1,5	18.390

Podaci: Statistički bilten, br. 95, 129, 151, 180 i 217; Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62.

GRAFIKON 2 — INDEKSI POVRTARSKE I RATARSKE PROIZVODNJE 1951—1960.

1947.
(Ø 1956 = 100)

Glavni proizvođači pasulja su individualna poljoprivredna gazdinstva. Na ovim gazdinstvima je u 1961. proizvedeno oko 18.360 vagona, što praktično predstavlja ukupnu proizvodnju pasulja. Na društvenim gazdinstvima je u istoj godini proizvedeno svega oko 47 vagona pasulja.

Pasulj se najviše proizvodi u Srbiji — oko 40%, zatim u Hrvatskoj — oko 30%, i Bosni i Hercegovini — oko 20% od ukupne proizvodnje u zemlji.

Pored pasulja u zrnu, godišnje se prosečno proizvede i oko 1.500 vagona pasulja u mahunama (boranije). Od ukupne proizvodnje pasulja u mahunama na društvenim gazdinstvima se proizvodi preko 4%.

KUPUS I KELJ zauzimaju drugo mesto u ukupnim površinama zasejanim povrtarskim biljem. U poslednjih deset godina njima se prosečno godišnje zasađuje oko 31.000 hektara, ili 6,4% od ukupnih površina pod povrćem, a kao postrna setva-sadnja još oko 4.800 ha poznog kupusa.

Poslednjih godina površine pod kupusom i keljom su u porastu. Najveće površine su bile zasađene u 1960. godini — 40.610 ha, kada je postignuta i najveća proizvodnja — 62.830 vagona.¹

Prosečni prinosi kupusa i kelja po hektaru su nestabilni i po godinama znatno osciliraju. U poslednjih šest godina najviši prinosi postignuti su u 1960 (153 mc/ha kupusa i kelja i 175 mc/ha postrnog kupusa, a najniži u 1956 (95 mc/ha, odnosno 106 mc/ha). Međutim, prosečan desetogodišnji prinos kupusa i kelja po ha iznosi 121 mc/ha, a postrnog kupusa 134 mc/ha. (Tabela 9.)

TABELA 9 — POŽNJEVENA POVRŠINA, UKUPAN I PROSEČAN PRINOS KUPUSA I KELJA 1956—1961.

Godina	Kupus i kelj			Kupus postrni			Ukupna pro-izvođnja kupusa i kelja (vagona)
	požnjevena površina (ha)	p r i n o s		požnjevena površina (ha)	p r i n o s		
		uku-pan (va-gona)	prose-ćan sa 1 ha (mc)		uku-pan (vagona)	prose-ćan sa 1 ha (mc)	
Ø 1952							
1961	31,000	37,500	121	4,780	6,410	134	43,910
1956	30,800	29,200	95	3,580	3,800	106	33,000
1957	32,300	45,900	142	6,280	9,380	149	55,280
1958	30,800	33,400	108	4,320	6,030	140	39,430
1959	33,900	49,200	145	4,210	7,180	170	56,380
1960	35,600	54,400	153	4,810	8,430	175	62,830
1961	35,600	40,400	113	5,430	6,410	118	46,810

Podaci: Statistički bilten, br. 95, 129, 151, 180 i 217; Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62.

¹ Uključene su površine i proizvodnja postrnog kupusa (4.810 ha i 8.430 vagona).

Prosečni prinosi kupusa i kelja znatno su viši na društvenim nego na individualnim gazdinstvima. U 1960. na društvenim gazdinstvima postignut je prinos od 252 mc/ha, a na individualnim 152 mc/ha, što iznosi preko 66% više.

U Srbiji se proizvodi blizu 40%, u Hrvatskoj preko 28%, i u Sloveniji preko 13% od ukupne proizvodnje kupusa i kelja u zemlji.

CRNI LUK zauzima značajno mesto u strukturi proizvodnje povrtarskog bilja. Njime se godišnje zasađi oko 23.000 ha (prosek 1952—1961), odnosno 4,7% od ukupnih površina pod povrtarskim biljem. Najveće površine pod crnim lukom bile su zasađene u 1959. godini — 26.800 ha, kada je proizvedeno 19.000 vagona ovog povrća.

Prosečni prinosi po hektaru kreću se od 50 mc/ha u 1956. do 71 mc/ha u 1959, tj. variraju za oko 30% (Tabela 10.)

Po obimu proizvodnje, društvena gazdinstva su u proizvodnji crnog luka u 1959. učestvovala sa oko 4,8%, ali se poslednjih godina njihovo učešće smanjuje (u 1960. iznosilo je 2,1%, a u 1961. svega 1,5%).

BELI LUK se proizvodi u proseku na površini od preko 10.200 hektara godišnje. Najveće površine pod belim lukom za poslednjih deset godina bile su zasađene u 1960. godini — 11.600 ha, a najveći prinos je postignut u 1959. godini — 4.320 vagona, kada je dobiven i najviši prosečni prinos po hektaru — 38 mc. (Tabela 10.)

MRKVA (ŠARGAREPA), prema svom učešću u ukupnim površinama pod povrtarskim biljem, nema većeg značaja. Međutim, s obzirom na njen biohemijski sastav, mrkva je veoma važna za ishranu stanovništva. Ona se godišnje proizvodi prosečno na preko 3.000 hektara, sa kojih se u proseku dobiva prinos od preko 2.500 vagona godišnje (period 1952—1961). U poslednjih šest godina najveće površine pod mrkvom bile su zasejane u 1960. godini — 3.760 hektara, kada je postignut i rekordan prosečni prinos: 110 mc/ha, odnosno 4.130 vagona ukupno. (Tabela 10.)

TABELA 10 — POŽNJEVENE POVRŠINE, UKUPNI I PROSEČNI PRINOSI CRNOG I BELOG LUKA I MRKVE 1956—1961.

Godina	Crni luk			Beli luk			Mrkva		
	požnjevena površina (ha)	prinos		požnjevena površina (ha)	prinos		požnjevena površina (ha)	prinos	
		ukupan (vagona)	prosečan sa 1 ha (mc)		ukupan (vagona)	prosečan sa 1 ha (mc)		ukupan (vagona)	prosečan sa 1 ha (mc)
1952	22.700	13.400	59	10.200	3.170	31	3.030	2.550	84
1961	20.700	10.300	50	10.200	2.730	27	3.160	2.440	77
1956	23.000	16.100	70	10.600	3.850	36	3.120	3.080	99
1957	22.700	10.800	48	10.500	2.650	25	2.920	2.500	86
1958	26.700	19.000	71	11.400	4.320	38	3.310	3.220	97
1959	25.600	16.800	65	11.500	4.180	36	3.750	4.130	110
1960	25.100	13.700	54	11.300	3.530	31	3.620	3.070	85

Podaci: Statistički bilten, br. 95, 129, 151, 180 i 217; Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 28/62.

PARADAJZ, kao tipična povrtarska kultura, ima višestruk značaj. Pored toga što zauzima značajno mesto u strukturi ishrane stanovništva, bilo u svezem ili u prerađenom stanju, on predstavlja i značajnu sirovinu za prehrambenu industriju. Paradajz takođe zauzima jedno od vodećih mesta u izvozu povrća.

Iako su prirodni uslovi za proizvodnju paradajza povoljni, još nisu iskorišćene sve mogućnosti, naročito za proizvodnju

ranog paradajza. U poslednjih deset godina paradajzom je prosečno godišnje zasađivano preko 18.800 ha, odnosno 3,8% od ukupnih površina pod povrtarskim biljem. Površine pod paradajzom, koje se poslednjih godina postepeno povećavaju postigle su najveći nivo u 1961. godini — 23.100 ha, što u odnosu na desetogodišnji prosek iznosi 123%.

Ukupna proizvodnja paradajza za poslednjih šest godina oscilirala je za oko 37%. Rekordna proizvodnja je postignuta u 1957. Međutim, u poslednje tri godine ukupna proizvodnja paradajza manje oscilira, što se uglavnom postiže povećanjem površina pod paradajzom.

U izuzetno rodnom godinama i prosečni prinosi znatno utiču na obim proizvodnje. Najveći prosečni prinosi postignuti su u 1957 (135 mc/ha), a najniži u 1956 (110 mc/ha). U 1961. postignut je prosečan prinos od 121 mc/ha, što u odnosu na desetogodišnji prosek iznosi 117%. (Tabela 11.)

Učešće društvenih poljoprivrednih gazdinstava u proizvodnji paradajza veće je nego u proizvodnji drugih povrtarskih kultura. Njihov udeo u ukupnim površinama pod ovim povrćem je oko 7%, a u njegovoj ukupnoj proizvodnji oko 13%.

Prosečni prinosi paradajza na društvenim gazdinstvima su znatno viši nego na individualnim. U 1959. postignut je prosečan prinos od 198 mc/ha, ili 165% prema prinosima na individualnim gazdinstvima; u 1960. godini 247 mc/ha, ili preko 202%; a u 1961. godini 229 mc/ha, ili 204%.

U Srbiji se u toku poslednjih deset godina u proseku proizvodi oko 50% od ukupne proizvodnje paradajza u zemlji. Međutim, ova proizvodnja se postiže sa oko 51% ukupnih površina pod paradajzom i prosečnim prinosima od 108 mc/ha. Po obimu proizvodnje zatim dolazi Hrvatska, sa oko 21% ukupne proizvodnje, koja se postiže sa preko 23% ukupnih površina i prosečnim prinosom od 101 mc/ha. Po prosečnim prinosima po hektaru na prvom mestu je Makedonija (181 mc/ha), dok je po obimu proizvodnje treća — 15% ukupne proizvodnje sa 9% ukupnih površina. Slovenija sa 5% ukupnih površina daje preko 7% ukupne proizvodnje, sa prosečnim prinosom od 146 mc/ha.

PAPRIKA (ZELENA), prema načinu uzgoja i korišćenja, ima isti značaj u proizvodnji povrtarskog bilja kao i paradajz. U poslednjih deset godina paprika se prosečno godišnje uzgaja na površini od 15.800 ha (3,3% u strukturi površina pod povrtarskim biljem). Poslednjih šest godina zasađene površine su se povećale za 5.900 ha. Najveće površine bile su zasađene paprikom u 1961. godini — 20.000 ha, tako da indeks u toj godini u odnosu na desetogodišnji prosek iznosi 127. Međutim, najviše paprike je proizvedeno u 1959. godini — 15.300 vagona (139% u odnosu na desetogodišnji prosek), kada je postignut i najviši prosečni prinos 85 mc/ha (120% u odnosu na desetogodišnji prosek). (Tabela 11.)

Prosečni prinosi, kao i kod ostalih povrtarskih kultura, iz godine u godinu variraju. Za poslednjih šest godina ove oscilacije su se kretale i do 30%. Najniži prosečni prinos po hektaru dobijen je u 1956. godini — 65 mc, a najviši u 1959. godini — 85 mc.

Društvena poljoprivredna gazdinstva su u 1961. učestvovala u ukupnim površinama zasađenim paprikom sa 5,7%, a u ukupnoj proizvodnji sa 9,5%. Zahvaljujući većoj primeni agrotehničkih mera, prinos na društvenim gazdinstvima je znatno veći nego na individualnim. U proseku ovaj prinos iznosi 121 mc/ha, odnosno 175% u odnosu na prinos sa individualnih gazdinstava.

Glavni proizvođač paprike je Srbija. Od ukupne proizvodnje u zemlji, u Srbiji je, u proseku za deset godina, ostvarivano 56%, i to sa 57% od ukupnih površina pod paprikom. Na drugom mestu je Makedonija, gde je sa 14% od ukupnih površina proizvedeno 22% ukupne proizvodnje. Po obimu proizvodnje zatim dolazi Hrvatska — 10% ukupne proizvodnje sa 15% ukupnih površina, i Bosna i

TABELA 11 — POŽNJEVENE POVRŠINE, UKUPAN I PROSEČAN PRINOS PARADAJZA, PAPRIKE I BOSTANA 1956—1961

Godina	Paradajz			Paprika (zelena)			Dinje i lubenice		
	požnjevena površina (ha)	prinos		požnjevena površina (ha)	prinos		požnjevena površina (ha)	prinos	
		ukupan (vagona)	prosečan sa 1 ha (mc)		ukupan (vagona)	prosečan sa 1 ha (mc)		ukupan (vagona)	prosečan sa 1 ha (mc)
1952	18.000	20.300	113	15.500	11.000	71	28.700	29.300	102
1961	18.600	20.300	110	15.600	10.200	65	27.800	25.700	93
1956	20.600	27.800	135	16.100	13.200	82	29.800	43.800	147
1958	20.000	24.300	121	16.400	11.700	72	28.600	27.600	97
1959	21.500	26.900	125	18.000	15.300	85	32.600	36.300	111
1960	20.900	27.100	130	18.200	15.000	82	29.400	35.500	120
1961	22.600	27.200	121	19.600	14.100	72	29.500	24.500	83

Podaci: Statistički bilten, br. 95, 129, 151, 170 i 217; Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 28/62.

Hercegovina — 9% ukupne proizvodnje sa 10% ukupnih površina.

Osim zelene paprike u svežem stanju, u zemlji je znatno razvijena i proizvodnja tzv. industrijske paprike, tj. paprike za industrijsku preradu (meljavu) u suvom stanju. Za poslednjih deset godina ovom paprikom je prosečno godišnje zasativano 3.830 ha, godišnja proizvodnja iznosila je 734 vagona, a prosečan prinos kretao se oko 19,3 mc/ha suve paprike. Proizvodnja industrijske paprike je značajna kako za razvoj prehrambene industrije i ishranu stanovništva (kao začim), tako i za izvoz.

DINJE I LUBENICE (BOSTAN) čine 6,2% površina pod povrtarskim biljem (u desetogodišnjem periodu). Ovom kulturom prosečno se godišnje zaseje oko 30.300 hektara. Najveće površine pod bostanom bile su zasade u 1959. godini — 33.500 ha (6,4% od ukupnih površina pod povrćem), a najveća proizvodnja je postignuta u 1957. godini — 43.800 vagona, kada je postignut i najveći prosečan prinos od 147 mc/ha. (Tabela 11.)

Najviše se bostana proizvodi u Srbiji. U desetogodišnjem proseku, u Srbiji je, sa blizu 50% od ukupnih površina, proizvedeno oko 60% celokupne proizvodnje u zemlji. Na drugom mestu je Makedonija, koja sa 36% ukupnih površina daje 32% ukupne proizvodnje.

GRAŠAK se uzgaja prosečno na oko 8.550 ha. U 1961. ovom kulturom je bilo zasejano 10.500 ha, od čega na društvenim gazdinstvima 1.740 ha, ili 16,5% od ukupnih površina pod ovim povrćem. U istoj godini je proizvedeno 882 vagona graška u zrnu i 1.340 vagona graška u mahunama. Društvena gazdinstva u proizvodnji graška u zrnu učestvuju sa 20,5%, a u proizvodnji graška u mahunama sa 12%.

SOČIVO (LEČA) je za ishranu stanovništva manje značajno od graška. Prosečno se godišnje uzgaja na oko 1.480 ha, i to uglavnom u Makedoniji (42%) i Srbiji (30%). U 1961. sočivom je bilo zasejano 1.350 ha, od čega na društvenim gazdinstvima 196 ha, ili 14,5%. U ukupnoj proizvodnji sočiva (78 vagona) društvena gazdinstva su učestvovala sa 20%.

Pored spomenutih, u Jugoslaviji se proizvode još i sledeće povrtarske kulture: zelen, celer, paštnak, keleraba, rotkva, rotkvice, crvena cvekla, karfiol, pori luk (praziluk), spanać, razne vrste salata, naut, bamija, i dr. Mada neke od njih imaju manje-više lokalni karakter, većina ovih kultura ima izvestan značaj u ishrani stanovništva. Međutim, površine i proizvodnja ovih kultura nisu evidentirani.

POTROŠNJA POVRČA

U strukturi potrošnje svežeg povrća najvažnije mesto zauzima potrošnja za ishranu stanovništva, zatim za industrijsku preradu, i najzad, za izvoz.

POTROŠNJA ZA ISHRANU STANOVNIŠTVA². Za ishranu se u periodu 1956—1960. prosečno godišnje trošilo 123 kg svežeg povrća po 1 stanovniku. Od toga na krompir otpada 65,4 kg, na pasulj, grašak i sočivo 8,7 kg, i na ostalo povrće 48,9 kg. Poslednjih godina potrošnja svežeg povrća ima tendenciju blagog porasta, što pokazuju indeksi u odnosu na potrošnju u 1955. godini: 1956 — 112,7; 1957 — 117,7; 1958 — 125,8; 1959 — 127,8. Međutim, pored povećane ukupne potrošnje svežeg povrća, kod potrošnje pasulja i krompira u izvesnim godinama postoje manja osciliranja. (Tabela 12.)

TABELA 12 — PROSEČNA POTROŠNJA POVRČA PO STANOVNIKU 1956—1960.

	(U kg)				
	1956	1957	1958	1959	1960
Ukupno	105,3	118,7	124,0	132,5	134,6
Krompir	56,6	61,9	65,1	73,7	69,7
Pasulj i mahunjače	8,4	8,9	8,4	8,4	9,3
Ostalo sveže povrće	40,3	47,9	50,5	50,4	55,6

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961.

U strukturi ishrane stanovništva po kaloričnoj vrednosti povrće učestvuje sa oko 9%. Međutim, u strukturi potrošnje proizvodnja biljnog porekla učestvuje sa oko 11%. S obzirom na značaj povrća u ishrani kao izvora specijalnih hranljivih sastojaka (vitamini, biljne belančevine, i dr.), potrošnja svežeg povrća je još uvek relativno mala u odnosu na druge poljoprivredne razvijene zemlje.³

U strukturi potrošnje svežeg povrća krompir zauzima vodeće mesto. Ova kultura učestvuje sa oko 50% u ukupnoj kaloričnoj vrednosti povrća koje se potroši za ishranu. Pasulj i mahunjače takođe zauzimaju značajno mesto u strukturi potrošnje povrća (preko 35% u ukupnoj kaloričnoj vrednosti). Ostatak od oko 15% kalorične vrednosti daje ostalo povrće. Ovakva struktura ukazuje na činjenicu da je potrošnja povrća, pored toga što je relativno mala, još i jednostrana. (Tabela 13.)

TABELA 13 — STRUKTURA KALORIČNE VREDNOSTI POVRČA U ISHRANI 1956—1960.

	(U kalorijama)									
	1956	1957	1958	1959	1960	1956	1957	1958	1959	1960
	kalo-rije	%	kalo-rije	%	kalo-rije	%	kalo-rije	%	kalo-rije	%
Ukupno	226	100	242	100	246	100	269	100	269	100
Krompir	109	48	119	49	125	51	141	53	134	50
Pasulj i mahunjače	90	40	91	38	88	36	95	35	98	36
Ostalo sveže povrće	27	12	32	13	33	13	33	12	37	14

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961.

POTROŠNJA ZA INDUSTRIJSKU PRERADU. Obim industrijske prerade zavisi od obima proizvodnje povrća. Zbog toga po godinama postoje znatne oscilacije u obimu prerađenih količina. Za poslednjih pet godina prosečno se godišnje industrijski prerađivalo preko 50.000 tona povrća, ili nešto više od 4% godišnje proizvodnje. Najveće količine povrća prerađene su u 1957 (5,5% od godišnje proizvodnje).

² Vidi: »Ishrana stanovništva«, »Jug. pregled«, 1960, septembar, str. 367—374 (61—68).

³ Prosečna godišnja potrošnja po stanovniku, na primer, u Francuskoj iznosi 160 kg.

Pored toga, u istom periodu prosečno je godišnje trošeno u industriji skroba preko 12.000 tona krompira. Izvesne količine krompira troše se i za proizvodnju špiritusa, ali one nisu evidentirane. (Tabela 14.)

TABELA 14 — PRERAĐENE KOLIČINE POVRĆA I KROMPIRA I PROIZVODNJA KONZERV I PRERAĐEVINA OD POVRĆA 1957—1961.

	(U tonama)				
	1957	1958	1959	1960	1961
Prerađeno povrća	60,263	45,608	38,690	49,844	55,653
Prerađeno krompira	9,566	13,856	2,872	16,522	17,289
Proizvedeno konzerviranog povrća	10,643	9,477	12,503	20,246	18,090
Proizvodnja ostalih prerađevina od povrća	...	1,613	3,643	5,188	5,651

Podaci: Statistički bilten, br. 169 i 205.

Pored industrijske prerade, poslednjih godina se izvesne količine svežeg povrća konzerviraju (zamrzavaju) u svežem stanju. Na taj način stvaraju se uslovi da se potrošnja svežeg povrća vremenski produži i da se zahvate tržišni viškovi u periodu najveće ponude i time obezbede rezerve povrća za period kada se ono ne proizvodi.

CENE I OTKUP

Cene. Prosečne otkupne cene povrtarskog bilja u poslednjih pet godina, i pored izvesnih oscilacija u rodnom godinama, imaju tendenciju porasta. Najviši nivo prosečnih otkupnih cena postignut je u 1961, kada je prosečna cena krompira iznosila 148% u odnosu na cenu iz 1957, pasulja 130%, crnog luka 178%, kupusa 205%, paradajza 163%, zelene paprike 128%, itd. (Tabela 15.)

TABELA 15 — PROSEČNE OTKUPNE CENE VAŽNIJIH POVRTARSKIH PROIZVODA 1957—1961.

	(U din. za 1 kg)				
Proizvod	1957	1958	1959	1960	1961
Krompir	11,7	10,6	17,0	13,3	17,3
Pasulj	49,3	46,0	52,2	52,5	64,0
Crni luk	27,4	33,5	17,3	25,4	48,7
Kupus	8,3	13,5	9,2	12,6	17,0
Paradajz	13,6	17,0	14,9	19,4	22,2
Paprika (zelena)	25,8	29,8	16,4	34,3	32,9
Boranija	38,1	43,6	42,0	43,6	47,2
Grašak	38,8	39,4	39,0	51,4	63,0

Podaci: Statistički bilten, br. 224; Indeks br. 4/62.

Međutim, prosečne prodajne cene na malo bile su znatno više od otkupnih. Visina ove razlike je u zavisnosti od rodosti godine kao i troškova trgovine i njene efikasnosti. Kod pojedinih proizvoda razlika u ceni se kreće i preko

100%. Prosečna maloprodajna cena krompira je u 1957. bila za 88% veća od otkupne, a u 1961. za 73%; pasulja 1957. za 38%, a 1961. za 64%; paradajza 1957. za 136%, a u 1961. za 170%; zelene paprike 1957. za 79%, a 1961. za 134%, itd. (Tabela 16.)

TABELA 16 — PROSEČNE PRODAJNE CENE NA MALO VAŽNIJH POVRTARSKIH PROIZVODA 1957—1961

	(U din. za 1 kg)				
Proizvod	1957	1958	1959	1960	1961
Krompir	22	19,6	27,1	29,6	30
Pasulj	68	83	95	95	105
Crni luk	47,8	52	41,9	46,4	84
Kupus	17,3	30,5	19,5	29,6	37,1
Paradajz	32,2	37	35,1	49,6	60
Paprika (zelena)	46,3	36,2	59	69	77
Boranija	74	92	63	93	105
Grašak	61	83	61	94	110

Podaci: Statistički bilten br. 224.

Otkup povrća. Zbog toga što obim otkupa povrća zavisi od obima proizvodnje, kod pojedinih povrtarskih kultura postoje izvesne oscilacije po godinama. Međutim, i pored toga, ukupan obim otkupa ima tendenciju porasta. Blag porast prosečnih otkupnih cena pozitivno je uticao na obim proizvodnje i otkupa.

U otkupu povrća, odnosno snabdevanju potrošača, veoma je veliki udeo društvenih gazdinstava. Kod nekih proizvoda (zelena paprika, kupus) on iznosi i do 50%. Međutim, veliki deo potrošača još uvek se snabdeva neposredno od individualnih proizvođača. U nizu područja (povrtarski rejoni oko velikih gradova) postoje skoro specijalizovana povrtarska individualna gazdinstva, sa prinosima daleko iznad prosečnih, koja daju osnovnu masu proizvoda za tržište. Velike količine svojih proizvoda ova gazdinstva prodaju i preko seljačke pijace, ali one ostaju neevidentirane. (Tabela 17.)

S obzirom na razvoj potrošnje, seljačka gazdinstva će i u narednom periodu biti značajni snabdevači povrćem, bilo neposredno ili preko trgovine.⁴

IZVOZ I UVOZ

Izvoz povrtarskih proizvoda (svežeg povrća) je po strukturi raznovrstan. Na izvoznoj listi poslednjih godina redovno se pojavljuje preko deset povrtarskih proizvoda. Obim izvoza u pojedinim godinama zavisio je od obima proizvodnje pojedinih vrsta povrća, kao i od uticaja ekonomskih faktora. I pored manjih variranja, najujednačenije kretanje za poslednjih pet godina imali su zelena paprika i paradajz. Učešće ostalih proizvoda u izvozu, a naročito krompira i pasulja, karakterišu znatne oscilacije. Tako je, na primer, u 1959. izvezeno samo 32 vagona krompira, a prethodne godine 3.085 vagona. U 1959. pasulja je izvezeno svega 14 vagona, a u 1961. godini 1.026 vagona. Slično je stanje i sa crnim lukom, kupusom, graškom, i drugim proizvodima. (Tabela 18.)

TABELA 17 — OTKUPLJENE KOLIČINE VAŽNIJH POVRTARSKIH PROIZVODA 1957—1961.

Proizvod	1957		1958		1959		1960		1961*	
	količina (u vagonima)	vrednost (u milionima din.)	količina (u vagonima)	vrednost (u milionima din.)	količina (u vagonima)	vrednost (u milionima din.)	količina (u vagonima)	vrednost (u milionima din.)	količina (u vagonima)	vrednost (u milionima din.)
Krompir	16.300	1.905	16.000	1.690	15.100	2.594	17.700	2.602	17.170	3.024
Pasulj	2.000	986	1.370	630	2.260	1.188	3.320	1.701	1.814	1.168
Crni luk	1.390	381	1.380	462	2.000	374	2.150	577	1.809	878
Kupus	2.400	198	2.680	361	5.600	582	5.020	694	4.979	974
Paradajz	5.710	775	4.720	801	5.120	756	5.450	1.108	6.630	1.659
Paprika (zelena)	1.020	263	926	276	2.150	517	2.080	710	2.322	833

* Prethodni podaci.

Podaci: Statistički bilten, br. 217; Statistički godišnjak FNRJ, 1961; Indeks, br. 3/62.

⁴ Vidi: »Tržišna proizvodnja poljoprivrede«, »Jug. pregled«, 1962, januar, str. 23—25 (23—25).

TABELA 18 — IZVOZ VAŽNIJIH POVRTARSKIH PROIZVODA U SVEŽEM STANJU 1957—1961.

Proizvod	(U vagonima)				
	1957	1958	1959	1960	1961
Krompir*	65	3.085	32	122	1.493
Pasulj	534	271	14	336	1.026
Crni luk	2	76	124	143	18
Beli luk	22	23	17	18	27
Kupus i kelj	22	2	416	3	53
Paradajz	123	176	714	299	352
Paprika	303	183	330	206	312
Boranija	37	22	40	13	23
Grašak	71	58	8	30	—

* Krompir za ishranu i semenski zajedno.

Podaci: Statistički bilten spoljne trgovine, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961.

Izvoz svežeg povrća učestvuje u ukupnoj vrednosti izvoza poljoprivrednih proizvoda u periodu 1957—1961. prosečno godišnje sa oko 1,7%, a u izvozu ratarskih proizvoda sa oko 5,2%.

Vrednost izvoza svežeg povrća iznosila je u periodu 1957—1961. prosečno godišnje oko 595.728 hiljada dinara. Najviši nivo izvoza postignut je u 1961. kada je iznosio 158% od proseka, a najniži u 1959 — svega 72% od proseka, do čega je došlo uglavnom zbog podbačaja proizvodnje, naročito krompira i pasulja, u prethodnoj godini.

U vrednosti izvoza povrća u proseku za poslednjih pet godina najvažnije mesto zauzimali su pasulj, sa 35,6%, i paradajz, sa 18,7%, dok su krompir i zelena paprika učestvovali sa oko 12,6%. Najpravnomernije učešće u izvozu u proteklom periodu imali su paradajz i paprika. Ostali proizvodi su znatno oscilirali. (Tabela 19.)

TABELA 19 — VREDNOST IZVEZENOG SVEŽEG POVRĆA 1957—1961.

Proizvod	(U hiljadama din.)				
	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno*	470.315	700.310	428.435	438.247	941.312
Krompir	7.464	233.874	5.968	14.976	109.669
Pasulj	214.234	154.350	10.968	184.655	489.570
Crni luk	229	17.267	17.578	21.304	4.583
Beli luk	15.668	16.100	7.348	8.080	19.838
Kupus i kelj	1.546	118	36.583	633	9.406
Paradajz	25.022	79.375	167.508	125.479	155.592
Paprika	78.446	51.839	85.045	49.871	108.952
Boranija	10.254	4.974	10.268	2.409	7.153
Grašak	37.645	28.263	4.421	15.699	—

* Uključena vrednost izvezenog nauta, sočiva, dinja i lubenica.

Podaci: Statistički bilten spoljne trgovine, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961.

Pored svežeg, izvoze se i znatne količine prerađenog i konzerviranog povrća. U strukturi izvoza konzerviranog i prerađenog povrća značajno mesto zauzimaju konzervirani paradajz, kiseli krastavci i kisela paprika.

Prosečna godišnja vrednost izvezenog prerađenog i konzerviranog povrća iznosi oko 172.680 hiljada din. Najveći nivo izvoza postignut je u 1958, a najniži u 1960. (Tabela 20.)

Uvoz povrća. Na listi uvoza povrtarskih proizvoda pojavljuju se uglavnom tri artikla: krompir, pasulj i crni luk. Uvoz ovih proizvoda zavisio je od rodnosti godine, izuzev kod krompira, gde su uvezene izvesne količine semenskog materijala. Prosečno je godišnje uvoženo 1.217 vagona krompira, 317 vagona pasulja i oko 167 vagona crnog luka. Najveći uvoz krompira i pasulja je bio u 1959. (Tabela 21.)

TABELA 20 — VREDNOST IZVEZENOG PRERAĐENOG I KONZERVIRANOG POVRĆA 1957—1961.

Proizvod	(U hiljadama din.)				
	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno	121.826	312.867	236.387	62.657	129.659
Paradajz—konzerviran	101.589	269.706	176.165	12.345	9.346
Krastavci kiseli	7.210	15.873	2.696	597	46.136
Paprika kisela	262	1.326	9.252	10.189	24.843
Ostalo konzervirano povrće	1.767	6.638	37.396	27.280	31.608
Povrće suvo	3.587	7.638	8.686	11.985	10.801
Ostalo prerađeno povrće (ne u konzervama)	7.411	11.686	2.192	261	6.925

Podaci: Statistički bilten spoljne trgovine, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961.

TABELA 21 — UVOZ KROMPIRA, PASULJA I CRNOG LUKA 1957—1961.

Godina	Krompir		Pasulj		Luk	
	količina (u vagonima)	vrednost (u hiljadama din.)	količina (u vagonima)	vrednost (u hiljadama din.)	količina (u vagonima)	vrednost (u hiljadama din.)
1957	35	7.684	253	85.586	28	5.934
1958	729	93.708	175	57.569	607	101.794
1959	4.206	603.628	1.123	665.948	151	28.618
1960	1.021	124.547	33	18.521	—	—
1961	96	29.381	0	180	47	8.134

Podaci: Statistički bilten spoljne trgovine, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961.

PERSPEKTIVE RAZVOJA POVRTARSTVA

I pored relativno velikih površina zasejanih povrtarskim kulturama, proizvodnja povrća zaostaje za potrebama i po obimu i po kvalitetu. Brzi porast gradskog stanovništva, podizanje životnog standarda i kvalitativne promene u načinu ishrane, stalno povećavaju potražnju kvalitetnog povrća i prerađevina.

Sadašnja proizvodnja povrća, koja se oslanja na individualne proizvođače, sa malim parcelama i ekstenzivnim načinom proizvodnje, nije dovoljna. Pored drugih razloga, to upućuje na potrebu radikalne preorijentacije u proizvodnji, kako bi se zadovoljile narasle potrebe za savremenijom ishranom i obezbedila snabdevenost tržišta preko cele godine.

Da bi se to postiglo, Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. ne predviđa povećanje površina pod povrćem, već samo povećanje prinosa po jedinici površine. Program organizacije proizvodnje u ovom periodu zasniva se u prvom redu na potpunoj modernizaciji najvećeg dela proizvodnje, mehanizaciji procesa transporta i prerade, uvođenju novih, kvalitetnijih sorti povrća, proizvodnji povrća preko cele godine, specijalizaciji proizvodnje po pojedinim gazdinstvima i po namenama, kao i na sniženju cene koštanja.

S obzirom na potrebu znatnijih ulaganja i stručnog rukovođenja, ovakva proizvodnja može se postići u prvom redu na društvenim gazdinstvima (poljoprivrednim dobrima, ekonomijama zemljoradničkih zadruga, proizvodnim zadrugama, kao i u kooperaciji sa individualnim proizvođačima). Postizanjem dovoljne proizvodnje na društvenim gazdinstvima moći će u bliskoj perspektivi da se zadovolje potrebe stanovništva velikih gradova, turističkih centara, industrijskih i rudarskih naselja, bolnica i hotela, društvene ishrane, kao i veći deo potreba prehrambene industrije. Udeo individualnih proizvođača u obezbeđenju ovih potreba će time opasti, ali će i ubuduće imati veliki značaj.

PERSPEKTIVNI PLAN PROIZVODNJE POVRĆA 1961—1965.⁵ Na bazi prosečne potrošnje od oko 150 kg povrća po stanovniku godišnje, ne računajući krompir (sadašnja potrošnja je 65 kg), predviđeno je da se u 1965. proizvede 3.370.000 tona povrća, od čega za potrošnju stanovništva 3.000.000, za industrijsku preradu 260.000, a za izvoz 110.000 tona. Prema predviđanjima Saveza poljoprivredno-šumarskih komora Jugoslavije, proizvodnja glavnih vrsta povrća u 1965. iznosiće:

paradajza	850.000 tona
paprike	400.000 „
kupusa	700.000 „
boranije	110.000 „
graška	130.000 „
luk (belog i crnog)	200.000 „
mrkve	160.000 „
ostalog povrća	820.000 „

Ako se tome doda i 3.800.000 tona krompira, koliko je predviđeno da se proizvede u 1965, može se očekivati da će na kraju petogodišnjeg plana proizvodnja povrća u Jugoslaviji biti dovoljna da zadovolji celokupne potrebe.

Za ishranu nepoljoprivrednog stanovništva potrebna je ukupna proizvodnja od oko 1.800.000 tona povrća. Međutim, nema potrebe da ova količina bude u potpunosti obezbeđena kroz trgovinsku mrežu i organizovanu proizvodnju, jer će jedan deo povrća biti obezbeđen kroz seljačku pijacu, a jedan deo gradskog stanovništva će se i dalje snabdevati iz vlastite proizvodnje (okućnice, bašte, zadržavanje poseda na selu, i dr.).

Pored ukupnog povećanja proizvodnje, predviđaju se i bitne izmene u njenoj strukturi. U ovom periodu orijentacija je na povećanje proizvodnje belančevinastih variva (graška, boranije, pasulja, sočiva), zatim paradajza, mrkve, luka, paprike i ostalih proizvoda koji predstavljaju kvalitetnu i vitaminsku hranu.

Prema predviđanjima Programa proizvodnje, paradajz u 1965. treba da učestvuje u ukupnoj proizvodnji povrća u zemlji sa 25,2%, paprika sa 11,8%, kupus sa 20,8%, boranija i grašak sa 7,1%, luk sa 5,9%, mrkva sa 4,7% i ostalo povrće sa 24,5%.

Predviđene su znatne promene u *proizvodnji povrća na društvenim gazdinstvima*, koja treba da se bitno razlikuje od proizvodnje individualnih proizvođača. Tendencija je da se pojedina društvena gazdinstva specijaliziraju za manji broj značajnijih povrtarskih kultura, što će omogućiti jevtiniju mehanizaciju procesa i iznalaženje najboljih tehnoloških rešenja. Ova gazdinstva će u prvom redu proizvoditi povrće koje zahteva krupnija ulaganja, a dospeva na tržište onda kada je ponuda individualnih proizvođača neznatna. Ovako tipizirana proizvodnja po vremenu pristizanja povrća treba da snabdeva potrošače u toku cele godine kvalitetnim vrstama, a prvenstveno da obezbedi snabdevanje velikih gradova, hotela i bolnica, prerađivačku industriju, kao i jedan deo izvoza.

Proizvodnja povrća na društvenom sektoru, prema predviđanjima, zasnivaće se na bazi dosadašnjih domaćih i stranih iskustava i dostignuća u tehnološkom procesu. Radi usavršavanja ovih iskustava za primenu na širem planu predviđeni su veći proizvodni ogledi i egzaktna naučna istraživanja, koji treba da dovedu do ubiranja dve do tri žetve godišnje. Za industrijsku preradu jevtina proizvodnja povrća obezbeđivaće se gajenjem povrća kao postrnog useva.

U proizvodnji povrća, po vremenu prispeća za upotrebu razlikovaće se četiri perioda: vrlo rana ili zimska — industrijska proizvodnja (januar, februar, mart), rana ili prolećna — poluindustrijska proizvodnja (april, maj, jun), letnja

(jul, avgust, septembar), i pozna — jesenja (oktobar, novembar, decembar) proizvodnja.

Da bi se ostvario predviđeni program razvoja povrtarstva, društvena gazdinstva vrše sve veća ulaganja u izgradnju proizvodnih kapaciteta za rentabilniju proizvodnju. Prema nepotpunim podacima Saveza poljoprivredno-šumarskih komora Jugoslavije, samo u toku 1960. i 1961. u izgradnju ovakvih objekata investirano je oko 2,5 milijarde dinara. Već od 1961. Jugoslovenska poljoprivredna banka odobrava investicione kredite iz sredstava Opšteg investicionog fonda, putem otvorenog konkursa svim poljoprivrednim organizacijama koje žele da grade ovakve objekte.

Program proizvodnje Saveza poljoprivredno-šumarskih komora Jugoslavije od 1961. do 1965. predviđa izgradnju staklenika (oranžerija) sa zagrevanjem na ukupnoj površini od 85 ha. U ovim objektima povrće bi se proizvodilo na industrijski način, korišćenjem najrentabilnijih izvora toplote, kao što su industrijske otpadne vode i gasovi, prirodni termalni izvori čija se toplota kreće iznad 60°C, mazut, nafta, zemni plin, i sl. Prednost ovih objekata je u tome što se dinamika prispeća plodova u njima može podesiti prema potrebama tržišta. U njima će se prvenstveno proizvoditi paradajz, krastavci, tikvice i paprike, a gradiće se u raznim rejonima zemlje, sa zastakljenom površinom od 1 do 2 ha (početkom ove godine bilo je 20 ha staklenika sa zagrevanjem).

Pored staklenika sa zagrevanjem, predviđena je i izgradnja hladnih staklenika, bez zagrevanja, na površini od 100 ha (sada ih ima 37 ha), gde će se povrće ubirati 30 do 40 dana ranije nego na otvorenom polju. Ovakva proizvodnja ranog povrća organizuje se u jednom delu Makedonije.

Za poluindustrijski način proizvodnje povrća predviđena je izgradnja toplih leja, u kojima bi se kao toplotni izvor koristili bioenergetski materijal i električna struja. U njima bi se proizvodili u prvom redu rasadi, paradajz, paprika, plavi patlidžan, tikvice, krastavci, salata i drugo povrće. U pojedinim rejonima zemlje, na manjim ili većim površinama, već ima oko 140 ha pod toplim lejama, a u Programu je predviđena izgradnja još 160 ha. Povrće iz ovih leja prispevaće na tržište u prolećnim mesecima za 30 do 50 dana ranije.

Pored ovoga, predviđeno je da se pripremi i oko 4.000 ha oranica u primorskim krajevima, na kojima bi se proizvodilo letnje i jesenje povrće za masovnu potrošnju, preradu, uskladištenje putem hlađenja, za potrebe industrije i dr. U područjima gde je, zahvaljujući prirodnim uslovima, mogućna obimna proizvodnja kvalitetnog ranog povrća (doline Neretve i Vardara i Primorje), pristupa se melioracionim radovima i obezbeđenju voda.

Povećanje proizvodnje povrća zahteva i adekvatno rešenje niza problema koji iz toga proizlaze. U prvom redu potrebno je rešiti pitanje plasmana, obezbediti dovoljan broj savremenih sredstava (vagona i autohladnjača) za transport svežeg povrća kako na domaća, tako i na inostrana tržišta. Trgovinska mreža, sa izuzetkom one u neposrednoj blizini većih gradova, industrijskih i rudarskih naselja i turističkih centara, do sada se nije dovoljno angažovala u proučavanju problema organizovane proizvodnje, otkupa i plasmana, pa se to negativno odražavalo kako na snabdevenost tržišta, tako i na samu proizvodnju. U poslednje vreme se sve više zapaža tendencija da trgovina i prerađivačka industrija sklapaju ugovore sa poljoprivrednim organizacijama o proizvodnji i preuzimanju robe u određeno vreme i po određenim cenama, što će se pozitivno odraziti na veću zainteresovanost samih proizvođača.

Inž. M. P.

⁵ Program proizvodnje povrća Saveza poljoprivredno-šumarskih komora Jugoslavije od 1961. do 1965.

ISPRAVKA: U br. 2, februar 1962, na str. 72 (46), prvi stubac, u naslovu grafikona, umesto »u procentima« treba »u m²«.

STRUKTURA LEKARA

(PREMA POPISU OD 30. JUNA 1961)

Savezni zavod za zdravstvenu zaštitu sproveo je popis medicinskih kadrova sa stanjem na dan 30. juna 1961. Popisom su obuhvaćeni medicinski kadrovi sa visokom, višom i srednjom stručnom spremom i babice sa srednjom i nižom stručnom spremom. U ovoj informaciji daje se samo prikaz strukture lekara.

OPŠTI PREGLED STRUKTURE LEKARA¹

Prema podacima popisa, u Jugoslaviji je na dan 30. juna 1961. bilo ukupno 12.987 lekara.² Od toga su 4.830, ili 37,2%, lekari specijalisti, 7.054, ili 54,3%, lekari opšte prakse³ i lekari koji se nalaze na specijalizaciji, a 600, ili 4,6%, stažeri. Pored toga, na odsluženju vojnog roka nalaze se 533 lekara, ili 3,9%, od kojih su 10 lekari specijalisti.

Od ukupnog broja lekara na muškarce otpada 9.166, ili 70,6%, a na žene 3.528, ili 27,2% (za 288 lekara u Hrvatskoj nedostaju podaci o polu).

Priliv lekara u poslednjih 11 godina, tj. u periodu od 1950. do 30. juna 1961, bio je znatan. U odnosu na stanje na kraju 1950 (4.865 lekara), broj lekara je povećan za 8.122, odnosno za 167%, ili prosečno godišnje za 738. U odnosu na broj lekara na kraju 1955, povećanje je iznosilo 4.348, ili prosečno godišnje 790.⁴

Broj stanovnika na jednog lekara znatno je smanjen. Ako se uzmu u obzir svi lekari, bez obzira na njihovo zaposlenje i aktivnost, tada je u 1950. na jednog lekara dolazilo prosečno 3.360 stanovnika, u 1955. godini 2.306,⁴ a u 1961. godini 1.425 stanovnika.⁵ Prema tome, opterećenje lekara brojem stanovnika smanjeno je od 30. decembra 1950. do 30. juna 1961. u proseku za 1.935 stanovnika po jednom lekaru.

Starosna struktura. Priliv novih lekara u periodu 1955—1960. uslovio je znatnu promenu starosne strukture lekara u korist lekara mladih godišta.⁶ (Tabela 1.)

TABELA 1 — STAROSNA STRUKTURA LEKARA 1955. I 1961.

Starosne grupe	(U procentima)	
	1955	1961
Do 34 godine	48,1	43,0
Od 35 do 44 godine	19,1	35,4
Od 45 do 54 godine	12,0	7,8
Od 55 do 64 godine	16,2	10,2
65 i više godina	4,6	3,6

U 1961. bilo je znatno više nego u 1955. lekara mladih od 45 godina (9.959, ili 78,4% od ukupnog broja lekara, prema 5.800, ili 67,2%).

Prosečna starost svih lekara takođe je znatno smanjena — sa 41,3 godine u 1955. na 39,6 godina u 1961 (kod muškaraca sa 42,1 na 40,5, dok je kod žena ostao isti, tj. 37,3 godine starosti).

¹ Vidi: »Lekari«, »Jug. pregled«, 1957, april, str. 209—210 (11—12).

² Bez stomatologa i lekara zaposlenih u JNA.

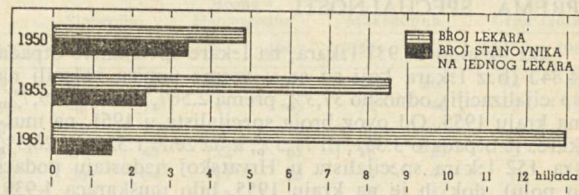
³ Pod lekarima opšte prakse podrazumevaju se lekari bez specijalnosti.

⁴ Ne računajući stomatologe, koji su po metodologiji popisa iz 1955. bili uključeni u ukupan broj lekara.

⁵ U 1958. broj stanovnika na jednog lekara iznosio je u Francuskoj 931, u Belgiji 822, u Grčkoj 843, u Austriji 609.

⁶ Prilikom popisa lekara 1950. starosna struktura nije obrađivana.

GRAFIKON 1 — BROJ LEKARA I BROJ STANOVNIKA NA JEDNOG LEKARA U JUGOSLAVIJI 1950—1961.

Stanje po narodnim republikama. U periodu 1955—1961. znatno su smanjene i razlike između pojedinih republika u broju lekara i broju stanovnika na jednog lekara. (Tabela 2.)

TABELA 2 — BROJ LEKARA I BROJ STANOVNIKA NA JEDNOG LEKARA PO REPUBLIKAMA 1955. I 1961.

Narodna republika	1955			1961		
	broj lekara	% od ukupnog broja lekara u FNRJ	broj stanovnika na 1 lekara	broj lekara*	% od ukupnog broja lekara u FNRJ	broj stanovnika na 1 lekara
Srbija	3.641	42,2	2.001	5.061	40,7	1.507
Hrvatska	2.623	30,4	1.552	3.803	30,6	1.091
Slovenija	1.136	13,1	1.359	1.426	11,0	1.111
Bosna i Hercegovina	685	7,9	4.500	1.277	10,3	2.564
Makedonija	422	4,9	3.208	681	5,4	2.063
Crna Gora	132	1,5	3.417	236	1,9	1.997

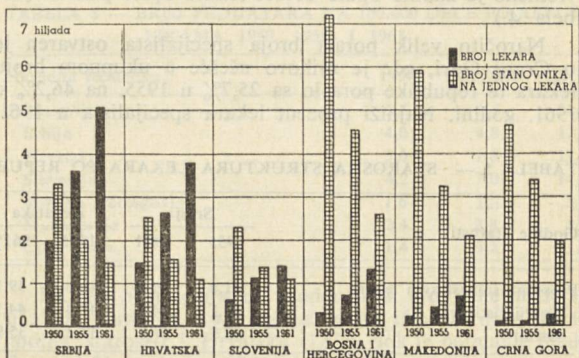
* Bez 503 lekara na odsluženju vojnog roka.

U Srbiji se broj lekara od kraja 1955. do 30. juna 1961. povećavao prosečno godišnje za oko 237. U istom razdoblju prosečno godišnje povećanje broja lekara iznosilo je u Hrvatskoj 197, u Sloveniji 47, u Bosni i Hercegovini 97, u Makedoniji 43, i u Crnoj Gori 17.

Po broju stanovnika na jednog lekara najpovoljniji odnos postigle su Hrvatska (1.091) i Slovenija (1.111). Ove dve republike imaju znatno povoljniji prosek od jugoslovenskog, koji iznosi oko 1.425 stanovnika na jednog lekara. U ostalim republikama opterećenost jednog lekara brojem stanovnika je znatno veća. U Bosni i Hercegovini, koja je po tome na poslednjem mestu, na jednog lekara dolazi 2.564 stanovnika. Međutim, ako se posmatra procentualno povećanje broja lekara u odnosu na njihov broj u 1955. godini, najveće povećanje je ostvareno u Bosni i Hercegovini za 86%, zatim Crnoj Gori za 79%, i u Makedoniji za 61%. U isto vreme broj stanovnika na jednog lekara smanjen je u Bosni i Hercegovini za 41,7%, u Crnoj Gori za 40,3% i u Makedoniji za 35,7%.

Na osnovu dosadašnjeg prosečnog godišnjeg priliva lekara u Jugoslaviji, a pogotovu u republikama u kojima naročito nedostaju, može se očekivati da će razlike između pojedinih republika u bližoj perspektivi biti još više smanjene.

GRAFIKON 2 — BROJ LEKARA I BROJ STANOVNIKA NA JEDNOG LEKARA PO REPUBLIKAMA 1950—1961.

STRUKTURA LEKARA PREMA SPECIJALNOSTI

Od ukupno 12.937 lekara, na lekare specijaliste otpada 4.840 (bez lekara koji su se u vreme popisa nalazili na specijalizaciji), odnosno 37,3%, prema 2.567, odnosno 29,7%, na kraju 1955. Od ovog broja specijalista u 1961. na muškarce je otpadalo 3.351, ili 71,5%, a na žene 1.337, ili 28,5% (za 152 lekara specijalista u Hrvatskoj nedostaju podaci o polu), dok ih je na kraju 1955. bilo muškaraca 1.939, ili 75,5%, a žena 627, odnosno 24,5%.

Starosna struktura lekara specijalista i lekara opšte prakse pokazuje takođe znatno veći priliv lekara u mladim, a opadanje broja lekara u starijim godinama, sa izuzetkom lekara opšte prakse do 34 godine starosti, čije je učešće u ukupnom broju lekara opšte prakse u 1961. bilo nešto manje nego u 1955. Naročito je visoko porastao broj lekara specijalista u starosnoj grupi od 35 do 44 godine, koji u 1961. čine više od polovine svih lekara specijalista (52,4% prema 31,6% u 1955). Međutim, iako je porast broja lekara do 44 godine starosti bio znatno veći kod specijalista (179,1%) nego kod lekara opšte prakse (45,8%), specijalisti do 44 godine starosti čine 65,5% od ukupnog broja lekara specijalista, a lekara opšte prakse iste starosti 86,1% od ukupnog broja tih lekara, što pokazuje da se podmlađivanje kadra još uvek odnosi više na lekare opšte prakse. (Tabela 3.)

TABELA 3 — STAROSNA STRUKTURA SPECIJALISTA
I LEKARA OPŠTE PRAKSE 1955. I 1961.

(U procentima)

Starosne grupe	1955		1961	
	specijalisti	lekari opšte prakse	specijalisti	lekari opšte prakse
Do 34 godine	11,3	63,6	13,1	60,6
Od 35 do 44 godine	31,6	13,8	52,4	25,5
Od 45 do 54 godine	23,3	7,3	14,8	3,8
Od 55 do 64 godine	27,6	11,4	15,4	7,1
65 i više godina	6,2	3,9	4,3	3,0

Prosečna starost lekara specijalista u 1961. bila je za 3,9 godina manja nego u 1955 (44,3 prema 48,2), dok je prosečna starost ostalih lekara uglavnom na istom nivou (36,9 godina u 1961. prema 37,0 u 1955). Uočava se takođe da je prosečna starost žena znatno niža od prosečne starosti muškaraca kako kod lekara specijalista (u 1961. muškarci 45,4, a žene 41,4 godine), tako i kod ostalih lekara (muškarci 37,5, žene 34,5 godina).

Struktura lekara prema specijalnosti i starosna struktura po republikama. U periodu od 1955. do 30. juna 1961. učešće lekara specijalista u ukupnom broju lekara republike znatno je povećano u svim narodnim republikama, a istovremeno je znatno opalo učešće lekara opšte prakse. (Tabela 4.)

Naročito velik porast broja specijalista ostvaren je u Crnoj Gori, gde je njihovo učešće u ukupnom broju lekara te republike poraslo sa 25,7% u 1955. na 46,2% u 1961. godini. Najniži procent lekara specijalista u 1961.

imala je Bosna i Hercegovina (34,8%), a najveći Crna Gora (46,2% od ukupnog broja lekara).

TABELA 4 — STRUKTURA LEKARA PREMA SPECIJALNOSTI
PO REPUBLIKAMA 1955. I 1961.

Narodna republika	1955				1961 *			
	broj specijalista	% od ukupnog broja lekara	broj ostalih lekara	% od ukupnog broja lekara	broj specijalista	% od ukupnog broja lekara	broj ostalih lekara	% od ukupnog broja lekara
Srbija	1.034	28,4	2.607	71,6	1.962	38,8	3.099	61,2
Hrvatska	883	29,7	1.740	70,3	1.491	39,2	2.312	60,8
Slovenija	305	26,8	831	73,2	558	39,1	868	60,9
Bosna i Hercegovina	191	27,9	494	72,1	445	34,8	832	65,2
Makedonija	119	27,8	303	72,2	265	38,9	416	61,1
Crna Gora	34	25,7	98	74,3	109	46,2	127	53,8

* Bez lekara na odsluženju vojnog roka.

Struktura specijalista i ostalih lekara po godinama starosti i prosečnoj starosti veoma je različita po pojedinim republikama. (Tabela 5.)

Relativno najmlađe lekare ima Makedonija, gde je prosečna starost lekara u 1955. iznosila 38,9, a u 1961. godini 37,4 godina, odnosno specijalista 41,3, a lekara opšte prakse 35,0 godina. Najveću prosečnu starost imaju lekari u Sloveniji, gde je ona u 1961. iznosila 41,9 godinu (kod lekara specijalista 45,5, a kod ostalih lekara 39,6 godina).

Najveće smanjenje prosečne starosti po jednom lekaru specijalisti bilo je u Crnoj Gori — sa 52,1 godine u 1955. na 43,3 godine u 1961, i u Srbiji, gde je prosek pao od 50,1 na 44,5 godina. Kod ostalih lekara smanjenje prosečne starosti je takođe znatno, sa izuzetkom Slovenije i Bosne i Hercegovine, gde je prosečna starost u 1961. nešto veća nego što je bila u 1955.

LEKARI SPECIJALISTI

Kretanje u periodu 1955—1961. broja lekara specijalista po pojedinim specijalnostima, kao i njihovog broja na 100.000 stanovnika, po narodnim republikama, pokazuje tabela 6.

Ukupan broj specijalista povećan je u 1961. u odnosu na 1955. za 88,2%, a u odnosu na 1950. za 160,5%, tj. približno koliko iznosi i prosečno povećanje svih lekara (167%). Međutim, povećanje broja lekara specijalista po pojedinim republikama bilo je vrlo različito, u zavisnosti od stepena razvijenosti pojedinih republika.

Kretanje broja lekara specijalista po pojedinim važnijim specijalističkim granama pokazuju sledeće promene:

Internisti. Krajem 1950. u zemlji je bilo ukupno 248 internista, na kraju 1955. godine 346, a sredinom 1961. godine 683. Od 1950. do juna 1961. broj internista se povećao za 435, odnosno za 175%, ili prosečno za 43 godišnje. Od ukupnog broja specijalista na interniste je otpadalo u 1950. godini 13,4%, u 1955. godini 13,5%, a u 1961. godini 14,1%.

Broj lekara internista u odnosu na broj stanovnika je vrlo različit po pojedinim republikama i kreće se u 1961. od 2,04 do 4,24 lekara na 100.000 stanovnika. (Tabela 7.)

TABELA 5 — STAROSNA STRUKTURA LEKARA PO REPUBLIKAMA 1955. I 1961.

Godine starosti	Srbija		Hrvatska		Slovenija		Bosna i Hercegovina		Makedonija		Crna Gora	
	1955	1961	1955	1961*	1955	1961	1955	1961	1955	1961	1955	1961
Prosečna starost svih lekara	41,8	40,3	40,6	39,1	39,7	41,9	38,4	38,1	38,9	37,4	42,8	39,5
Specijalisti	50,1	44,5	47,4	44,1	46,0	45,5	46,6	42,9	44,1	41,3	52,1	43,3
Ostali	38,5	37,7	37,2	35,9	37,5	39,6	35,3	35,6	36,9	35,0	39,6	36,2

* Bez 152 lekara specijalista i 136 lekara opšte prakse, za koje nedostaju podaci o godinama starosti.

TABELA 6 — BROJ SPECIJALISTA PO POJEDINIM SPECIJALNOSTIMA 1955. I 1961.

Specijalnost	Jugoslavija		Srbija		Hrvatska		Slovenija		Bosna i Hercegovina		Makedonija		Crna Gora	
	1955	1961	1955	1961	1955	1961	1955	1961	1955	1961	1955	1961	1955	1961
Ukupno specijalisti	2.566	4.830*	1.034	1.962	883	1.491	305	558	191	445	119	265	34	109
Interna medicina	346	683	166	305	104	175	43	70	18	67	12	46	3	20
Zarazne bolesti	52	115	16	46	18	33	8	12	9	13	1	10	—	1
Ftiziologija	269	551	102	237	96	164	28	45	22	63	18	29	3	13
Pedijatrija	250	616	101	278	83	145	30	64	17	65	14	44	5	20
Neuropsihijatrija	102	236	30	84	46	89	14	35	8	14	3	11	1	3
Fizikalna medicina i rehabilitacija	36	68	11	19	17	40	3	6	3	1	1	2	1	—
Dermatovenerologija	139	170	54	60	56	66	14	23	10	13	4	7	1	1
Radiologija	95	192	41	72	30	65	12	30	5	7	6	14	1	4
Fiskulturna medicina	1	—**	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Opšta hirurgija	334	485	133	199	110	151	43	63	23	35	17	21	8	16
Urologija	23	54	12	29	9	15	1	4	1	5	—	—	—	1
Ortopedija	42	97	9	20	22	46	7	12	1	10	1	5	2	4
Neurohirurgija	—	15	—	9	—	2	—	2	—	2	—	—	—	—
Dečja hirurgija	—	15	—	12	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—
Grudna hirurgija	—	8	—	4	—	—	—	1	—	2	—	1	—	—
Anesteziologija	3	34	1	6	—	9	2	16	—	3	—	—	—	—
Transfuziologija	—	5	—	2	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—
Akušerstvo i ginekologija	266	480	115	197	76	126	39	69	18	50	16	28	2	10
Oftalmologija	124	214	44	76	48	78	11	26	13	19	5	11	3	4
Otorinolaringologija	114	204	47	73	37	69	15	24	8	21	4	10	3	7
Sudska medicina	14	28	6	10	4	9	2	4	1	3	1	2	—	—
Higijena	81	166	22	41	36	81	10	14	11	21	2	9	—	—
Epidemiologija	40	72	14	27	16	27	2	3	6	8	1	3	1	4
Mikrobiologija i parazitologija	141	184	82	95	40	51	8	16	7	13	4	8	—	1
Socijalna medicina i organizacija zdravstvene službe	1	4	—	3	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Medicina rada	1	71	1	32	—	30	—	7	—	2	—	—	—	—
Opšta medicina	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Anatomija	13	—**	4	—	5	—	1	—	1	—	2	—	—	—
Biologija	5	—**	2	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—
Farmakologija	11	—**	—	—	6	—	1	—	3	—	1	—	—	—
Fiziologija	21	—**	7	—	7	—	1	—	4	—	2	—	—	—
Histologija	9	—**	3	—	2	—	2	—	1	—	1	—	—	—
Imunobiologija	1	—**	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Malariologija	1	—**	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Patologija	28	—**	6	—	13	—	6	—	1	—	2	—	—	—
Anatopatologija	—	62	—	26	—	17	—	11	—	5	—	3	—	—
Nepoznato	3	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—

* 10 lekara specijalista nalazi se na odsluženju vojnog roka i za njih nedostaju podaci o specijalnosti.

** Prema priloženoj tabeli lekara po specijalnostima vidi se da su se neke specijalnosti koje su postojale u 1955. godini izgubile u 1961. godini. Za neke se može pretpostaviti da su se stopile sa nekom drugom granom specijalnosti, kao, na primer, bakteriologija i parazitologija sa mikrobiologijom, patologijom i anatomijom sa anatopatologijom, rendgenologija sa radiologijom, dok se to za neke druge grane uopšte ne može zaključiti. Tako se, na primer, ne vidi gde su uključeni lekari biolozi, farmakolozi, fiziolozi, histolozi, pa se čak ne zna sigurno ni da li su obuhvaćeni popisom.

TABELA 7 — BROJ LEKARA INTERNISTA NA 100.000 STANOVNIKA PO REPUBLIKAMA 1950, 1955. I 1961.

Narodna republika	1950	1955	1961
Jugoslavija	1,52	1,97	3,67
Srbija	1,96	2,30	4,00
Hrvatska	1,87	2,58	4,22
Slovenija	1,22	2,80	4,41
Bosna i Hercegovina	0,68	0,60	2,04
Makedonija	0,49	0,89	3,27
Crna Gora	0,50	0,68	4,24

Relativno najveći broj internista na 100.000 stanovnika imale su u 1961. Slovenija (4,41) i Crna Gora (4,24), a najmanji Bosna i Hercegovina (2,04). Prosečan broj internista na 100.000 stanovnika po pojedinim godinama pokazuje da se obzbeđenost stanovništva ovim lekarima vidno poboljšava u svim republikama, a naročito u periodu 1955—1961.

Pedijatri. Broj pedijatara iznosio je sredinom 1961. godine 616, prema 175 u 1950. i 250 krajem 1955, što znači da je broj ovih specijalista u odnosu na 1950. povećan za 441, ili za 252%, odnosno prosečno za 42 godišnje. Od ukup-

nog broja specijalista, na pedijatre je dolazilo u 1950. godini 9,4%, u 1955. godini 9,7%, a u 1961. godini 12,7%, što pokazuje da je broj pedijatara rastao brže od ukupnog broja specijalista.

Broj pedijatara na 100.000 dece do 14 godina starosti po pojedinim republikama bio je sledeći (tabela 8):

TABELA 8 — BROJ PEDIJATARA NA 100.000 DECE PO REPUBLIKAMA 1950, 1955. I 1961.

Narodna republika	1950	1955	1961
Jugoslavija	3,5	4,6	11,6
Srbija	4,0	4,8	12,3
Hrvatska	5,0	7,6	12,7
Slovenija	4,2	7,0	14,6
Bosna i Hercegovina	1,6	1,5	5,1
Makedonija	2,4	2,8	8,4
Crna Gora	1,4	3,2	11,4

Najveći broj pedijatara u odnosu na broj dece imale su u 1961. Slovenija (14,6 pedijatara na 100.000 dece do 14 godina starosti) i Hrvatska (12,7), dok je najmanje imala Bosna i Hercegovina (5,1).

Ftiziolozi. U 1950. u Jugoslaviji je bilo 198, u 1955. godini 269, a sredinom 1961. godine 551 ftiziolog. Broj ovih specijalista povećao se u odnosu na 1950. za 353, odnosno za 178%, ili za prosječno 33 godišnje. Od ukupnog broja specijalista, na ftiziologe je u 1950. dolazilo 10,7%, u 1955. godini 10,5%, a u 1961. godini 11,4%.

Broj ftiziologa na 100.000 stanovnika po pojedinim republikama pokazuje tabela 9:

TABELA 9 — BROJ FTIZIOLOGA NA 100.000 STANOVNIKA PO REPUBLIKAMA 1950, 1955. I 1961.

Narodna republika	1950	1955	1961
Jugoslavija	1,21	1,53	2,97
Srbija	1,14	1,41	3,10
Hrvatska	1,74	2,38	3,95
Slovenija	1,22	1,82	2,84
Bosna i Hercegovina	0,71	0,73	1,92
Makedonija	1,14	1,33	2,06
Crna Gora	0,50	0,68	2,76

Najveći broj ftiziologa na 100.000 stanovnika ima Hrvatska (3,95), a najmanji Bosna i Hercegovina (1,92). U periodu 1950—1961. broj ftiziologa se znatno povećao u Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori. U Srbiji opterećenost ftiziologa je smanjena za skoro 3 puta, u Bosni i Hercegovini za 2,5, a u Crnoj Gori za više od 5 puta.

Opšta hirurgija. Na kraju 1950. u Jugoslaviji je bio 251 hirurg, u 1955. godini 334, a sredinom 1961. godine 485, što znači da se u periodu 1950—1961. broj hirurga povećao za 234, odnosno za 93%. Od ukupnog broja specijalista, na hirurge je u 1950. dolazilo 13,4%, u 1955. godini 13,0%, a u 1961. godini 10%. Manji procent u 1961. potiče jednim delom i otuda što su popisom u 1961. godini izdvojeni i posebno prikazani grudni, neurohirurzi i dečji hirurzi, dok su u 1950. i 1955. oni prikazani zajedno sa hirurzima opšte hirurgije. Međutim, smanjenje učešća specijalista opšte hirurgije u ukupnom broju specijalista u 1961. u odnosu na 1955. i naročito 1950. godinu, osetno je čak i ako im se priključe i grudni, neurohirurzi i dečji hirurzi, jer i u tom slučaju oni čine samo 10,7% od ukupnog broja specijalista. To znači da porast broja specijalista opšte hirurgije nije išao uporedo sa porastom broja ostalih specijalista.

No, ako se broj specijalista opšte hirurgije uporedi sa brojem stanovnika na jednog hirurga po pojedinim republikama i godinama, vidi se da je on u 1961. ipak veći nego u ranijim godinama. (Tabela 10.)

TABELA 10 — BROJ HIRURGA OPŠTE HIRURGIJE NA 100.000 STANOVNIKA PO REPUBLIKAMA 1950, 1955. I 1961.

Narodna republika	1950	1955	1961
Jugoslavija	1,53	1,90	2,61
Srbija	1,53	1,84	2,61
Hrvatska	1,95	2,72	3,64
Slovenija	2,17	2,80	3,98
Bosna i Hercegovina	0,90	0,76	1,07
Makedonija	0,73	1,26	1,49
Crna Gora	2,01	1,81	3,39

Najmanje opterećenje specijalista opšte hirurgije brojem stanovnika imaju Slovenija (3,98 hirurga na 100.000 stanovnika), Hrvatska (3,64) i Crna Gora (3,39), dok Makedonija (1,49), a naročito Bosna i Hercegovina (1,07), u tome znatno zaostaju.

Akušeri i ginekolozi. U 1961. u Jugoslaviji je bilo 480 akušera i ginekologa, prema 183 u 1950. i 266 u 1955. godini, odnosno njihov broj se povećao za 297, ili za 162%. U 1961. od ukupnog broja specijalista, na akušere i ginekologe dolazilo je 9,9%, a takav odnos postojao je i u 1950. godini.

Na 100.000 žena preko 15 godina starosti dolazilo je u Jugoslaviji u 1950. godini 3,05, u 1955. godini 4,13, a u 1961. godini 7,03 ginekologa, što znači da je u 1961. broj žena na jednog ginekologa skoro dva puta manji nego u 1950. (Tabela 11.)

TABELA 11 — BROJ GINEKOLOGA NA 100.000 ŽENA PREKO 15 GODINA STAROSTI* PO REPUBLIKAMA U 1950, 1955. I 1961.

Narodna republika	1950	1955	1961
Jugoslavija	3,05	4,13	7,03
Srbija	3,56	4,30	6,95
Hrvatska	3,16	4,78	7,71
Slovenija	3,99	6,50	10,54
Bosna i Hercegovina	1,71	1,81	4,63
Makedonija	1,81	3,75	6,33
Crna Gora	0,73	1,31	6,24

* Broj žena preko 15 godina starosti dobiven je procenom na baz broja žena u 1953.

Odnos između broja ginekologa i broja žena poboljšan je u svim republikama, a naročito u onima koje su u 1950. imale minimalan broj ginekologa. Do povećanja broja ginekologa došlo je naročito u periodu 1955—1961. Specijalisti ostalih specijalnosti zastupljeni su u znatno manjem broju, ali sa tendencijom povećanja kako u apsolutnom broju, tako i u odnosu na broj stanovnika.

LEKARI PREMA ZAPOSLENJU

Podaci dobiveni popisom lekara pokazuju da je u zdravstvenim ustanovama zaposleno oko 90% od ukupnog broja lekara. (Tabela 12.)

TABELA 12 — STRUKTURA LEKARA PREMA ZAPOSLENJU U 1961.

	Broj lekara	% od ukupnog broja lekara
Lekari zaposleni u zdravstvenim ustanovama	11.662	89,9
Lekari zaposleni u drugim ustanovama	305	2,3
Penzioneri	488	3,7
Ostali (lekari na odsluženju vojnog roka u JNA i drugi)	532	4,1

Relativno mali broj lekara penzionera proističe u prvom redu iz činjenice što su u ukupnom broju lekara znatnije zastupljeni lekari u mladim godinama, a manje stariji lekari.

Od 11.662 lekara zaposleni u *zdravstvenim ustanovama*, na lekare specijaliste dolazi 4.514, ili 38,7%, a na ostale lekare, uključujući tu i stažere, 7.148, ili 61,3%. (Tabela 13.)

TABELA 13 — STRUKTURA LEKARA SPECIJALISTA I OSTALIH LEKARA ZAPOSLENIH U ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA PO REPUBLIKAMA U 1961.

Narodna republika	Specijalisti		Ostali lekari	
	broj	% od ukupnog broja lekara u zdravstvenim ustanovama	broj	% od ukupnog broja lekara u zdravstvenim ustanovama
Jugoslavija	4.514	38,7	7.148	61,3
Srbija	1.878	25,6	2.935	74,4
Hrvatska	1.319	38,6	2.106	61,4
Slovenija	515	39,5	788	60,5
Bosna i Hercegovina	439	35,3	804	64,7
Makedonija	259	39,4	398	60,6
Crna Gora	104	47,0	117	53,0

Od ukupnog broja lekara zaposlenih u zdravstvenim ustanovama, najveći procent lekara specijalista ima Crna Gora (47%), a najmanji Srbija (25,6%), dok je po drugim republikama taj procent uglavnom jednak (35—39%).

Od 305 lekara zaposlenih u *drugim ustanovama i preduzećima*, 85 (27,9%) su lekari specijalisti, a 220 (72,1%) lekari opšte prakse. Po narodnim republikama, broj specijalista zaposlenih van zdravstvenih ustanova iznosio je: u Srbiji 39, u Hrvatskoj 20, u Sloveniji 14, u Bosni i Hercegovini 5, u Makedoniji 6 i u Crnoj Gori 1.

Dr P. D.

PROSVETA I KULTURA U 1961.¹

ŠKOLSTVO

Kvantitativni razvoj školstva za poslednjih 5 godina prikazuje sledeća tabela:

	Škole	Odeljenja	Učenici	Nastavnici	Završili školu
Osnovne škole					
1956/57	14.297	66.038	2.174.672	65.916	91.407
1957/58	14.257	70.221	2.315.909	71.803	106.526
1958/59	14.342	73.557	2.426.920	79.686	114.693
1959/60	14.417	76.864	2.589.576	79.532	127.197
1960/61	14.527	82.114	2.764.369	84.279	167.603
Srednje i ostale škole					
1956/57	2.555	13.126	351.019	31.610	77.884
1957/58	2.365	13.500	362.621	31.973	80.609
1958/59	2.390	14.171	384.072	32.524	83.674
1959/60	2.454	15.156	416.987	34.116	96.848
1960/61	2.687	16.628	460.176	37.384	113.002
Visoke škole					
1956/57	98	—	71.852	6.418	8.392
1957/58	110	—	82.882	7.224	10.206
1958/59	122	—	96.890	7.916	12.220
1959/60	143	—	104.786	8.494	14.928
1960/61	204	—	140.574	10.355	17.180

Osnovne škole. U školskoj 1960/61. godini radilo je 14.527 osnovnih škola sa 2.764.369 učenika — u nižim razredima (I—V) 2.066.328 učenika, a u višim (VI—VIII) 698.041 učenik. U odnosu na prethodnu školsku godinu broj učenika u nižim razredima povećao se za 1,6%, a u višim razredima za 25,5%. Plan obuhvatanja učenika osnovnom školom u svim narodnim republikama ostvaren je u školskoj 1960/61. godini sa opštim prosekom 101,4%.

Osnovnom školom obuhvaćeno je preko 85% od sve dece koja su obavezna da se školuju. Osnovnu školu u osmogodišnjem trajanju, prema proceni, završi oko 40% odgovarajućih generacija. Do osipanja učenika dolazi u višim razredima. U periodu od 1954. do 1960. godine nastavilo je školovanje preko 90% od svih učenika koji su završili osnovnu školu.

Prošle školske godine završilo je osnovnu školu 167.603 redovnih učenika,² što je za 32% više od prethodne godine. Usled toga došlo je do povećanog pritiska na sve škole drugog stupnja, naročito na stručne.

Poseban problem predstavljalo je ostvarivanje obaveznog školovanja u selima i naseljima udaljenim od saobraćajnih komunikacija i razvijenijih privrednih centara. Nadležni organi preduzimali su i vanredne mere za obezbeđenje osnovnog školovanja dece u mestima u kojima škole, zbog nedostatka nastavnika, nisu blagovremeno otpočele da rade. Takvih škola, iako je njihov broj bio manji nego u ranijim godinama, bilo je na početku školske 1961/62. godine 397. U cilju pružanja što efikasnije pomoći, u toku je izučavanje problema osnovnog obrazovanja dece u nerazvijenim područjima, kao i problema nastavnickog kadra uopšte.

¹ Iz Izveštaja Saveznog izvršnog veća za 1961. godinu.

² Prethodni podaci Saveznog zavoda za statistiku.

Osnovne vrednosti reformisane osnovne škole sve više dolaze do izražaja, jer veliki broj škola sve više ostvaruje glavne elemente projekta reforme. U nekim narodnim republikama novi nastavni planovi izvode se u svim razredima, a u drugima se izvode postepeno, tj. prethodno se proveravaju u eksperimentalnim odeljenjima pojedinih škola. Od velikog su značaja sve obimnije i raznovrsnije slobodne aktivnosti učenika. Sve veći broj seoskih škola ima svoje vrtove, ekonomije i učeničke zadruge. Samo u toku školske 1960/61. godine radilo je 4.649 školskih zadruga sa 601.247 učenika-zadrugara.

Gimnazije. U školskoj 1960/61. godini bilo je 229 gimnazija i 79.676 učenika. U odnosu na prethodnu godinu broj gimnazija povećao se za 10, a broj učenika za 926. U nekim narodnim republikama radi se na daljoj unutrašnjoj preorijentaciji gimnazije kao centra za opšte obrazovanje. NR Slovenija donela je Rezoluciju o gimnaziji, a bitnije izmene u odnosu na karakter i strukturu gimnazije izvršene su i u NR Bosni i Hercegovini, dok se pripreme i proučavanja vrše i u ostalim republikama. U izvesnim mestima na teritoriji NR Srbije i Makedonije postoji tendencija formiranja stručnih smerova u okviru gimnazija (hemijskog, tehničkog i sl.). Pri nekim gimnazijama formirana su odeljenja pedagoškog smera, koja u dogledno vreme, prema uslovima i potrebama, mogu da prerastu i u samostalne učiteljske škole.

U svim gimnazijama sproveden je nov način polaganja završnog ispita. Umesto ranijih pet disciplina, učenici sada biraju jednu naučnu oblast iz koje obrađuju i brane temu koja ih najviše interesuje.

Škole za obrazovanje nastavnika. U školskoj 1960/61. godini radila je 91 srednja škola za obrazovanje nastavnickog kadra, sa 910 odeljenja i 27.950 učenika (učiteljskih — 71 sa 24.002 učenika, škola za vaspitače 7 sa 1.652 učenika, 5 škola za fizičku kulturu sa 1.075 učenika, učiteljsko-domaćičkih 7 sa 931 učenikom i 1 učiteljska stručna škola sa 290 učenika). U odnosu na prethodnu školsku 1959/60. godinu, broj učiteljskih škola povećao se za 12, a broj učenika za 2.195.

Reformisana osnovna škola zahteva bitnije izmene sadašnje učiteljske škole kako u programskoj strukturi, tako i u organizaciji nastavno-vaspitnog rada. Iz tih razloga, u svim republikama pristupilo se ili izradi novih nastavnih planova i programa ili delimično preorijentaciji učiteljskih škola. U NR Hrvatskoj je otpočeo proces jedinstvenog školovanja nastavnickog kadra za osnovnu školu putem pedagoških akademija. Učiteljske škole u ovoj Republici su na putu da prerastu u pedagoške gimnazije. U nekim republikama je zakonom omogućeno da učenici drugih srednjih škola bez ograničenja mogu prelaziti u odgovarajuće razrede učiteljskih škola. Sistem vanrednog studiranja sve se više razvija.

U Sekretarijatu Saveznog izvršnog veća za prosvetu i kulturu izrađen je elaborat o problemu nastavnickog kadra, sa posebnim osvrtnom na stanje u osnovnoj školi i načelnim predlozima za rešavanje najhitnijih problema.

Umetničke škole. U školskoj 1960/61. godini radile su 42 umetničke škole sa 4.158 učenika (27 muzičkih, 5 baletskih, 9 škola za primenjenu umetnost i jedna škola za pozorišnu umetnost). U Sekretarijatu je izrađen predlog za reorganizaciju umetničkih škola — muzičkih, baletskih i škola za primenjenu umetnost, u pravcu njihove veće prilagodnosti intencijama reforme školstva u celini. Ovaj elaborat dostavljen je na korišćenje svim narodnim republikama.

Stručno školstvo. U školama za kvalifikovane radnike, u tehničkim i drugim školama za privredu i društvene službe, broj učenika se povećao sa 224.895 u školskoj 1959/60. na 250.719 u školskoj 1960/61. godini (11,5%). U školama za kvalifikovane radnike broj učenika povećao se u ovom periodu za 4,03%, a u tehničkim i ostalim školama za privredu i javne službe za 20%.

Školske 1960/61. godine osnovane su 33 nove škole za kvalifikovane radnike, 70 škola za spremanje tehničkog

kadra i organizovano 45 školskih centara. Proširenje mreže ovih škola i obuhvatanje većeg broja učenika nije bilo uvek praćeno adekvatnim materijalnim ulaganjima, već je išlo na račun standarda drugih škola. I prošle godine izvestan broj učenika osnovnih škola ostao je neupisan u stručne škole, usled nedovoljnih kapaciteta ovih škola. Sve aktuelniji postaje problem proširivanja srednjeg obrazovanja i takvim oblicima koji se zasnivaju istovremeno i na radu i na učenju.

Sistem stručnog školstva obogaćen je novim vrstama i tipovima stručnih škola. Formirani školski centri su usko povezani i sarađuju sa privrednim organizacijama. Koncentracija sredstava i kadrova, racionalnije korišćenje objektivnih mogućnosti, povezanost i integracija nastavnih planova i programa, pozitivne su karakteristike ovih institucija koje obrazuju stručne kadrove za više stepena obrazovanja.

Ubuduće treba više pažnje pokloniti poboljšanju strukture tehničkih škola, jer od ukupno 374 škole za srednji stručni kadar samo 89 su tehničke, 142 ekonomske i 75 medicinskih, a preostali broj se odnosi na druge stručne škole.

U školskoj 1960/61. godini radilo je 710 škola za kvalifikovane radnike, sa 139.305 učenika (451 škola učenika u privredi, sa 98.353 učenika, i 259 škola sa praktičnom obukom, sa 40.952 učenika). U odnosu na prethodnu godinu, broj škola učenika u privredi smanjio se za 33, ali se broj učenika povećao za 4.460. Broj škola sa praktičnom obukom povećao se za 30, a broj učenika za 3.461. Do smanjenja broja škola učenika u privredi došlo je zbog ukidanja mešovitih škola i prelaska na periodično školovanje. Povećanje broja škola sa praktičnom obukom rezultat je većeg interesovanja privrednih organizacija. U nekim školama za kvalifikovane radnike izvršene su znatne promene. Privredne komore — trgovinska, ugostiteljska i zanatska — izradile su novu koncepciju sistema obrazovanja kadrova, na osnovu koje je izvršena revizija planova i programa i skraćeno vreme trajanja školovanja za neka zanimanja.

U toku je zajednička akcija Sekretarijata za rad, CK Narodne omladine Jugoslavije, narodnih republika i Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za prosvetu i kulturu, usmerena na iznalaženje odgovarajućih rešenja za sprovođenje reforme sistema učenja u privredi.

Na širokoj osnovi otpočeo je proces čvršćeg povezivanja stručnih škola sa privrednim organizacijama i društvenim službama, mada se znatan broj privrednih organizacija nije uključio u ovaj proces. Osnovan je niz novih ustanova za stručno obrazovanje, a privreda je preuzela delimično ili potpuno finansiranje postojećih stručnih škola. Napredak je učinjen i na smanjanju fizionomije stručnih škola. Sve češće se novi nastavni planovi i programi donose u saradnji sa privrednim organizacijama. Proširena je delatnost ustanova za stručno obrazovanje i uvedeni elastičniji oblici školovanja.

Sekretarijat je, u zajednici sa ostalim zainteresovanim institucijama i društvenim organizacijama, organizovao više savetovanja, obradio i publikovao iskustva razvijenijih ustanova za stručno obrazovanje, organizovao u pet komuna proučavanje iskustava na sprovođenju rezolucije Savezne narodne skupštine i pripremio više diskusija o aktuelnim problemima iz ove oblasti.

Problem odnosa dosadašnjih stručnih kvalifikacija i produktivnosti rada treba u narednom periodu planski proučirati i poboljšati metodologiju na utvrđivanju stvarnih potreba u stručnim kadrovima odgovarajućeg profila.

Visoko školstvo. U 1961. godini osnovano je 5 novih fakulteta, jedno detaširano odeljenje i 12 viših škola. Broj visokoškolskih nastavnih ustanova na početku školske 1961/62. godine je 231 (prema 205 u školskoj 1960/61. godini), od čega: 86 fakulteta (zajedno sa 2 detaširana odeljenja), 14 visokih škola, 11 umetničkih akademija i 130 viših škola.

Ukupan broj studenata iznosio je:

	U školskoj 1960/61.	U školskoj 1961/62.
Na fakultetima	104.875	110.503
Na visokim školama	2.088	2.656
Na umetničkim akademijama	1.418	1.649
Na višim školama	32.193	40.714
Ukupno	140.574	155.522

U 1961. godini na svim fakultetima, visokim školama i umetničkim akademijama diplomiralo je 11.598 studenata, prema 10.248 u 1960. godini. Na višim školama diplomirala su 5.582 studenta, prema 4.680 u 1960. godini.

Od ukupno 87 fakulteta, nastavu prvog stupnja uvelo je u školskoj 1960/61. godini 29 fakulteta, a u školskoj 1961/62. godini daljih 27 fakulteta. Prvi stupanj fakultetske nastave nije još uveden uglavnom na medicinskim, veterinarskim i farmaceutskim fakultetima, a delimično ni na fakultetima za obrazovanje nastavnika. Nastavu prvog stupnja uveli su skoro svi tehnički i poljoprivredni fakulteti.

U školskoj 1960/61. godini nastava trećeg stupnja izvodila se na 17 fakulteta, na kojima je radilo 57 kursova raznih smerova, od kojih 47 magisterijalnih i 10 specijalističkih. Nastavu je pohađalo ukupno 958 studenata, od kojih je 849 bilo zaposleno u privredi i javnim službama.

Prelazak svršenih studenata viših škola na drugi nastavni stupanj na fakultetima rešen je jednoobrazno: ovim kandidatima su priznata 4 semestra i omogućeno im da se upišu u peti semestar. U pogledu uslova za upis, postoje različita rešenja, uglavnom zasnovana na polaganju diferencijalnih ispita.

Traženi su novi oblici praktične nastave i vežbi, a praktičnom radu je poklonjena na mnogim fakultetima veća pažnja nego ranijih godina. Takođe se intenzivno radilo na izradi novih nastavnih planova i programa, naročito za prvi nastavni stupanj. Međutim, biće potrebni dalji naponi da bi se programi suštinski reformisali i prilagodili potrebama studija na pojedinim nastavnim stupnjevima, i to uz sadržajnu saradnju svih faktora koji su zainteresovani za obrazovanje visokokvalifikovanih kadrova.

Vanredno studiranje prošireno je u školskoj 1961/62. godini na sve fakultete, izuzev medicinskih u Zagrebu i na Rijeci. Broj vanrednih studenata na fakultetima, visokim školama i umetničkim akademijama, koji je u školskoj 1960/61. godini iznosio 28.800, povećao se na 31.500. Na višim školama broj vanrednih studenata iznosio je u 1961/62. godini 22.406, tj. 55% od ukupnog broja studenata na tim školama. Uspeh akcije na uvođenju vanrednog studiranja na skoro svim visokoškolskim ustanovama, pokazuje da ovaj oblik obrazovanja može da postane značajan faktor u izgradnji kadrova.

Obrazovanje odraslih. U toku 1960/61. godine, raznim oblicima sistematske obrazovne delatnosti škola za odrasle i radničkih i narodnih univerziteta bilo je obuhvaćeno 723.762 polaznika (u 1959/60. godini 429.177). Broj škola za odrasle i odeljenja pri redovnim školama u školskoj 1960/61. godini porastao je na 932, sa 67.036 polaznika, dok je u školskoj 1959/60. godini bilo 788 škola, sa 54.366 polaznika. Nedostatak prostorijske i opreme omogućava brži razvoj, naročito škola za osnovno obrazovanje odraslih.

Za 241 radnički i 444 narodna univerziteta karakteristično je dalje proširenje obima aktivnosti, poboljšanje kvaliteta rada novim oblicima i metodima. Prošle godine održano je na ovim institucijama 16.374 tečaja i seminara, sa 605.859 polaznika. Na većem broju razvijenijih radničkih i narodnih univerziteta pristupa se organizovanju škola za osnovno obrazovanje odraslih, radničkih škola, škola za kadrovske službe, i dr., kao i neposrednijoj saradnji ovih institucija sa privrednim organizacijama u proučavanju obrazovnih potreba, izradi i ostvarivanju programa obrazovanja.

U stalnom porastu je broj učenika koji su kroz sistem obrazovanja odraslih završili osnovnu ili srednju školu. Ispite za pojedine razrede na osnovnim i srednjim školama

položila su u školskoj 1958/59. godini 32.572, a u školskoj 1959/60. godini 42.843 lica.

Stipendije. Dok je u školskoj 1959/60. godini u srednjim školama bilo 43.475 stipendista, u 1960/61. taj broj iznosi 50.185. U školskoj 1959/60. godini za stipendije učenika srednjih škola izdato je 2.718.458.000 dinara, a u 1960/61. godini 3.376.536.000 dinara. Školske 1960/61. godine primalo je stipendiju 27.713 redovnih studenata, ili 29,3%.

Broj dačkih domova u 1961. godini je u opadanju u odnosu na 1959. godinu (492 : 602). Međutim, broj daka u domovima je u porastu u odnosu na 1959. godinu (60.693 : 64.690). U svim studentskim domovima bilo je smešteno 16.554, a u studentskim restoranima uzimalo je ishranu 30.800 studenata.

Međunarodne prosvetne veze. Prosvetne veze su u 1961. godini ostvarivane na osnovu planova kulturne saradnje sa ministarstvima prosvete raznih zemalja, međunarodnim biroima za prosvetu, kao i drugim međunarodnim prosvetnim organizacijama.

U okviru planova kulturne saradnje predviđena je razmena 36 prosvetnih radnika sa 12 zemalja. Od predviđenog broja, 25 prosvetnih radnika iz Jugoslavije posetilo je 8 zemalja, a iz tih zemalja boravilo je u Jugoslaviji 19 prosvetnih radnika. Ove razmene korišćene su za razmenu mišljenja i iskustava o problemima školovanja i sistemu obrazovanja.

Na međunarodnim sastancima prosvetnih organizacija učestvovalo je 15 prosvetnih radnika iz Jugoslavije. U saradnji sa Centralnim odborom Sindikata prosvetnih i naučnih radnika i Saveznim zavodom za proučavanje prosvetnih i školskih pitanja, organizovan je međunarodni sastanak posvećen odnosu škole i društvene sredine. Na sastanku su učestvovali stručnjaci iz 14 zemalja. Za širenje prosvetnih veza korišćene su i posete najviših predstavnika nekih zemalja Jugoslaviji, sa kojima su razmatrane mogućnosti i potrebe saradnje na prosvetnim pitanjima. Konstruktivna saradnja odvijala se sa Međunarodnim biroom za prosvetu (BIE).

Nastavljeno je i pružanje pomoći u nastavničkom kadru. Ugovorni rad u Gvineji produžila su 34 prosvetna radnika. Republika Mali dostavila je zahtev za izvestan broj nastavnika za srednje škole, a Republika Kuba za nastavnike muzike za novoformiranu umetničku akademiju. Realizovanje ovih zahteva je u toku.

U toku 1961. godine primljeno je iz 27 zemalja Evrope, Amerike, Azije i Afrike 187 stipendija, u ukupnom trajanju od 1.320 meseci, za usavršavanje mladih naučnika i talentovanih umetnika.

U saradnji sa Komitetom za naučne i tehničke kadrove Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), otpočelo je sprovođenje u našoj zemlji eksperimenata iz nastave fizike u srednjim školama. Izveštaj o sistemu obrazovanja u Jugoslaviji biće stavljen na diskusiju na jednom od sastanaka Komiteta početkom 1962. godine.

Iz sredstava Tehničke pomoći OUN i Tehničke pomoći SAD, u toku 1961. godine našoj zemlji su odobrene ukupno 54 stipendije od 3 do 9 meseci za studije iz oblasti tehničkih, privrednih i društvenih nauka. Iz ove pomoći odobrena je nabavka laboratorijske opreme za potrebe dva tehnička fakulteta, dve srednje tehničke škole i šest škola za strane jezike, u vrednosti od 96.000 dolara.

KULTURA

Izdavačka delatnost. Plasman knjige, uzimajući u obzir broj izdanja, tiraž i uopšte promet knjige, bio je, posle 1953. najveći u 1961. godini. Međutim, potrebno je i dalje ulagati napore za prodor knjige do najširih masa i za rešenje izvesnih problema proizvodnje (kredit i dr.). Pomoć republika i federacije za razvoj izdavačke delatnosti na manjinskim jezicima i dalje je konstantna.

Sa inostranim izdavačima došlo je do šire koprodukcije na leksičkom području i u izdavanju dela na bazi reciprociteta. Izvoz knjiga znatno je porastao, dok je u pogledu uvoza bilo izvesnih teškoća zbog deviznih problema.

Prošlogodišnji Međunarodni sajam knjiga, održan u Beogradu, bio je nova potvrda ne samo daljeg napretka naše izdavačke delatnosti, već i daljeg razvoja međunarodnih veza i saradnje na području knjige.

Kinematografija. U skladu sa smernicama za razvoj domaće filmske proizvodnje, postavljenim Društvim planom privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine, obim proizvodnje igranih filmova znatno je porastao u odnosu na nekoliko prethodnih godina. Dok se ranije proizvodilo godišnje 17 do 18 filmova, a u 1960. godini svega 16 dugometražnih igranih filmova, u 1961. godini proizvedena su 33 dugometražna igrana i 4 dokumentarna filma. U toj godini nije proizveden nijedan film u koprodukciji sa inostranstvom, ali je porastao broj usluga koje je naša filmska tehnička baza izvršila za račun inostranih proizvođača, ostvarivši iz ove delatnosti prihod od oko 2 miliona dolara.

Proizvedeno je 160 kratkometražnih filmova, prema 238 u prethodnoj godini, što je posledica smanjenog broja filmova rađenih po porudžbini.

Pomoć koja je pružena domaćoj filmskoj proizvodnji ustupanjem doprinosa od prometa filmova, iznosila je prošle godine oko 1,100 miliona dinara.

Postignut je ravnomerniji izvoz naših filmova u pojedine delove sveta, a naročito u zemlje Dalekog istoka i Latinske Amerike. U toku su razmatranja mogućnosti za izvoz jugoslovenskih filmova u novooslobođene zemlje Afrike. Vrednost izvoza filmova u toku 1961. godine iznosi oko 900.000 dolara. Znatn izvoz je ostvaren i putem razmene. Uvoz filmova ostao je uglavnom na istom nivou kao i 1960. godine.

Jugoslovenska kinematografija je u 1961. godini učestvovala na 26 međunarodnih filmskih festivala, na kojima je prikazano 7 igranih i 42 kratkometražna i crtana filma. Naročito dobar umetnički uspeh na ovim festivalima postigli su naši kratkometražni i crtani filmovi, koji su u protekloj godini osvojili 11 međunarodnih nagrada.

Centar za stručno osposobljavanje filmskih radnika, formiran krajem 1960. godine, otpočeo je rad.

U pogledu kinofikacije, ni u toku 1961. godine nije bilo bitnih izmena u odnosu na 1960. godinu, u kojoj je ukupan broj bioskopa iznosio 1.588, sa 130 miliona posetilaca.

Razvoj bioskopske mreže i korišćenje kapaciteta bioskopa za poslednjih osam godina pokazuje sledeći pregled:

Godina	Broj bioskopa	Broj posetilaca (u milionima)	I n d e k s			
			bioskop	sedišta	predstave	posete
1953	1.326	68,4	100	100	100	100
1956	1.366	101,4	103	115	134	148
1957	1.498	108,1	112	120	145	158
1958	1.524	114,3	115	125	156	167
1959	1.544	125,1	116	128	167	183
1960	1.588	130,1	119	134	176	190

U 1961. godini nabavljeno je novih 600 filmova za nastavne i kulturno-prosvetne svrhe. Ovi filmovi kopirani su u po 1.500 kopija. Fond filmova od 16 mm ima ukupno 5.100 kratkometražnih filmova u 14.500 kopija, raspoređenih u republičkim i pokrajinskim centrima za nastavni i kulturno-prosvetni film.

U toku 1961. godine nabavljeno je novih 350 kinoprojektora za usku traku, tako da danas njihov broj na terenu iznosi oko 3.350. Proizvodnja nije mogla zadovoljiti sve zahteve potrošnje. U toku godine uvezeno je 8 putujućih bioskopa, koji su dodeljeni republičkim centrima, Centru AKMO i Sreskom centru Novi Sad.

Pozorišta. U protekloj godini pojačala se orijentacija profesionalnih pozorišta da svojom delatnošću obuhvate i mesta u kojima nema stalnih pozorišta.

Zabjeležena je i šira aktivnost pozorišnih kuća na iznalažnju nišina za finansijsko osamostaljivanje i za primenu principa formiranja dohotka i njegove raspodele prema radu.

I u 1961. godini održano je više festivala najboljih scenskih ostvarenja dala domaćih i stranih autora. Učestvovalo je 10 izabranih jugoslovenskih pozorišta. Novembra 1961. godine završena je jubilara proslava stogodišnjice osnivanja profesionalnih pozorišta u našoj zemlji.

Biblioteke. U protekloj godini zapaženo je poboljšanje stanja knjižnih fondova nekih biblioteka, koje je nastalo zahvaljujući većoj brizi organa, naročito u komunama. Većom razmenom publikacija mnoge naučne biblioteke snabdevene su novim izdanjima naučnih i tehničkih knjiga iz celog sveta. U toku je izrada Centralnog kataloga stranih knjiga i časopisa koji već omogućuje uspešnije korišćenje ovih publikacija u svim većim republičkim centrima.

Prošlogodišnja akcija »Mesec dana knjige«, po svojoj širini, rezultatima i inventivnosti, prevazišla je ranije manifestacije ove vrste i uticala na dalje jačanje rada biblioteka, popularizaciju knjige i povećanje broja čitalaca, naročito iz redova omladine i pionira.

Arhivi. U FNRJ ima 69 arhiva opšteg tipa i 22 specijalna arhiva.

Sadašnji kapaciteti arhivskih prostora nisu dovoljni za smeštaj i pravilnu obradu zatečene i nepreuzete arhivske građe, pa će biti potrebno da se obezbede nove zgrade, kao i da se adaptiraju stare.

Zaštita spomenika kulture. Sve narodne republike donele su zakone o zaštiti spomenika kulture. Društveno samoupravljanje u ovoj oblasti se učvršćuje, što doprinosi efikasijem rešavanju problema iz domena zaštite spomenika.

U protekloj godini naročita pažnja poklonjena je registraciji i evidenciji spomenika kulture, koja još nije potpuno sprovedena, što usporava sistematskije sagledavanje problema, zaštitu i obradu spomenika na terenu. Savezni fond za pomaganje kulturnih delatnosti dodelio je za zaštitu spomenika kulture 85,5 miliona dinara.

Likovna umetnost. U toku 1961. godine izvršena je analiza dosadašnjeg načina otkupa likovnih umetničkih dela i galerijama u zemlji raspodeljen je fond otkupljen savez-

nim sredstvima, s tim da svaka galerija naknadi 30% od otkupne cene. Na ovaj način dodeljeno je galerijama i Muzeju revolucije 137 umetničkih eksponata i 22 kopije srednjovekovnih fresaka.

I u protekloj godini otkup likovnih umetničkih dela vršen je savezним sredstvima (10 miliona dinara), u saradnji sa republičkim savetima za kulturu, što je obezbeđivalo ravnomerno obuhvatanje svih područja. Na ovaj način izvršen je otkup za 6,135.000 dinara, a sa I trijenala likovne umetnosti Jugoslavije za 3,210.000 dinara (ukupno 9,345.000 dinara).

Dotacije i fondovi. U 1961. godini udvostručena je pomoć federacije za kulturno stvaralaštvo i za izvođenje određenih kulturnih akcija:

Dotacije društvenim organizacijama	74,620,650 dinara
Dotacije za akcije od opšteg kulturnog značaja	33,500,000 dinara
Dotacije savezним ustanovama u oblasti kulture	56,600,000 dinara
Savezni fond za unapređivanje kulturnih delatnosti	218,000,000 dinara
Fond za unapređivanje likovnih umetnosti »Moša Pijade«	54,000,000 dinara

Dotacije su date kao pomoć za rad i za izdavačku aktivnost 33 društvene organizacije sa područja prosvete i kulture, kao i za organizaciju festivala »Dubrovačke letnje igre« i Jugoslovenskih pozorišnih igara »Sterijino pozorje«.

Iz sredstava Saveznog fonda za unapređivanje kulturnih delatnosti pomagano je 78 kulturnih i naučnih akcija, sa ukupno 218 miliona dinara (za muzičke akcije 7,9 miliona dinara, za scensko-muzičke akcije 11,49, za scenske akcije 19,27, za festivale 5, za likovne akcije 22,1, za masovne naučno-tehničke akcije 9, za književne akcije 2,9, za zaštitu spomenika kulture 85,5, za filmske akcije 12,5, za muzejske i bibliotečke akcije 0,75, za edicije u oblasti kulture 21,5 i za ostale akcije 19 miliona dinara).

Iz sredstava Fonda za unapređivanje likovnih umetnosti »Moša Pijade« dodeljeno je 16 stipendija za postdiplomske studije na likovnim akademijama u zemlji i 36 stipendija za studijski boravak likovnih umetnika u inostranstvu. Pored toga, iz sredstava Fonda data je pomoć za organizaciju I trijenala likovnih umetnosti Jugoslavije, pomoć Međunarodnom bijenalu grafike u Ljubljani, kao i za druge akcije međurepubličkog značaja u oblasti likovne umetnosti.

BILATERALNI ODNOSI U 1961.¹

Državni sekretarijat za inostrane poslove je i u 1961. godini, sprovodeći politiku Saveznog izvršnog veća, radio na daljem razvijanju odnosa FNJR sa drugim zemljama, kao i na angažovanju Jugoslavije u široj međunarodnoj aktivnosti, u smislu obezbeđenja pravilnijih međunarodnih odnosa, većeg uzajamnog razumevanja i saradnje, u cilju očuvanja mira u svetu.

Kao i proteklih godina, posebno mesto u ovoj međunarodnoj aktivnosti predstavljaju uzajamne posete i lični kontakti odgovornih rukovodećih ličnosti Jugoslavije i niza drugih zemalja, čime je ne samo podignuto na viši stepen uzajamno razumevanje, poštovanje i prijateljstvo, već je davan i nov impuls prijateljskoj saradnji, kako u međunarodnim odnosima, tako i u naporima za učvršćenje mira i bolje odnose u svetu.

U toku 1961. godine potpredsednik Saveznog izvršnog veća Aleksandar Ranković posetio je susednu Grčku, dok je državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović učinio posetu Holandiji, SSSR-u i Kanadi. Državni sekretar za poslove narodne odbrane general armije Ivan Gošnjak posetio je Indoneziju i Cejlon, a više članova Saveznog izvršnog veća učinili su posete većem broju zemalja.

Jugoslaviju su u toku 1961. posetili ministar inostranih poslova Italije A. Senji, ministar inostranih poslova Tunisa S. Mokadem, zatim potpredsednik Vrhovnog savetodavnog veća Indonezije R. Abdulgani, član britanske vlade i lord čuvar pečata E. Hit, kao i niz članova vlada i drugih istaknutih ličnosti većeg broja zemalja.

Beogradska konferencija šefova neangažovanih zemalja takođe je pružila priliku za korisne susrete sa visokim predstavnicima zemalja koje su na njoj učestvovala. Državni sekretar za inostrane poslove vodio je razgovore, u toku niza susreta, sa predstavnicima vlada drugih zemalja i prilikom XVI zasedanja Generalne skupštine OUN.

Gledajući i dalje u prijateljskoj saradnji sa susedima najbolji primer implementacije politike aktivne koegzistencije, Sekretarijat je i u 1961. godini nastavio da poklanja naročitu pažnju razvoju odnosa Jugoslavije sa susednim zemljama. Ova nastojanja dala su i u protekloj godini pozitivne rezultate. Obim i značaj ostvarenog unapređenja odnosa sa svakom pojedinom zemljom zavisili su, naravno, i od stepena spremnosti njihovih vlada.

Sa susednom Italijom, zahvaljujući obostranim nastojanjima, rešena su neka od otvorenih pitanja i zabeležen je dalji značajan napredak u saradnji. Dobrosusedski odnosi sa Austrijom i Grčkom dobili su kroz saradnju u različitim domenima konkretniju sadržinu. Jugoslavija će se, kao i do sada, konstantno zalagati za dalje unapređenje ovih odnosa.

Istovremeno ulagani su naši napor i u pravcu poboljšanja i unapređenja saradnje sa susednim zemljama socijalističkog lagersa. Izuzimajući NR Albaniju, došlo je do daljeg razvijanja bilateralnih odnosa sa NR Mađarskom, NR Rumunijom i NR Bugarskom, zbog realnijeg sagledavanja obostrane korisnosti ovakve saradnje. Postoje, međutim, objektivne mogućnosti za dalje proširenje i unapređenje postojeće saradnje. Državni sekretarijat za inostrane poslove će i dalje nastojati da se saradnja još više proširi i da dođe do sporazuma koji bi omogućili povezivanje pograničnog stanovništva i uspostavljanje malograničnog prometa.

¹ Iz Izveštaja Saveznog izvršnog veća za 1961. godinu.

Sa SSSR-om odnosi su se u 1961. godini razvijali povoljno i pojačana je obostrana korisna saradnja, u prvom redu na ekonomskom, a i na kulturnom i drugim područjima. Razvoju bilateralnih odnosa naročito je doprinela poseta državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića SSSR-u, a oživljeni su ili pojačani i međusobni kontakti između nekih društvenih organizacija, čime se doprinosi boljem međusobnom upoznavanju i proširenju odnosa uopšte. Pridržavajući se poznatih principa uzajamnog poštovanja i razumevanja, ravnopravnosti i zajedničkih interesa, Jugoslavija će ulagati i ubuduće napore da se ti odnosi još više prošire, što je u interesu kako obe zemlje, tako i opšte međunarodne saradnje.

I u protekloj godini nastavljena je, međutim, u zemljama socijalističkog lagersa, iako u nešto smanjenom obimu, praksa netačnog i tendencioznog prikazivanja jugoslovenske politike i stvarnosti, što je usporavalo brže unapređenje i razvijanje bilateralne saradnje između Jugoslavije i ovih zemalja.

Nastavljena je neprijateljska politika NR Kine i NR Albanije, koja se u svojim neistinama i zlonamernosti u odnosu na Jugoslaviju nadovezuje na negativne stavove ovih zemalja prema osnovnim problemima mira u svetu. Ovakva njihova aktivnost zabrinjava utoliko više što se tim putem pojačava delovanje negativnih faktora na području Balkana.

Odnosi FNJR sa zemljama socijalističkog lagersa razvijali su se u skladu sa nizom sporazuma zaključenih prošlih godina, kao i na bazi sporazuma zaključenih u 1961. godini.

Robna razmena odvijala se u okviru postignutih sporazuma uglavnom normalno, iako izvesni faktori, među kojima još nedovoljno međusobno poznavanje u pogledu ekonomskih potencijala, potreba i mogućnosti tržišta, predstavljaju smetnju za širu privrednu saradnju. Smetnju u proširenju robne razmene predstavlja i naš aktivni trgovinski bilans sa tim zemljama, koji je došao do naročito izražaja u 1961. godini.

Kulturna saradnja, ostvarivana u okviru odgovarajućih konvencija i godišnjih planova, odvijala se sa priličnim uspehom, mada postoje znatne mogućnosti za njeno proširenje. Kontakti između raznih društvenih organizacija i stručnih udruženja bili su brojniji, a takođe i sadržajniji nego ranijih godina, i dali su korisne rezultate u pravcu boljeg međusobnog razumevanja i upoznavanja.

U duhu zaključenih ugovora razvijala se sa spomenutim zemljama naučno-tehnička saradnja. Međutim, ovi sporazumi često zaostaju za realnim mogućnostima i potrebama za svestranijom saradnjom na ovom području. I dalje će se ulagati napor za proširenje saradnje sa svim zemljama socijalističkog lagersa, pošto je ona od obostrane koristi i pošto doprinosi i boljem međusobnom razumevanju i učvršćenju mira u svetu.

Jugoslavija, sa svoje strane, nastavila je i u 1961. godini politiku razvijanja odnosa sa zemljama Zapada na principima ravnopravnosti, nemešanja, uzajamnog poštovanja i uzajamne korisnosti. Bilateralni odnosi sa tim zemljama odvijali su se u tim okvirima na bazi koja je razrađena ranijih godina, iako su se u određenim prilikama jače ispoljile razlike u pogledima na rešavanje nekih otvorenih pitanja međunarodnih odnosa oko kojih je došlo do zaoštavanja u toku godine. Međutim, sa većim brojem ovih zemalja nastavljena je obostrana korisna saradnja i razmena mišljenja o aktuelnim političkim pitanjima i putevima za očuvanje mira. Na polju ekonomske saradnje ostvareni su povoljni rezultati, pre svega daljim razvijanjem kreditnih formi koje doprinose jačanju postojećih privrednih odnosa. Korisnih rezultata bilo je i u uspešnom intenziviranju raznih vidova kulturne i naučne saradnje.

U odnosima sa zemljama Zapadne Evrope, ulagali smo i u toku protekle godine napore da se u okviru bilateralnih sporazuma takođe rešavaju postojeći problemi i stvaraju uslovi za dalje produbljavanje i intenziviranje obostrano korisnih privrednih odnosa.

Ostvaren je određeni stepen saradnje sa Organizacijom za evropsku ekonomsku saradnju. Ta saradnja nastavljena je i sa novoformiranom Organizacijom za ekonomsku saradnju i razvoj.

Tendenciju ka integriranju u šira privredna područja Jugoslavija je uvek smatrala kao normalnu posledicu savremenog društvenog i ekonomskog razvoja. Međutim, sadašnja integraciona kretanja u Zapadnoj Evropi, na žalost, vode daljem jačanju njihove ekskluzivnosti i diskriminacione prakse prema trećim zemljama. Jugoslavija se zalagala za otklanjanje ovih diskriminacionih pojava i sa naročitom zabrinutošću je pratila odgovarajuće procese u okviru Evropske ekonomske zajednice, koji prete perspektivi naših privrednih odnosa sa zemljama Zapadne Evrope.

Naši odnosi sa Sjedinjenim Američkim Državama nastavili su da se razvijaju na principima uzajamnog poštovanja, nezavisnosti i ravnopravnosti. Ovo je naročito došlo do izražaja na polju ekonomskih odnosa, koje karakteriše dalji uspešan razvoj. Prošireni su i kontakti na kulturnom polju. U toku godine bilo je nekoliko poseta članova Saveznog izvršnog veća Sjedinjenim Američkim Državama, što je pružilo priliku za korisnu razmenu mišljenja.

Već spomenuto jače ispoljavanje razlike u pogledima na pojedine međunarodne probleme, koje je u toku prošle godine izraženo u odnosima Jugoslavije sa nekim državama Zapada, ispoljilo se donekle i u odnosima SAD prema Jugoslaviji. U drugoj polovini 1961. godine, naročito posle Beogradske konferencije, pojavile su se na američkoj strani, kao rezultat opšteg preispitivanja politike SAD, izvesne tendencije koje su pretile da u nepovoljnom pravcu skrenu razvitak uzajamnih odnosa sa principa na kojima su se do tada razvijali. Međutim, neosporna je činjenica da su principi na kojima se zasnivala dotadašnja jugoslovensko-američka uzajamna saradnja jedina moguća osnova za održavanje i dalji razvoj obostrano korisnih međusobnih odnosa.

Sa zemljama Latinske Amerike odnosi su se razvijali u duhu uzajamnih nastojanja za njihovog dalje unapređenje. Sa nizom zemalja ovog područja došlo je do šire i uspešnije saradnje na polju međudržavnih odnosa i na pitanjima od međunarodnog značaja. U cilju proširenja odnosa, potpisani su u 1961. godini privredni sporazumi s Argentinom, Brazilom i Kubom, a sa Bolivijom je zaključena konvencija o kulturnoj saradnji. Postignuti stepen odnosa i realne mogućnosti predstavljaju čvrstu osnovu za dalju svestraniju saradnju sa latinsko-američkim zemljama.

Zajednički napori za očuvanje mira i sprovođenje politike miroljubive koegzistencije, kao i sličnost gledišta po ostalim najvažnijim međunarodnim pitanjima, doprineli su i jačanju svestrane saradnje Jugoslavije sa većinom zemalja Azije i Afrike.

U 1961. godini Predsednik Republike posetio je afričke zemlje Ganu, Gvineju, Liberiju, Mali, Maroko, Togo, Tunis i Ujedinjenu Arapsku Republiku. Ove posete, kao i ranije posete Predsednika Republike zemljama Azije i Afrike, doprinele su daljem razvijanju prijateljskih odnosa između Jugoslavije i ovih zemalja u borbi za slobodu, nezavisnost i ravnopravnost svih naroda, za mir, miroljubivu koegzistenciju i aktivnu međunarodnu saradnju.

Konferencija šefova država i vlada vanblokovskih zemalja, pored svog značaja u pogledu stvaranja zajedničke široke platforme neangažovanih zemalja u borbi

za mir u svetu, istovremeno je dalje učvrstila bilateralnu saradnju Jugoslavije sa zemljama Afrike i Azije koje su bile učesnice ove konferencije, a i sa zemljama Latinske Amerike. Pored toga, saradnja Jugoslavije sa zemljama tog područja u rešavanju najvažnijih međunarodnih problema bila je u prošloj godini značajno intenzivna u OUN i na drugim međunarodnim skupovima.

Privredna saradnja sa zemljama ovog područja stalno se proširuje, obuhvatajući sve šira područja privredne delatnosti, uključujući i povećanje jugoslovenskih isporuka kapitalnih dobara i učešće u izvođenju niza investicionih objekata. Pri tome je znatan broj jugoslovenskih stručnjaka saradivao sa stručnjacima ovih zemalja. Jugoslavija je maksimalno izlazila u susret naročito traženjima novih država Afrike na polju privredne saradnje, u zavisnosti od svojih privrednih mogućnosti. Objektivne teškoće na koje se tu i tamo nailazilo u ovoj saradnji postepeno su prevaziđene zajedničkim naporima i zajedničkom željom da se nađu obostrano korisna i praktična rešenja.

U stalnom je porastu broj zahteva ovih zemalja za našim stručnjacima. U 1961. godini naša zemlja je primila iz 20 zemalja 760 novih zahteva. Takođe na zahtev ovih zemalja povećan je broj stipendista iz Afrike i Azije na jugoslovenskim univerzitetima, i Savezno izvršno veće ulaže najveće moguće napore da se zemljama ekonomski nerazvijenih područja pruži pomoć u izgradnji sopstvenih kadrova.

Nastavljena je takođe plodna saradnja sa zemljama Azije i Afrike na kulturno-prosvetnom i umetničkom polju, što se, pored ostalog, odražava na nizu uzajamnih kulturnih manifestacija i razmeni poseta javnih i kulturnih radnika. Ovi vidovi saradnje razvili su se naročito kao rezultat produbljivanja prijateljskih veza između Jugoslavije i novooslobođenih zemalja Afrike, sa kojim je područjem vršena takođe intenzivna razmena sindikalnih, omladinskih i drugih delegacija.

U skladu sa takvom politikom je i naše nastojanje za razvojem što šire naučno-tehničke saradnje sa ovim zemljama. U tom pravcu ostvareni su korisni rezultati u okvirima opštih napora za unapređenje međunarodne saradnje na području savremene nauke i tehnike, ali istovremeno ukazuje se potreba proširenja ugovorne baze sa pojedinim zemljama u cilju unapređenja te saradnje.

Rukovođena shvatanjem o potrebi održavanja odnosa i saradnje, sa svima zemljama koje to žele, na principima ravnopravnosti, nemešanja i uzajamnog poštovanja, a gledajući u podršku i pomoći novooslobođenim zemljama i svoju dužnost kao članice šire međunarodne zajednice, Jugoslavija je u 1961. godini uspostavila diplomatske odnose sa Nigerijom, Senegalom, Tanganjikom i Sirijskom Arapskom Republikom. Sada naša zemlja održava diplomatske odnose sa 79 zemalja. Dalje, u prošloj godini Jugoslavija je takođe de jure priznala privremenu vladu Alžira. Stalno proširenje broja naših predstavništava u svetu nameće Državnom sekretarijatu za inostrane poslove nove zadatke u rešavanju organizacionih, kadrovskih i drugih problema koji se time otvaraju.

U nastojanju za proširenjem saradnje donete su odluke o recipročnom podizanju na nivo ambasada diplomatskih predstavništava u Libanu i Venecueli, kao i o otvaranju generalnih konzulata u Marselju i Kalkuti, konzulata u Aleksandriji i počasnog konzulata u Limi.

DELATNOST JUGOSLAVIJE U OUN I DRUGIM MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA¹

Na XVI zasjedanju Generalne skupštine OUN jugoslovenska delegacija se založila za sprovođenje principa usvojenih u završnim dokumentima Beogradske konferencije. Na toj liniji, jugoslovenska delegacija, koju je predvodio državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, zauzimala se, u saradnji sa prijateljskim, a naročito sa neangažovanim zemljama, za hitne odluke Generalne skupštine o takvim kritičnim pitanjima kao što su razoružanje, moratorijum eksperimenata nuklearnim oružjem, likvidacija kolonijalizma u svim zavisnim teritorijama i u svim oblicima, ukidanje rasne diskriminacije, ubrzanje razvoja ekonomski nedovoljno razvijenih zemalja, i dr. Veći broj pozitivnih odluka, koje je na inicijativu učesnica Beogradske konferencije Generalna skupština ovom prilikom donela, značio je dalju afirmaciju politike i principa neangažovanih zemalja i priznanje njihove konstruktivne uloge u međunarodnim odnosima.

Popunjavanje upražnjenog mesta generalnog sekretara posle tragične pogibije Daga Hamaršelda predstavljalo je jedno od akutnih pitanja već na samom početku XVI zasjedanja, čime su još više bile zaoštrene teškoće u kojima su se OUN nalazile od sredine 1960. godine. Jugoslovenska delegacija aktivno je učestvovala u traženju rešanja ovom problemu i toplo je pozdravila izbor U Tanta.

RAZORUŽANJE I EKSPERIMENTI NUKLEARNIM ORUŽJEM

Na XV zasjedanju Generalne skupštine Jugoslavija je bila jedan od predlagača rezolucije 12 zemalja o tzv. bitnim elementima za pregovore o razoružanju, čije su ideje kasnije uglavnom sadržane u Sporazumu SSSR i SAD o principima o razoružanju, koji je Generalna skupština na XVI zasjedanju nedoglasno potvrdila. Ovaj sporazum, kao i kasnije postignuta saglasnost o sastavu pregovaračkog tela, čine konkretnu osnovu za ponovno otpočinjanje pregovora o razoružanju. Činjenica da su u novo pregovaračko telo sada uključene i neangažovane zemlje rezultat je višegodišnjeg zalaganja tih zemalja, pri čemu je i Jugoslavija odigrala veoma aktivnu ulogu.

S obzirom na ponovno otpočinjanje eksperimenata nuklearnim oružjem, pitanje obustave eksperimenata predstavljalo je jedno od glavnih pitanja XVI zasjedanja Generalne skupštine. Među odlukama Generalne skupštine u vezi s tim naročito treba istaći rezoluciju koju je XVI zasjedanje Generalne skupštine usvojilo na predlog Indije, UAR, Nepala, Etiopije, Gane i Jugoslavije. Ovom Rezolucijom se od svih atomskih sila traži neodložna obustava svih vrsta eksperimenata nuklearnim oružjem, kao i ponovno otpočinjanje pregovora radi zaključenja sporazuma o zabrani eksperimenata nuklearnim oružjem. Jugoslavija je takođe dala punu podršku drugim rezolucijama koje je usvojilo XVI zasjedanje Generalne skupštine u vezi sa pitanjem početnih mera iz oblasti razoružanja, naročito nuklearnog, kao što su Rezolucija o proklamovanju Afrike bezatomskom zonom, o zaključenju konvencije za zabranu upotrebe nuklearnog oružja, o merama za sprečavanje daljeg širenja nuklearnog oružja, uz istovremeno zalaganje da se preduzmu i drugi koraci u pravcu rešenja problema razoružanja.

¹ Iz Izveštaja Saveznog izvršnog veća za 1961.

KOLONIJALNA PITANJA

Aktivnost Jugoslavije u pružanju pune podrške borbi kolonijalnih naroda za njihovo nacionalno oslobođenje, kao i za uklanjanje svih vidova nejednakosti, dominacije i strane eksploatacije, nastavljena je i u toku 1961. godine, na drugom delu XV zasjedanja i na XVI zasjedanju Generalne skupštine.

Na svim ovim pitanjima Jugoslavija je tesno sarađivala sa vanblokovskim zemljama i aktivno učestvovala u svim akcijama koje su bile usmerene na pružanje podrške oslobodilačkoj borbi kolonijalnih naroda i ubrzanje procesa likvidacije kolonijalnih odnosa, pored ostalog i kroz praktičnu primenu Deklaracije o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima. U tom pogledu Jugoslavija je dala punu podršku rezoluciji grupe afričko-azijskih zemalja o stvaranju specijalnog komiteta UN koji bi se bavio pitanjima primene ove deklaracije. Imenovanje Jugoslavije za člana ovog komiteta predstavljalo je priznanje za njen dosadašnji stav u kontinuiranoj podršci borbi kolonijalnih naroda za oslobođenje.

Jugoslavija je i na XVI zasjedanju podržala apel Generalne skupštine da se povedu pregovori između Francuske i privremene vlade Alžira radi pronalaženja rešenja alžirskog problema na bazi priznavanja prava alžirskog naroda na samoopredeljenje, nezavisnost, uz poštovanje jedinstva i teritorijalnog integriteta Alžira.

Osudjući brutalne akcije koje se sprovode u Angoli² i priznajući neosporno pravo angolskog naroda na nezavisnost, Jugoslavija je podržala rezoluciju grupe afričko-azijskih zemalja kojom se poziva Portugalija da na Angolu primeni Deklaraciju o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima. Zajedno sa grupom afričko-azijskih zemalja Jugoslavija je bila predlagač rezolucije u kojoj je osuđena Portugalija zbog neizvršavanja obaveza preuzetih prema Povelji i kojom je stvoren specijalni komitet sa zadatkom da proučava stanje u portugalskim kolonijama i o tome obaveštava Generalnu skupštinu.

Jugoslavija je bila među predlagačima rezolucija o pitanjima Ruanda-Urundi, Juzoapadne Afrike i Omana, koje se zalažu za nezavisnost ovih teritorija, a takođe je pružila podršku zahtevu afričkih zemalja za preduzimanje sankcija protiv vlade Južnoafričke Republike zbog politike rasne diskriminacije (apartheida) koju sprovodi ova vlada.

Jugoslavija je isto tako u potpunosti podržala legitimna prava Indonezije nad Zapadnim Irijanom.

KONGO

Pogoršanje situacije u Republici Kongo, izazvano stranom intervencijom, kulminiralo je u ubistvu predsednika centralne vlade Konga Patrisa Lumumbe početkom 1961. godine. Rezolucija Saveta bezbednosti od 21. februara 1961. godine nije se sprovodila u život, te je bilo potrebno preduzeti hitne mere u cilju likvidacije stranog mešanja i očuvanja nezavisnosti i teritorijalnog integriteta Konga.

Istupajući u debati na drugom delu XV zasjedanja Generalne skupštine, februara 1961, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović uneo je u debatu o Kongu kao centralno pitanje nužnost povlačenja belgijskog vojnog i poluvojnog osoblja, političkih savetnika i plaćenika, uz određivanje roka i uz ukazivanje na sankcije u slučaju daljeg nepokoravanja Belgije odlukama Saveta bezbednosti i Generalne skupštine. Polazeći od ovako postavljene pitanja, na inicijativu grupe neangažovanih zemalja, uključujući i Jugoslaviju, Generalna skupština usvojila je tada Rezoluciju kojom se zahtevalo povlačenje celokupnog stranog personala i plaćenika, kao osnovnog faktora nestabilnosti u Kongu. Jugoslavija je takođe dala podršku zahtevu za sazivanje kongoanskog Parlamenta, kao i Rezoluciji o formiranju istražne komisije Ujedinjenih nacija povodom ubistva Patrisa Lumumbe i njegovih saradnika.

Dosledno takvom stavu, Jugoslavija je pružila punu podršku naporima vršioca dužnosti Generalnog sekretara UN Tanta i akciji koju je na osnovu Rezolucije Saveta bezbednosti od 24. novembra 1961. godine on preduzeo u Katangi radi sprovođenja principa politike OUN u Kongu. U tom cilju Jugoslavija je na XVI zasjedanju Generalne skupštine podržala i predloženi budžet UN za operacije u Kongu, i bila među predlagateljima Rezolucije o zajmu, čija je svrha saniranje finansijskih prilika OUN i nastavljane njene akcije u Kongu.

Negativne blokovske tendencije, koje razdvajaju savremeni svet, došle su do izražaja u OUN i, naravno, takođe u tako značajnom međunarodnom pitanju kao što je problem Konga. Pored pozitivnih odluka OUN o pitanju Konga — koje je Jugoslavija svesrdno podržavala — došle su u politici OUN, u prvom redu kroz implementaciju ili tumačenje usvojenih rezolucija, do izražaja i tendencije koje su štetno uticale na postizanje uspešnog i pozitivnog rešenja konganskog pitanja, otežavale uklanjanje stranog uticaja i koje su ozbiljno pretile ugledu i ulozi ove međunarodne organizacije. Jasno je da takav kurs Jugoslavija nije mogla odobravati. Ona se dosledno aktivno zalagala za prihvatanje pozitivnih odluka OUN, koje bi eliminisale strano mešanje u Kongu u svakom vidu, kao i za pravilnu i doslednu primenu pozitivne suštine prihvaćenih rezolucija.

EKONOMSKA I SOCIJALNA AKTIVNOST

Protekla godina donela je dalje promene u međunarodnim ekonomskim odnosima. Pod uticajem blokovskih suprotnosti, ubrzane su bile i akcije formiranja zatvorenih, blokovsko-ekskluzivnih i antagonističkih integracionih ekonomskih područja, uz naglašenu diskriminaciju prema trećim zemljama. Naročito je napredovao proces privredne integracije industrijskih zemalja Zapadne Evrope. Time su dalje produbljeni i zaoštreni nerešeni zahtevi ubrzanog razvoja privredno nerazvijenih zemalja, uz pojačanu nespornost industrijskih zemalja, onih koje sudeluju u integracionim programima, da pregovaraju i traže rešenja za negativne posledice integracionog razvoja po treće zemlje. U takvim uslovima naponi naše zemlje na međunarodnom planu i u pojedinim međunarodnim organizacijama, bili su usmereni u prvom redu na stvaranje uslova za šire međunarodne akcije za ubrzanje privrednog razvoja nerazvijenih zemalja, kao i za unapređenje saradnje i aktivnosti zemalja pogođenih programima privrednih integracija, u cilju ublažavanja i otklanjanja one diskriminacije koju ovi programi sobom nose prema trećim zemljama.

U tom cilju naša zemlja se u OUN zalagala za dalje konkretne mere za pripremanje kapitalnog finansiranja kroz UN i osnivanje fonda UN za investiciona ulaganja. Ona je aktivno podržavala usvajanje Rezolucije Generalne skupštine o potrebi da se razmotre mogućnosti održavanja svetske ekonomske konferencije o međunarodnim trgovinskim problemima, uključujući naročito probleme sirovinke razmene.

Jugoslavija se takođe zalagala za povećanje sredstava i proširenje aktivnosti postojećih programa Tehničke pomoći UN i specijalizovanih agencija nerazvijenim zemljama.

Jugoslavija je na godišnjoj konferenciji Međunarodne organizacije rada, zajedno sa većim brojem neangažovanih zemalja, predložila rezoluciju koja je jednoglasno usvojena i kojom se ukazuje na potrebu povećanja tehničke pomoći zemljama u razvoju i posebno naglašava potreba usmeravanja ove pomoći na osposobljavanje nacionalnih kadrova novih nezavisnih zemalja. Doprinos Jugoslavije Specijalnom fondu i Proširenom programu Tehničke pomoći UN iznosio je u 1961. godini 330.000 dolara, a kontribucija za 1962. godinu najavljena je u iznosu od 372.000 dolara. Jugoslavija nastoji da se ovi doprinosi u povećanoj meri koriste za slanje jugoslovenskih stručnjaka, prihvatanje stipendista u FNRI i isporuke jugoslovenske opreme. S druge strane, naša zemlja je primila od Proširenog programa u toku 1960. i 1961. godine tehničku pomoć u iznosu od 1,255.978

dolara, a udeo Specijalnog fonda UN u finansiranju dva jugoslovenska objekta — organizovanje mreže za stručno osposobljavanje radnika i amelijoracije na području Neretve — iznosi 1,875.000 dolara.

Na XVI zasjedanju Generalne skupštine UN Jugoslavija je izabrana u Ekonomsko-socijalni savet OUN, što predstavlja novu potvrdu ugleda i mesta koje naša zemlja zauzima u ovoj svetskoj organizaciji.

I u protekloj godini Jugoslavija je poklonila veliku pažnju aktivnosti Evropske ekonomske komisije kao jedinom organu sveevropske saradnje, učestvujući aktivno i u radu tehničkih odbora Komisije. Na plenarnom zasjedanju Komisije jugoslovenska delegacija je ispoljila naročitu aktivnost na iznalaženju mogućnosti za dalje proširenje trgovinske razmene između Istoka i Zapada, kao i za dalje angažovanje ekonomski razvijenih evropskih zemalja na pružanju pomoći za ubrzanje privrednog razvoja u svetu.

Povećane teškoće na području međunarodne trgovinske razmene kao direktne posledice zapadnoevropskih integracionih programa, dale su poseban značaj XIX zasjedanju GATT-a i Konferenciji ministara za trgovinu zemalja članica ove organizacije. Aktivno učestvujući u grupi 19 manje razvijenih zemalja, naša zemlja je, kao pridruženi član GATT-a, doprinela usvajanju pozitivnih odluka Konferencije ministara. Završni dokument ove konferencije daje osnovu za proširenje aktivnosti GATT-a na otklanjanju prepreka porasta izvoza i deviznih primanja zemalja u procesu ekonomskog razvoja; ovim se istovremeno predviđa da se od manje razvijenih zemalja ne mogu u daljem procesu snižavanja carina tražiti iste koncesije kao od industrijskih zemalja, jer treba voditi računa o potrebama razvoja njihovih industrija.

U okviru aktivnosti u Organizaciji za poljoprivredu i ishranu UN (FAO) naša zemlja se zalagala za unapređenje međunarodne razmene poljoprivrednih proizvoda, za ublažavanje agrarnog protekcionizma i za stabilizaciju cena poljoprivrednih sirovina.

Jugoslavija je podržala akciju za osnivanje Svetskog programa ishrane (Međunarodnog fonda namirnica), kao i za proširenje tehničke pomoći koju FAO pruža nerazvijenim zemljama.

U toku 1961. godine Jugoslavija je prvi put učestvovala kao član na zasjedanjima Međunarodne pomorske savetodavne organizacije (IMCO) i Međunarodne organizacije za civilnu avijaciju (ICAO).

Aktivnost Jugoslavije na socijalnom, zdravstvenom i kulturnom polju bila je u protekloj godini, kao i ranije, usklađena sa njenim opštim naporima za postizanje što efikasnije akcije OUN u rešavanju raznih problema, a pre svega problema ekonomsko-socijalnog razvoja nerazvijenih zemalja. U tom smislu sve akcije Jugoslavije na socijalnom planu u OUN bile su usmerene na isticanje najhitnijih socijalnih problema savremenog sveta i predlaganje najpogodnijih puteva za njihovo rešavanje.

Izborom Jugoslavije u Socijalnu komisiju OUN, koja tretira najveći deo ovih problema, stvorene su veće mogućnosti za neposrednu akciju. Ta je akcija došla do izražaja kroz saradnju Jugoslavije sa zemljama Azije i Afrike na izradi konstruktivnih predloga i preporuka o nizu pitanja kao što su urbanizacija, tehnička pomoć, formulisanje ciljeva socijalne politike i sl.

Na zasjedanju Međunarodne organizacije rada, Svetske zdravstvene organizacije UNICEF-a i Izvršnog komiteta Visokog komesara za izbeglice, jugoslovenske delegacije predlagale su niz značajnih konkretnih mera usmerenih na proširenje i jačanje aktivnosti OUN na ovom području.

Jugoslavija je takođe nastavila aktivnu podršku programu OUN za pomoć alžirskim izbeglicama u Maroku i Tunisu, dajući i prošle godine doprinos u vrednosti od 50 miliona dinara.

SADRŽAJ 1962.

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Opšta politika Saveznog izvršnog veća u 1961. godini	97—114 (7—24)
Krivično-pravna zaštita bezbednosti drumskog saobraćaja	49—54 (1—6)
Sednice Savezne narodne skupštine.....	115 (25)
Sednice republičkih narodnih skupština	116—119 (26—29)
Sednice Saveznog izvršnog veća	120 (30)

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Stavovi jugoslovenskih sindikata prema aktuelnim problemima međunarodnog sindikalnog pokreta	55—58 (1—4)
Međunarodna saradnja Narodne omladine Jugoslavije u 1961.	58—60 (4—6)

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1962.....	1—4 (1—4)
Budžetski sistem i budžetska potrošnja	5—12 (5—12)
Bankarski i kreditni sistem	13—19 (13—19)
Čist prihod i njegova raspodela u periodu januar—septembar 1961.	20—23 (20—23)
Privreda u 1961.	61—67 (35—41)
Drvena industrija 1958—1961.	68—74 (42—48)
Tržišna proizvodnja poljoprivrede	23—25 (23—25)
Povrtarstvo	125—132 (63—70)
Razvoj jugoslovenskih pomorskih luka	75—78 (49—52)
Tarife u saobraćaju	79—84 (53—58)
Robni promet na malo 1957—1961.	26—29 (26—29)
Spoljnotrgovinske cene i odnosi razmene u periodu 1956—1961.	121—124 (59—62)
Izvoz drveta.....	30—34 (30—34)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Struktura lekara	133—136 (9—12)
Zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača	85—89 (3—7)
Izgradnja stanova za borbe narodnooslobodilačkog rata i ratne vojne invalide	35—36 (1—2)
Centri za socijalni rad	89—90 (7—8)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Prosveta i kultura u 1961.	137—140 (9—12)
Razvoj školstva i nastavni kadar za osnovne i srednje škole.....	37—44 (1—8)

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Državna prvenstva u 1961.	45—48 (1—4)
--------------------------------	-------------

SPOLJNA POLITIKA

Bilateralni odnosi u 1961.	141—142 (7—8)
Delatnost Jugoslavije u OUN i drugim međunarodnim organizacijama	143—144 (9—10)
Poseta predsednika Tita Ujedinjenoj Arapskoj Republici i Sudanu	91 (1)
Diplomatsko-konzularna predstavništva.....	92—96 (2—6)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretplata 6.000 dinara / Redakcija: Moše Pijade 8 / tel. 33-610.
Administracija: Ulica Kosmajaska 7 / tel. 22-778 / pošt. fah 62 / Beograd.

Tekući račun kod Narodne banke br. $\frac{101-14}{2-645}$

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.

